

Liisa Pelkonen

Kun nuori ei mene kouluun

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (YAMK)

Sosiaaliala

Opinnäytetyö

20.6.2013

Tiivistelmä

Tekijä	Liisa Pelkonen
Otsikko	Kun nuori ei mene kouluun
Sivumäärä	95 sivua + 1 liite
Aika	20.6.2013
Tutkinto	Sosionomi (YAMK)
Koulutusohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosiaaliala
Ohjaajat	Sirkka Rousu, Yliopettaja Katja Ihamäki, Lehtori

Tämän opinnäytetyön aiheena olivat yläasteikäiset koulusta kieltäytyvät nuoret, joilla koulupoissaoloihin ei liittynyt oppimisvaikeuksia tai muita tutkimuksissa todettuja erityisiä syitä. Opinnäytetyön viitekehyksessä koulusta kieltäytyminen määriteltiin nuorten tietoiseksi valinnaksi, johon vaikuttivat nuorten kehitysvaiheeseen ja yleiseen hyvinvointiin liittyvät tekijät. Viitekehyksessä määriteltiin lisäksi pitkäaikaisista koulupoissaoloista johtuvaa yksinäisyyttä ja syrjäytymisriskiä. Koulusta kieltäytymistä tarkasteltiin opinnäytetyössä yksilön, syrjäytymisen ja osallisuuden näkökulmasta. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millä toimenpiteillä nuoret oli saatu palaamaan kouluun ja oliko muutosta pyritty saamaan itse nuoriin vai nuoren lähiympäristöön. Tarkoituksen oli myös löytää poissaoloihin vaikuttavia taustatekijöitä. Tutkimuskysymyksiä olivat ”Millä keinoilla koulusta kieltäytyvät nuoret on saatu palaamaan kouluun?” ja ”Mitkä tekijät ovat vaikuttaneet siihen, että nuori on palannut kouluun?” Tutkimusaineistona olleet 19 koti- ja ulkomaista interventiota kerättiin systemaattisen kirjallisuuskatsauksen avulla. Interventioissa toiminnan muutos liittyi lähinnä nuoren, vanhempien, koulun ja muiden toimijoiden, kuten projektityöntekijöiden sekä mm. nuoriso- ja sosiaalitoimen väliseen vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön. Nuorten koulupoissaolosten taustatekijöitä olivat heikot kotiolot, koulun huono ilmapiiri, läsnä olevan aikuisen tuen puute sekä nuorten heikko osallisuus heihin liittyvissä asioissa. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että nuorten yksilöllisen tukemisen lisäksi interventioissa kiinnitettiin huomiota ympäristön uudelleen toimintaan ja ajatteluun. Koulusta kieltäytymistä ei nähty vain nuorten ongelmana, vaan tukea tarjottiin myös vanhemmille ottamalla heidät tiiviisti mukaan työskentelyyn. Koulun sisäisen toimintakulttuurin lisäksi pyrittiin kehittämään koulun ja sen ulkopuolisten tahojen välistä yhteistyötä. Tulosten tärkein merkitys palveluiden kehittämisen kannalta on osoittaa kodeille, kouluille ja päättäjille, että nuorten tarpeet ovat pohjimmiltaan hyvin yksinkertaisia. Konkreettista tukea antavan, läsnä olevan aikuisen lisäksi korostuvat lähiympäristön rakenteiden, riittävän pitkäaikaisen tuen saamisen sekä toimijoiden välisen yhteistyön ja asenteiden merkitys.

Avainsanat koulupoissaolot, yläaste, syrjäytyminen, osallisuus, nuoret

Abstract

Author	Liisa Pelkonen
Title	When the teen refuses to go to school
Number of Pages	95 pages + 1 appendix
Date	20.6.2013
Degree	Master of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructors	Sirkka Rousu, Principal Lecturer Katja Ihamäki, Senior Lecturer

The subject of this thesis comprised the teens who refused to go to school without having any learning disabilities or other diagnoses. In the theoretical framework absenteeism was described as youth's conscious choice to avoid school. Adolescence and the general welfare of the teens were described as the assumed factors behind the absenteeism as well as desolation and the risk of social exclusion as a result of it. Absenteeism was considered from the viewpoint of an individual, social exclusion and participation. The purpose of this thesis was to find the ways to get the teens back to school. The purpose was also to find out if the taken measures were aimed at changes among the teens themselves or in the surrounding community such as their own families, schools or all the adults around them. The questions of the thesis were: "Which methods contributed to the fact that the absent teens returned to school?" and "Which factors had the impact on getting the absent teens back to school?" The data of this thesis was collected by a systematic review. The material consisted of 19 domestic and foreign methods to prevent absenteeism. The aim of the methods, which included working with the teens, their families and schools as well as with project workers, youth work services and social services, was to improve interaction and co-operation between all parties. The results showed that absenteeism was mainly due to the conditions at home, the atmosphere at school, the absence of adults and teen's involvement with the matters concerning their own lives. The results led to the conclusion that absenteeism was not only seen as teens' problem. Apart from working only with the teens the parents were also supported and engaged to the process. The actions and attitudes of the adults were considered very important as well as the concrete help from an adult being present. The structure of the environment and long-lasting co-operation and interaction were also seen as important factors when talking about interventions in school absenteeism. The methods at schools to help the teens were to do with changing the culture at school and paying attention to the surrounding community. The most important conclusion the results led to is to show the parents, schools and decision-makers that the needs of the youth are actually very simple to fulfill.

Keywords school absenteeism, exclusion, secondary school, participation, adolescent (teen)

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	6
2 Koulusta kieltäytyminen.....	7
2.1 Koulupoissaolot ja nuorten hyvinvointi koulussa.....	9
2.2 Koulusta kieltäytymisen seurauksia.....	11
2.2.1 Yksinäisyys.....	11
2.2.2 Syrjäytyminen.....	13
3 Miksi nuori ei mene koulun?.....	15
3.1 Nuoren kehitysvaiheeseen liittyviä tekijöitä.....	15
3.1.1 Murrosikä.....	15
3.1.2 Nuorten ystävyysuhteet.....	17
3.2 Nuorten yleiseen hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä.....	17
3.2.1 Nuorten kotiolot.....	18
3.2.2 Koulumenestys ja koulun ilmapiiri.....	22
3.2.3 Kiusatuksi joutuminen.....	24
3.2.4 Häpeän tunne.....	25
3.2.5 Nuorten osallisuus.....	28
4 Kun nuori ei mene kouluun.....	30
4.1 Nuoren ja koulun toimintatasojen kohtaaminen.....	31
4.2 Koulun haasteita.....	33
5 Systemaattinen kirjallisuuskatsaus.....	38
6 Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset.....	40
6.1 Tiedonhaun toteutus.....	40
6.2 Viitteiden karsinta ja julkaisujen valinta.....	42
6.3 Interventiot.....	44
7 Tulokset.....	72
7.1 Aineiston analyysi.....	72

7.2 Nuorten konkreettinen tukeminen.....	75
7.3 Vanhempien roolin vahvistaminen nuorten arjessa.....	76
7.4 Opetusjärjestelyt ja koulun ilmapiiri.....	76
7.5 Vuorovaikutuksen lisääminen.....	77
7.6 Hanke- ja projektityöntekijöiden työskentely.....	77
8 Yhteenveto ja johtopäätökset.....	78
8.1 Keinoja nuorten kouluun palaamiseksi	78
8.2 Kouluun palaamiseen vaikuttavia tekijöitä	80
9 Pohdinta.....	81
Liite 1. Koti- ja ulkomaiset interventiot	

1 Johdanto

Tämä opinnäytetyö käsittelee ilmiötä, joka jää peruskoulun ja lastensuojelun työskentelyn välimaastoon silloin, kun yläasteikäinen nuori ei halua mennä kouluun. Opinnäytetyössä keskitytään niihin nuoriin, joilla koulumotivaation puuttumiseen tai koulusta kieltäytymiseen ei liity oppimisvaikeuksia tai muita tutkimuksissa todettuja erityisiä syitä. Kohderyhmä on rajattu yläasteikäisiin nuoriin, koska koulusta pitkiksi ajoiksi tai kokonaan pois jääminen on selvästi yläkoulussa esiintyvä ilmiö. Opinnäytetyössä ilmiötä tarkastellaan yksilön, syrjäytymisen ja osallisuuden näkökulmasta. Tarkoituksena on selvittää miten ja millaisella tuella nuoret on saatu ehkä pitkänkin poissaolon jälkeen palaamaan kouluun. Tavoitteena on selvittää myös onko toimenpiteillä pyritty saamaan muutosta nuoreen vai ympäristöön liittyviin asioihin.

Opinnäytetyössä etsitään toimivia keinoja saada nuori takaisin kouluun. Ilman diagnoosia jäävien nuorten tarkastelu on tärkeää siksi, että ongelmien ilmaannuttua ei voida mennä diagnoosien taakse ja odottaa ratkaisua nuoren hoidosta ja mahdollisesta lääkityksestä. Sen sijaan vanhempien ja muun ympäristön on löydettävä ongelmaan ratkaisu muualta. Tämän takia opinnäytetyössä tarkastellaan myös mahdollisia taustalla olevia syitä koulusta kieltäytymiselle, siitä seuraavan yksinäisyyden vaikutusta nuoren kehitykseen murrosiässä sekä syrjäytymisriskiä.

Koulupoissaolot aiheuttavat nuorelle sekä sosiaalisen että koulutuksellisen syrjäytymisriskin ja on siten uhka aikuisiän hyvinvoinnille. Koululaisten pahoinvoinnin seurauksista on viime vuosina kuultu valitettavan usein, kun pahoinvointi on purkautunut ja kohdistunut lähiympäristöön. Yhteiskunnallisesti aihe on merkittävä ja aina yhtä ajankohtainen, sillä ilman peruskoulun jälkeistä koulutusta nuorella on riski syrjäytyä työelämästä elämään erilaisten sosiaalietuuksien varassa. Niillä nuorilla, joilla peruskoulukin jää suorittamatta, ovat tulevaisuudennäkymät vielä heikommat, sillä kuten Myrskylä (2010) toteaa, tarvitaan lähes kaikkiin nykyisiin työelämän tehtäviin jokin peruskoulun jälkeinen koulutus.

Peruskouluun liittyvät asiat ovat olleet esillä julkisessa keskustelussa syksyn ja talven 2011–2012 aikana liittyen oppilashuoltoon, peruskoulu-uudistukseen, koulujen kurinpitoon, opettajien jaksamiseen ja koulupinnareihin. Koulupoissaoloihin puuttumisen osalta mm. koulun ja lastensuojelun välillä on epäselvää, kenen vastuulla nuoren tilanne on. Oikeuskanslerin oppilashuollon tilaa vuonna 2011 koskevien selvitysten mukaan tilanne peruskouluissa on huolestuttava nuorille tarjottavan tuen suhteen (Oikeuskanslerinvirasto 30.1.2012.)

Tämän opinnäytetyön avulla saatava tieto koulusta kieltäytyvien nuorten auttamiseksi takaisin kouluun ja sitä kautta syrjäytymisen ehkäiseminen hyödyttää nuoria ja heidän perheitään, nuorten kanssa työskenteleviä lastensuojelun, koulujen ja muiden alojen ammattilaisia sekä yhteiskuntaa laajemminkin. Aineistonhankintamenetelmänä opinnäytetyössä käytetään systemaattista kirjallisuuskatsausta.

2 Koulusta kieltäytyminen

Koulusta kieltäytymisestä on käytetty vaihdellen eri nimiä, kuten pinnaaminen ja koulufobia. Sitä mukaa kun ilmiö on tullut tutummaksi, on alettu tunnistaa myös ilmiön alatyyppejä. Käsitteiden kirjavuuden takia ilmiölle ei ole muodostunut yksiselitteistä määritelmää, arviointia tai hoitosuosituksia. (Suomen Perheterapiayhdistys 24.1.2011.)

Tilastokeskuksen keskeyttämistilastoissa koulusta pois jääviä oppilaita kutsutaan koulupudokkaiksi. Koulupudokkailla tarkoitetaan niitä peruskoulun oppilaita, jotka keskeyttävät koulunkäynnin ennen oppivelvollisuuden päättymistä eli ovat kokonaan laiminlyöneet oppivelvollisuutensa tai niitä, jotka eivät oppivelvollisuutensa aikana suorita peruskoulun koko oppimäärää ja ovat jääneet ilman peruskoulun päättötodistusta. (Tilastokeskus) EU:n koulunkäynnin keskeyttämisen ja työllisyyttä edistävässä Eurooppa 2020-strategiassa koulunsa keskeyttäneillä tarkoitetaan niitä 18–24-vuotiaita nuoria, joilla ei ole peruskoulun jälkeistä tutkintoa. (Eurooppa 2020 -strategia)

Uusimpia termejä ilmiölle on Kearneyn (2008) käyttämä koulunkäyntihaluttomuus (school refusal behavior). Sillä tarkoitetaan lapsen tahdosta riippuvaa koulusta kieltäytymistä tai sen välttelyä, joka ei ole pinnaamista tai koulupelkoa. Kearneyn (2008:463) mukaan nuoren koulunkäyntihaluttomuus voi johtua neljästä eri syystä. Nuori haluaa ehkä välttää kouluun liittyviä asioita ja tilanteita, jotka aiheuttavat hänessä epämieluisia tuntemuksia, kuten ahdistusta, masennusta tai psykosomaattisia oireita. Kyse voi olla myös siitä, että nuori haluaa välttää kokeita, esitelmiä, ryhmätöitä, tiettyä oppituntia tai vuorovaikutusta muiden oppilaiden kanssa. Näihin nuoreen itseensä liittyvien tekijöiden lisäksi syy voi olla myös vanhempiin tai perheeseen liittyvissä tekijöissä. Silloin nuori voi hakea huomiota koulun ulkopuolisilta merkittäviltä ihmisiltä kuten vanhemmiltaan tai vanhemmilta kavereilta. Toisaalta nuori haluaa ehkä vain tehdä jotain mukavaa koulun sijaan, kuten pelata tietokoneella, olla kavereiden kanssa, katsella elokuvia tai käyttää päihteitä. Joidenkin kohdalla koulunkäyntihaluttomuuteen vaikuttavat samanaikaisesti monet syyt.

Koulunkäyntihaluttomuus etenee Kearneyn (2008: 453) kuvaamana vaiheittain. Aluksi nuoren kouluhaluttomuus näkyy siten, että hän käy koulua vain jos joku pakottaa hänet sinne. Tämän jälkeen nuori alkaa käyttäytyä toistuvasti huonosti aamuisin välttyäkseen kouluun lähdöltä. Tätä seuraavat toistuvat aamumyöhästelyt ja jaksottaiset poissaolot koulusta tai poissaolot yksittäisiltä tunneilta. Vähitellen poissaolot alkavat olla toistuvia ja tunneilta poissaolot ja läsnäolot vaihtelevat. Lopulta nuori jää kokonaan pois joksikin aikaa tai kokonaan. Kearneyn (2008) mukaan uhkatekijöitä koulusta kieltäytymiselle ovat kodittomuus ja köyhyys, teiniraskaudet, kouluväkivalta ja uhriutumisen, vanhempien osallistuminen sekä perhe ja ympäristötekijät (Kearney 2008: 458–461).

Koulusta pinnaamisen on todettu liittyvän masennukseen, ahdistuneisuuteen, psykosomaattisiin oireisiin ja päihteiden käyttöön, ja oireiden on todettu lisääntyvän sitä mukaa kun pinnaamisesta johtuvat poissaolot lisääntyvät. Koulukieltäytymisellä (school refusal) tarkoitetaan yleensä sitä, että nuori eri syistä johtuen osoittaa suurta haluttomuutta mennä kouluun tai kieltäytyy menemästä sinne lainkaan, mutta ei salaa poissaolojaan. Hoidossa keskiössä on usein nuoren ja vanhemman, usein äidin, keskinäinen riippuvuusongelma ja muut perheen sisäiset vuorovaikutussuhteet. Lintsaamisella (truancy) taas tarkoitetaan sitä, että nuori on poissa koulusta

vanhempien tietämättä ja sen hoidossa on kyse käytöshäiriötyyppisen oireilun hoitamisesta. Lintsaamista voidaan vähentää selkeillä rajoilla ja valvonnalla, toivotun käyttäytymisen palkitsemisella ja yhdessä sovitulla ei-toivotun käytöksen seurauksilla. Koulupoissaolot ovat osoitus nuorten, perheiden ja koulu yhteisön ongelmista ja ovat suuri uhka lapsen ja nuoren kehitykselle, aikuistumiselle, sosiaalistumiselle ja elämästä selviytymiselle. (Kaltiala-Heino, Poutanen, Kilku & Rimpelä 2003.)

2.1 Koulupoissaolot ja nuorten hyvinvointi koulussa

Poissaolot koulusta, koulumenestys ja osallisuus koulukiusaamiseen ovat paitsi kognitiivisten ja sosiaalisten taitojen, myös mielenterveyden indikaattoreita. Koulukiusaamiseen osallisena ja usein koulusta poissa olevilla oppilailla on keskimääräistä enemmän sekä internalisoivia (depressio, ahdistuneisuus ja psykosomaattiset oireet) että eksternalisoivia (alkoholi ja muut päihteet) mielenterveyden häiriöitä. Mielenterveyden häiriöt voivat hankaloittaa koulunkäyntiä ja oppimista, sillä ne liittyvät keskittymisvaikeuksiin, hahmottamisongelmiin ja motivaatioon. Epäonnistuminen koulutyössä voi altistaa tunne-elämän ja käyttäytymisen ongelmille. Etenkin yläluokkalaisten kohdalla luvattomat poissaolot liittyvät usein käytöshäiriöön kuuluvaan yleiseen auktoriteettien vastustamiseen, mikä johtaa ristiriitoihin opettajien kanssa. Lisäksi muut koulussa tapahtuvat asiat voivat muodostaa riskin mielenterveydelle. Nuoren kehityksen kannalta on välttämätöntä muodostaa ja säilyttää suhteet ikätovereihin ja niiden epäonnistuminen sekä muista eristäytyminen ovat vakavia varoitusmerkkejä. (Kaltiala-Heino, Ranta & Fröjd 2010.)

Salmela-Aron (2010) mukaan koulu-uupumus on vakava kouluun liittyvä stressioireyhtymä johon vaikuttavat nuoren motivaatio, koulu, koti ja kaverit. Koulut Suomessa saavat oppilaissa aikaan viihtymättömyyttä, väsymystä ja jopa uupumusta. Koulussa on kiire ja oppilaat kokevat, että opettajilla ei ole heille aikaa. Lisäksi oppilaiden mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua koulun toimintaan ovat vähäisiä. Nuorten sosiaalisella kontekstilla on merkitystä koulu-uupumuksen kannalta, sillä koulu-uupumuksella on tapana levitä kaveripiirissä ja perheen sisällä. Vanhempien työuupumuksella on todettu olevan yhteys nuorten koulu-uupumukseen erityisesti samaa sukupuolta olevan nuoren ja vanhemman kohdalla. (Salmela-Aro 2010: 456.)

Raatikainen (2011) on todennut, että luottamus koulussa rakentuu ihmisten välisestä yhteistyöstä ja tilanneherkkyydestä ja on altis muutoksille. Oppilaiden luottamuskokemukset koulussa liittyvät ystävyyteen, opettajan arvostavaan kohtaamiseen ja toisen ihmisen tuntemisen tärkeyteen. Epäluottamusta oppilaat kokevat kohdatessaan kiusaamista, kouluväkivaltaa, kunnioituksen puutetta tai epäammattillisesti käyttäytyvän opettajan. Kaikille oppilaille koulun ihmissuhteilla ei kuitenkaan ole koulussa viihtymisen kannalta yhtä suurta merkitystä. Opettajan roolilla on merkitystä luottamuksen mahdollistajana. Opettajilla ilmenee kolme erilaista roolia suhteessa oppilaisiin. Rooliyhteyden mukaisesti käyttäytyvä opettaja koetaan luotettavana ja hänellä koetaan olevan vahvat vuorovaikutustaidot kun taas rooli-erojen mukaisesti käyttäytyvä opettaja koetaan tuttuna, turvallisena ja luotettavana opettajana. Roolivaihtelun mukaisesti käyttäytyvä opettaja koetaan epäluotettavana ja hänen vuorovaikutustaitojaan pidetään heikkoina. (Raatikainen 2011.)

Aaltonen (2011) tuo esiin haastattelemiensa nuorten oman näkökulman ja perustelut poissaoloille. Niiden mukaan lintsaaminen on seurausta nuoren ja koulun suhteesta, ohipuhumisesta sekä vertais- ja koulukulttuuriin liittyvistä yhteisöllisyyden ja irrallisuuden kokemuksista. Lintsaaminen liittyy nuorilla vapaa-ajan imuun ja ystävien kanssa olemiseen ja ystävät ovatkin merkittävässä roolissa kun selitetään lintsaamista. Toisaalta osa etenkin niistä nuorista, jotka ovat olleet toistuvasti ja pitkiä aikoja poissa koulusta, käyttävät aikansa arkisiin asioihin kuten nukkumiseen. Ystävien lisäksi väsymys on syy, jonka nuoret itse tuovat esille poissaoloja selittävänä tekijänä. Poissaolojen liittyessä koulun informaaliin tasoon, kuten ystäviin, välitunteihin ja ruokatunteihin liittyviin negatiivisiin kokemuksiin, ei koulusta pois jäämisen syy ole jokin hauska ajanviete vaan negatiivinen valinta tai pako. Haastatellut nuoret toivat esiin tunteensa passiivisesta koulukulttuurista ja välinpitämättömyydestä. Nuorten mielestä koulussa ei välitetty heidän lintsaamisestaan, mikä nähtiin yhtenä syynä poissaolojen jatkumiselle. Pitkään jatkuva poissaolo johtaa siihen, että nuori irtautuu koulusta ja kokee, etteivät koulun vaatimukset enää koske häntä. Koulu menettää auktoriteettiasemansa oppilaan silmissä, arvosanat ja jälki-istunnot menettävät merkityksensä ja siten koulun vaikutusmahdollisuudet nuoren suhteen heikkenevät. (Aaltonen 2011.)

Koulusta kieltäytymiseen liittyvä terminologia on vuosikymmenten aikana muuttunut sitä mukaa kun ilmiötä on alettu tutkia ja sen myötä ymmärtää tarkemmin. Yksittäisen oppilaan ongelman sijaan on alettu ymmärtää laajemmin syitä ja ilmiöön liittyviä tekijöitä koulussa, perheessä ja oppilaan muussa lähiympäristössä. Oppilas voi olla poissa koulusta joko niin, että vanhemmat tietävät siitä, jolloin puhutaan koulusta kieltäytymisestä, tai vanhempien tietämättä, jolloin puhutaan lintsamisesta.

2.2 Koulusta kieltäytymisen seurauksia

Joka neljäs lapsi ja nuori välttelee koulua tai kieltäytyy menemästä sinne jossain koulunkäynnin vaiheessa. Yleisintä se on kuitenkin murrosikäisillä ja erilaisissa siirtymävaiheissa, kuten uuteen luokkaan tai kouluun siirryttäessä. Jos koulunkäyntihaluttomuus jää hoitamatta, se voi johtaa useammalla kuin joka toisella lapsella ja nuorella myöhemmin ilmenevään aikuisiän masennukseen, ahdistuneisuushäiriöihin, alisuoriutumiseen, taloudellisiin ongelmiin, vaikeuksiin työelämässä ja mahdollisesti rikollisuuteen. (Soisalo 2010.)

Saari (2009) esittää teoksessaan Ormelin ja Lindenbergin näkemyksen ihmisen koetusta hyvinvoinnista. Koettu hyvinvointi voidaan heidän mukaansa jakaa fyysiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Sosiaalinen hyvinvointi koostuu muun muassa syrjäytymisen ja yksinäisyyden kannalta tärkeästä statuksesta, oman toiminnan sosiaalisesta hyväksynnästä ja toisten ihmisten osoittamasta välittämisestä. Tärkeimpiä yksinäisten itsensä luettelemia yksinäisyyden syitä ovat mielenterveysongelmat, persoonallisuus, sosiaalisten taitojen puute ja ujous. Yksinäisyyden seurauksia ovat masennus ja paha olo, eristäytyminen, läheisyyden puute, häpeä ja kateus. (Saari 2009: 43–44, 168–177.)

2.2.1 Yksinäisyys

Lapsuuden ystävyysuhteet ovat tärkeitä lapsen sosiaaliselle ja emotionaalille kehitykselle ja luovat pohjan vuorovaikutukselle, kommunikoinnille, identiteetin kehittymiselle sekä sosiaalisille taidoille. Lapset joilla ei ole ystäviä, ovat riskialttiimpia sekä emotionaalisesti että sosiaalisesti. Hyväksytyksi tuleminen ja kaveripiiriin

kuuluminen ovat lapselle elämän tärkeimpiä asioita, joiden avulla hän voi kehittyä tasapainoiseksi yksilöksi. Ryhmän ulkopuolelle jääminen, kavereiden puute tai kiusatuksi joutuminen ovat lapselle selvä riski erilaisten sisäänpäin suuntautuneiden oireiden, kuten apeuden, itsesyytösten, arvottomuuden ja toivottomuuden tunteiden kehittymiselle. (Hopearuoho-Saajala & Keskinen 1998: 58,67; Broberg, Almqvist & Tjus 2005: 254–255.)

Yksinäisyyden perusongelma on hyvien ystävien ja läheisten ihmissuhteiden puute. Ystävyys tarjoamat hyväksytyksi tuleminen, yhteen kuulumisen ja toveruuden tunteet sekä emotionaalinen turvallisuus jäävät silloin kokematta. Yksinäisyydellä on havaittu olevan syy-seuraussuhde minäkäsitykseen, oppimisvaikeuksiin, heikkoon koulumenestykseen, käytöshäiriöihin, nuorisorikollisuuteen sekä emotionaalisiin ja mielenterveydellisiin ongelmiin. (Aho & Laine 2004: 181–182.) Lapsen ja nuoren keskeinen ja tärkeä toimintaympäristö perheen lisäksi mm. identiteetin muodostumisen kannalta on saman ikäisistä lapsista koostuva vertaisryhmä. Vertaisryhmän avulla valmistaudutaan keskeisiin sosiaalisiin rooleihin ja mietitään kuka minä olen suhteessa muihin ihmisiin, sosiaalisiin ryhmiin ja aiempaan elämään. (Antikainen 1998: 154.)

Saaren (2009) tutkimuksen mukaan yksinäisyys liittyy erilaisiin hylkäämiskokemuksiin ja jonkin jo saavutetun tai olemassa olleen menettämiseen. Yleisimpiä hylkäämiskokemuksia ovat koulukiusaaminen, väheksyntä ja hylätyksi tuleminen. Erityisesti yläaste on yksinäisten nuorten kannalta vaikeaa aikaa, koska yksinäisyyteen liittyy yleensä aina myös kiusaamista sekä sanallisena että fyysisenä väkivaltana. Opettajien, vanhempien ja muiden läheisten toiminta on läheisesti yhteydessä yksinäistymiseen. (Saari 2009: 174–175.)

Emotionaalinen tyhjiys liittyy yksilön persoonallisuuden rakenteeseen, psyykkisiin ongelmiin, sosiaaliseen kontekstiin ja elämäkatsomukseen. Emotionaaliselle tyhjyydelle on ominaista joko konkreettinen tai henkinen eristäytyminen vuorovaikutuksesta sosiaalisen ympäristön kanssa. Emotionaalisen tyhjiyden käsitteeseen liitetään empatiakyvyttömyyttä, toivottomuutta, epätoivoa ja ahdistusta, joilla on yhteys nuoren sosiaalisten suhteiden kaventumiseen ja yksinäisyyteen. Tämä voi johtaa syrjäytymiseen sekä sosiaalisista suhteista että yhteiskunnasta. (Vuokila-Oikkonen & Ruotsalainen 2010: 223–226.)

2.2.2 Syrjäytyminen

Myrskylän (2010) mukaan lähes kaikkiin nykyisiin työelämän tehtäviin tarvitaan jokin peruskoulun jälkeinen koulutus. Vuonna 2008 noin 40 000 nuorta oli työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella ja koulutukseltaan pelkän perusasteen varassa. Kouluttamattomien nuorten syrjäytymisvaara on nykyisten koulutusvaatimusten vuoksi todellinen, sillä pelkän perusasteen koulutuksen varassa olevien riski jäädä koulutuksen ja työmarkkinoiden ulkopuolelle on lähes kolminkertainen verrattuna keskiasteen koulutuksen saaneisiin. Mitä korkeampi koulutustaso on, sitä pienempi on riski joutua ulkopuoliseksi tai työttömäksi. Vaikka koulutus ei pelkästään riitä syrjäytymiseltä välttymiseen, pienentää se selvästi työttömyyden syrjäytymisen todennäköisyyttä. (Myrskylä 2011: 9-13, 47.)

Syrjäytymisellä tarkoitetaan kasaantunutta huono-osaisuutta, jossa yhdistyvät pitkäaikainen tai usein toistuva työttömyys, toimeentulo-ongelmat, elämänhallintaan liittyvät ongelmat sekä syrjäytyminen yhteiskunnallisesta osallisuudesta. Syrjäytymiseen voi liittyä sairautta tai vammaisuutta, poikkeavaa käyttäytymistä, rikollisuutta ja päihteiden käyttöä. (Väärälä - Gröhn - Mauriala & Sarvimäki 2003.) Tällä on sekä yhteiskunnallisia että yksilöä koskevia seurauksia. Raunion (2006: 27–28) mukaan sosiaalityön näkökulmasta syrjäytymistä tulee tarkastella ennen kaikkea yksilöiden hyvinvoinnin kannalta.

Lämsä (2009a) on tutkimuksessaan tarkastellut lasten ja nuorten syrjäytymistä sosiaalihuollon lastensuojelun ja toimeentulotuen asiakirjojen pohjalta. Tutkimuksen mukaan lasten syrjäytymiseen vaikuttivat vanhempien työmarkkina-aseman lisäksi erilaiset perheongelmat ja sosiaalisen tuen puutteet, jotka vaaransivat lasten ja nuorten terveen ja tasapainoisen kasvun ja kehityksen. Lasten ja nuorten syrjäytyminen johtuu ensisijaisesti heidän kasvuolosuhteistaan. Lastensuojeluperheissä kasvuympäristön puutteista johtuvat lasten ja nuorten syrjäytymisen riskit johtuvat toisaalta perheongelmien periytymisestä, toisaalta aikuisuuden ja lapsuuden välisen rajan epäselvyydestä. Lapset jäävät perheissä vaille aikuisen riittävää hoivaa ja huolenpitoa ja lisäksi aikuisten on mahdotonta toimia lapsen kasvattajana, jos he ovat pikemminkin lapsen kavereita kuin vanhempia. (Lämsä 2009a: 218–219, 202–204.)

Raunio (2006) esittää Berghamin (1995) ajatuksen syrjäytymisestä ja köyhtymisestä dynaamisina prosesseina, joiden staattisina lopputuloksina ovat huono-osaisuus ja köyhyys. Raunion (2006) mukaan syrjäytymisen taustalla ovat sekä yksilön, yhteisöjen että yhteiskunnan tasolla huono-osaisuutta aiheuttavat prosessit, jotka tulisi tunnistaa. Halleröd & Heikkilä (1999) ovat Raunion (2006) mukaan Pohjoismaisia elinoloja tutkiessaan esittäneet syrjäytymistä aiheuttavia hyvinvoinnin ongelmia. Heidän mukaansa huono-osaisuutta aiheuttavat erityisesti taloudelliset ongelmat, huono asumistaso, työttömyys, terveysongelmat, läheisten ystävien puuttuminen eli sosiaalinen eristyminen sekä väkivallan tai väkivallan uhan kokeminen. Syrjäytyessään ihminen joutuu keskeisten yhteiskunnallista integraatiota ja hyvinvointia tuottavien sosiaalisten instituutioiden ulkopuolelle. Erityisesti työmarkkinoita pidetään syrjäytymisen kannalta keskeisenä instituutiona, koska siitä ulkopuolelle joutuminen altistaa muullekin syrjäytymiselle, kuten eristäytymiseen sosiaalisista suhteista ja yhteiskuntaan osallistumisesta. (Raunio 2006: 24–29.)

Syrjäytymisellä on sekä nuorelle itselleen että yhteiskunnalle merkittäviä vaikutuksia. Nuoren kannalta kyse on siitä, miten hän muodostaa käsityksen itsestään ja ympäröivästä maailmasta ilman vertaisryhmän tukea. Yhteiskunnallisesti syrjäytymisellä on sekä talouteen että yhteiskuntarauhaan liittyviä vaikutuksia, sillä syrjäytyessään ihminen joutuu keskeisten yhteiskunnallista integraatiota ja hyvinvointia tuottavien sosiaalisten instituutioiden ulkopuolelle. Erityisesti työttömyyttä pidetään syrjäytymisen kannalta keskeisenä tekijänä, koska työmarkkinoiden ulkopuolelle joutuminen eristää sosiaalisista suhteista ja yhteiskuntaan osallistumisesta ja altistaa siten muullekin syrjäytymiselle.

3 Miksi nuori ei mene koulun?

Edellä esitetyn perusteella voidaan todeta, että nuorten hyvinvointiin ja koulusta kieltäytymiseen liittyy samoja teemoja kuin mm. Vornasen (2000) tutkimuksessaan esiin tuomia nuorten turvallisuuden tunteeseen liittyviä tekijöitä. Sisäisiä turvallisuuden tunteeseen vaikuttavia tekijöitä ovat Vornasen (2000) mukaan pelko ja ahdistus, huono itsetunto, epätasapaino ja turvallisuuden puute. Sosiaalisia tekijöitä ovat esimerkiksi ulkopuolisuuden tunne, kodin ja perhesuhteiden puute, yksinäisyys, tuen ja

luottamuksen puute, syrjintä ja kiusaaminen. Ulkoisia tekijöitä ovat puolestaan hyvinvointiin ja talouteen liittyvät tekijät, uhka, rikollisuus ja sota. Nuorten turvallisuuden tunne on yhteydessä perheeseen ja kouluun. (Vornanen 2000: 292–296.) Kearneyn (2008: 458–461) mainitsemia koulusta kieltäytymiseen liittyviä tekijöitä ovat kodittomuus ja köyhyys, teiniraskaudet, kouluväkivalta ja uhriutuminen, vanhempien osallistuminen sekä perhe ja ympäristötekijät. Suomessa teiniraskaudet eivät ole merkittävä syy koulunkäynnin keskeyttämiseen.

Kuten edellisessä luvussa todettiin, nuoren hyvinvointiin tai syrjäytymiseen vaikuttaa hänen elinympäristönsä eli koti ja perhe, koulu, vapaa-aika ja ystävät. Siihen, miten nuori näissä ympäristöissä käyttäytyy, vaikuttaa hänen kehitysvaiheensa ja ne kokemukset, joita hänellä on ympäristöstään. Nuoren koulusta kieltäytyminen voi siten liittyä mm. nuoren kehitysvaiheeseen, kotioloihin, koulumenestykseen, koulun ilmapiiriin, nuorten osallisuuteen, kaverisuhteisiin tai kiusatuksi joutumiseen ja siitä johtuvaan häpeän tunteeseen. Näitä tekijöitä tarkastellaan seuraavassa.

3.1 Nuoren kehitysvaiheeseen liittyviä tekijöitä

3.1.1 Murrosikä

Eriksonin psykososiaalinen kehitysteoria kuvaa koko eliniän jatkuvaa vaiheittaista persoonallisuuden kehitystä. Eri kehitysvaiheet seuraavat toisiaan tietyssä järjestyksessä ja jokaisessa vaiheessa yksilön on kohdattava tietty kehitystehtävä eli kehityskriisi. Nuoruusiän kehitystehtävä on identiteetin löytämisen ja roolihämmennyksen muodostama kasvuprosessi. Identiteettikehitys on Eriksonin mukaan sosiaalinen prosessi ja perustuu siihen, miten sosiaalinen ympäristö määrittelee yksilön ja minkälaiseksi yksilö tunnistetaan. Myönteinen kehitystulos on silloin, kun nuori saavuttaa tunteen oman itsen löytämisestä ja elämän suunnasta. Kielteisessä kehitystuloksessa nuori ei koe tuntevansa itseään ja on kykenemätön tekemään elämänsä suuntaa koskevia valintoja. (Lehtinen, Kuusinen & Vauras 2007: 22–25.)

Murrosiässä tunteisiin liittyvät aivojen alueet kehittyvät nopeasti, nuoren kokemat tunteet ovat voimakkaampia kuin ennen ja niitä on opittava sietämään ja

käsittämään. Tässä kehitysvaiheessa nuorta tukevat ja suojaavat tähän mennessä opitut arvot ja mallit, mutta vanhempien sijaan nuori tukeutuu nyt itseensä ja kavereihin. Kaverit merkitsevät yhdessäoloa, yhteisymmärrystä, samankaltaisuuden kokemista ja vastuuta toinen toisistaan ja ovat siten tärkeitä kun aletaan irtaantua omasta perheestä. Nuori voi kokea äärimmäisiä epätoivon, raivon, häpeän ja tuskan tunteita ja joutua ajatuksineen umpikujaan pienistäkin asioista. Nuori irtautuu vanhemmistaan, kuten muistakin auktoriteetista, ja etäännyy heistä psyykkisesti. Nuori kääntyy sisäänpäin, mutta vaikka keskustelu nuoren kanssa voi olla vaikeaa, tulisi vanhempien ja esimerkiksi koulun aikuisten pysyä sitoutuneena nuoreen eikä edes uhata hylkäämisellä. (Cacciatore 2007: 36–39, 134–139.) Kehitysvaihe asettaakin haasteen kun yritetään saada poissaolevia oppilaita takaisin kouluun samalla kun kavereiden vaikutus on suurimmillaan!

Cacciatoren (2007) mukaan nuori voi olla epävarma ja hämmentynyt ja kokea ahdistusta muuttuvasta kehostaan ja entistä voimakkaammista tunteistaan. Perinteet ja kaikki entinen alkaa ällöttää ja nuori ärtyy helposti. Vallanhalu on uusi voimakas tunne, joka lievittää epävarmuuden ja haavoittuvuuden kokemusta. Nuori häilyy kahden vaiheilla, turvautuuko lähiaikuisiin vai ikätovereihin. Toisaalta nuori haluaa koettaa miellyttää ja pitää kiinni pienuudestaan ja toisaalta olla jo iso. Oma epävarmuutta saatetaan peittää uhoamiseen ja samalla haastaa aikuiset yhä tiukempaan rajanvetoon. Tupakka- ja alkoholikokeilut saattavat alkaa. Nuoret tavoittelevat erillisyyden kokemusta käyttäytymällä päinvastoin kuin mitä aikuiset häneltä odottavat. Nuorta kutsuu puoleensa toisten nuorten seura, joka vastaa nuoren kasvavaan itsenäistymistarpeeseen. Kaveriporukassa haetaan turvaa joukon vahvuudesta ja vastuun jakautumisesta ryhmässä. (Cacciatore 2007: 93–94, 134–135.)

3.1.2 Nuorten ystävyysuhteet

Sosiaalisella statuksella on suuri merkitys lapselle ja ryhmän ulkopuolelle jääminen on vakava uhka lapsen kehitykselle. Erityisen suuri vaara liittyy toveriryhmän ulkopuolelle joutumiseen murrosiässä, jolloin korkea status on nuorelle jopa tärkeämpää kuin sosiaalinen suosio. Nuoren kehitykselle korkealla sosiaalisella statuksella on suurempi merkitys kuin hyvien ystävien määrällä. Tärkeää onkin, millä keinoilla lapsi oppii saavuttamaan sosiaalisen statusensa ryhmässä. Vanhempien rooli on ohjata lapsen

arvomaailman muodostumista oikeaan suuntaan. Ryhmässä saavutettu asema on yleensä hyvin pysyvä. Lapsen toverisuosioon vaikuttaa jonkin verran myös lapsen temperamentti. (Keltikangas-Järvinen 2010: 192–194.)

Keltikangas-Järvisen (2010) mukaan lapset voivat saada tovereiltaan sellaista palautetta, joka on ristiriidassa heidän oikea käytöksensä ja ominaisuuksiensa kanssa. Nuorelle voi siten muodostua vääristynyt minäkuva. Pojat ovat murrosiässä riippuvaisempia tovereiden mielipiteistä kuin tytöt, ja siksi tovereiden vaikutus minäkuvaan on heillä suurempi kuin tytöillä. Jos lapset irtaantuvat vanhemmistaan ja itsenäistyvät, lisääntyy heidän riippuvuutensa ikätovereista ja heidän mielipiteistään. (Keltikangas-Järvinen 2010: 197–199.)

3.2 Nuorten yleiseen hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä

Nuorten turvallisuuden tunnetta lisäävät Vornasen (2000) mukaan itseluottamus, perheen kiinteys ja vanhempien sallivuus. Turvallisuutta heikentävät puolestaan perheeseen ja kouluun liittyvät vaikeudet. Turvallisuuden kokemuksista osa liittyy yksilöön ja hänen lähisuhteisiinsa, osa taas laajemmin yhteiskuntaan ja maailmaan. (Vornanen 2000: 285–287.)

Suomessa arvostetaan sitä, että lapset pärjäävät omillaan, ovat itsenäisiä ja riippumattomia pienestä pitäen. Niinpä lapset joutuvat usein itse selviämään ja ratkaisemaan eteen tulevia ongelmia, kuten kiusaamistilanteita, ilman aikuisen valvontaa ja apua ja kasvattamaan siten toinen toisiaan. Lasten selvittäessä välejäan keskenään, he eivät opi empatiaa, toisen huomioon ottamista tai toisen kunnioittamista vaan silloin ovat voimassa lait, jossa vahvin voittaa (Keltikangas-Järvinen 2010: 167–168).

Psyykkisen pahan olon taustalla on ihmisen perinnöllisyyteen, oppimiseen, psyykkiseen rakenteeseen ja vuorovaikutussuhteisiin liittyviä tekijöitä. Nuorten omien kokemusten mukaan pahan olon taustalla on usein jokin traumaattinen elämäkokemus, joka voi liittyä vanhemman kuolemaan, psyykkiseen sairastumiseen, alkoholinkäyttöön tai väkivaltaan. Myös kiusatuksi joutuminen on traumaattinen kokemus. Kokemus omasta erilaisuudesta, esimerkiksi mielenterveyteen liittyvistä ongelmista, on myös yksi

psykkisen pahan olon aiheuttava kokemus. Erilaisuuden kokemuksiin voi liittyä häpeää, jonka seurauksena nuori voi alkaa vältellä ihmisiä ja tilanteita, mikä johtaa eristäytymiseen. Psykkinen paha olo voi aiheuttaa masennusta, harha-ajatuksia, sosiaalisten tilanteiden jännittämistä, pelkoja tai yliaktiivisuutta. Itseinho, häpeän tunteet ja lamaantuminen liittyvät myös psykkineseen pahaan oloon, joka pitkään jatkuessaan voi johtaa itsetuhoisiin ajatuksiin, koska elämä ei tunnu enää mielekkäältä. Psykkisen pahan olon salailu lähiympäristöltä leimaantumisen takia on yleistä. Tärkeitä tukitahoja ovat oma perhe, kaverit, koulu ja mahdolliset hoitotahoihin liittyvät yhteisöt. (Kiviniemi 2009: 111–117.)

3.2.1 Nuorten kotiolut

Kasvu ympäristön turvallisuus muodostuu varhaisesta vuorovaikutuksesta, erillisyyteen kasvamisesta, kohtaamisesta, turvallisuudesta, hoivasta ja huolehtimisesta, suojelusta, leikistä, oppimisesta, rajoista sekä välittämisestä. Lapsen ja nuoren hyvinvointi heijastaa kasvu ympäristöjen eli perheen, päivähoiton ja koulun kykyä huolehtia heidän tarpeistaan kasvaa ja kehittyä terveiksi yksilöiksi. Jos kasvu ympäristö voi huonosti, alkaa terve lapsi oireilla ja tarvitaan tukitoimia ja palvelutahoja ”hoitamaan lapsi kuntoon”. (Tilus 2004: 39–50, 55.)

Vornasen (2000) tutkimuksen mukaan nuorten turvallisuuden perustana on perhe, johon nuoruuteen kuuluvasta itsenäistymisestä huolimatta nuoret kokevat kiinteästi kuuluvansa. Kuten Bowlby (1988) on Vornasen (2000) mukaan todennut, on perheellä tärkeä rooli nuorten turvallisuuden perustana. Toinen tärkeä turvallisuutta tuova tekijä on Vornasen (2000) mukaan muu läheinen elämänpiiri, joka nuorilla tarkoittaa koulua. Laajemmilla yhteiskunnallisilla tai maailmantilanteeseen liittyvillä tekijöillä ei ole nuorille turvallisuuden kannalta niin suurta merkitystä. Nuorten turvallisuuteen yhteydessä olevat tekijät liittyvät yksilöön, hänen itseluottamukseensa, läheisiin perhesuhteisiin ja kouluvaikeuksiin. Vanhempien sallivuus ja perheen turvallisuus luovat nuorelle itseluottamusta ja turvallisuutta. Sen sijaan perheeseen ja kouluun liittyvät vaikeudet heikentävät turvallisuutta. Nuorten arvio omasta tulevaisuuden turvallisuudesta on tutkimuksen mukaan yhteydessä siihen, miten turvalliseksi nuori kokee elämänsä tällä hetkellä. Nuoren tämän hetkisillä kokemuksilla elämästä ja sen turvallisuudesta sekä kouluvaikeuksilla, kuten oppimisvaikeuksilla ja yksinäisyydellä, on havaittu olevan

yhteys mm. tulevaisuuden opiskeluun, työelämään ja tarpeettomuuden tunteeseen. (Vornanen 2000: 184, 286–288.)

Kiintymyssuhdeteoria tutkii sitä, miten lapsi luo käsitystä itsestään suhteessa muihin (Vilhula 2007: 15). Keltikangas-Järvisen (2010) mukaan ihmisen myöhempien sosiaalisten suhteiden perusedellytykset luodaan jo varhaisessa vaiheessa. Näihin perusedellytyksiin kuuluu lapsen mahdollisuus rakentaa kiintymyssuhde ensisijaiseen hoitajaansa ja muodostaa hänestä mielikuva. Mielikuvien avulla ihminen kykenee psyykkiseen työskentelyyn eli käsittelemään negatiivisia tunteita, kuten aggressiota, pettymyksiä, vastoinkäymisiä ja onnettomuuksia. Se, millainen lapsuuden kiintymyssuhde on ollut, näkyy ihmisen kykynä muodostaa ja ylläpitää pitkäaikaisia, kiintymykseen ja luottamukseen perustuvia ihmissuhteita ja kestää niissä eteen tulevia vaikeuksia. (Keltikangas-Järvinen 2010: 153–160.)

Kiintymyssuhde voi olla joko turvallinen, välttelevä tai ristiriitainen-vastustava. Turvallisesti kiintyneiden lasten tarpeisiin on reagoitu asianmukaisesti, nopeasti ja johdonmukaisesti ja stressitilanteessa lapsi hakeutuu vanhempansa luo. Välttelevästi kiintyneiden lasten tarpeisiin on reagoitu johdonmukaisen epäsensitiivisesti, jolloin he ovat oppineet välttämään tarvettaan ilmaista kielteisiä tunteita. Välttelevät lapset eivät hae läheisyyttä ja turvaa ja stressitilanteessa he ilmaisevat kokemaansa stressiä vain vähäisesti. Ristiriitaisesti-vastustavasti kiintyneiden lasten vanhempi toimii välillä omien, välillä lapsen tarpeiden mukaisesti, ja vuorovaikutus on siksi lapsen näkökulmasta katsottuna monimutkaista, vaikeasti ennakoitavaa ja epäjohdonmukaista. (Hautamäki 2011: 34–36.)

Kiintymyssuhteen puuttumisen aiheuttamat puutteelliset tai kokonaan puuttuvat mielikuvat voivat johtaa siihen, että ihminen ei kykene käsittelemään masennusta, pettymystä tai muita negatiivisia tunteita mielikuvissaan. Sen sijaan hän purkaa ne toimintana, joka voi olla ympäristön ja toisten ihmisten kannalta tuhoisaa. Joskus ihminen voi toimia tuhoisasti myös itseään kohtaan. (Keltikangas-Järvinen 2010: 134–136.)

Kärkkäinen (2004) on todennut tutkimuksessaan, että lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen vaikuttaa lapsen kotona kokema vanhempien hyväksyntä, kannustus,

keskusteleva ja kuunteleva ohjaus, johdonmukaisuus ja kiinnostus lapsen koulunkäyntiin. Kärkkäisen (2004) mukaan hyvä suhde molempiin vanhempiin ennustaa elämästä selviytymistä aikuisiässä. Myös Sinkkonen (2007) on todennut ESY-poikia koskevassa tutkimuksessaan perheen ja kotitaustan antaman sosiaalisen tuen merkittäväksi. Ne nuoret, joiden koulutyötä valvottiin kotoa käsin ja joilta edellytettiin koulusta suoriutumista, tunsivat itsensä pystyviksi koulumaailmassa. Tutkimukseen osallistuneet pojat eivät kuvanneet omia isiään lapsensa kanssa viihtyvänä ja turvallisena hahmona, jollaisella olisi merkitystä lapsen kehitystä suojaavana tekijänä.

Joskus vanhemmat käyttävät nöyryyttämistä, nolaamista tai häpäisemistä kasvatukseen. Itsestä riippumaton yllättävä tapahtuma, kuten arvostelun, kommentoinnin tai rankaisun kohteeksi joutuminen on erityisen nolaava tai nöyryyttävä silloin, kun paikalla on muita ihmisiä. Vanhemman toivoman nöyryyden sijaan epäoikeudenmukainen kohtelu saa lapsessa aikaan vihan, raivon ja koston tunteita. Koska lapsi ei voi nousta uhmaamaan aikuista, voi hän purkaa kokemansa vääryyden esimerkiksi kiusaamalla ikätoveriaan. (Malinen 2010: 81–83.) Cacciatoren (2007) mukaan häpäiseminen ja nöyryyttäminen saattavat poistaa nuoren uhittelevan käytöksen, mutta johtavat usein välirikoon ja nuoren sulkeutumiseen, luottamuksen ja itsetunnon heikentymiseen, koston ja suurempiin ongelmiin tulevaisuudessa. Vanhempien nöyryyttävä ja nolaava kasvatustapa vaikuttaa haitallisesti nuoreen (Cacciatore 2007: 146.)

Vanhempien alkoholinkäytön vaikutuksia lapsiin ei ole tarkkaa tietoa. Holmilan, Huhtasen, Martikaisen, Mäkelän ja Virtasen (2009: 104) mukaan Peltoniemi (2005) on kuitenkin todennut, että A-klinikkasäätiön toteuttamassa kyselyssä kymmenen prosenttia vastanneista ilmoitti kokeneensa lapsuuden perheessään aikuisen haitallista alkoholinkäyttöä. Holmilan ym. (2009: 112) mukaan eniten fysiologisia päihdehaittoja on kouluikäisten ja aikuisten lasten vanhemmilla, ja koska päihdehaitat kehittyvät vuosien myötä, on todennäköistä, että näissä perheissä lasten tarpeista huolehtiminen on voinut olla pitkään puutteellista.

Itäpuisto (2005: 113–120) on tutkimuksessaan todennut, että lapsi näkee alkoholiongelmaisen vanhemman muusta perheestä irrallisena ja kokee tämän vanhemmuuden heikkona tai jopa sadistisena. Vanhempien alkoholiongelmiin liittyy

tutkimuksen mukaan usein väkivaltaa ja lisäksi vanhempien käytöksen takia lapset mm. nukkuvat huonosti. Vanhempien mielenterveyden häiriöt vaikuttavat Jähin (2004) tutkimuksen mukaan lapsiin siten, vanhempien psyykkinen sairaus aiheuttaa lapselle pelkoa omasta sairastumisesta ja luo hänelle huolehtijan ja vastuunkantajan roolin perheessä.

Perheen tilanteeseen vaikuttavat sekä sisäiset, vuorovaikutukseen liittyvät tekijät että ulkoiset tekijät, kuten työllisyystilanne. Perheen taloudellinen tilanne sekä perheen ja työelämän yhteensovittaminen asettavat haasteita lähes kaikille perheille. Työssäkäynti on toisaalta välttämätöntä perheen toimeentulon takia, toisaalta hyvään vanhemmuuteen katsotaan kuuluvaksi lasten kanssa vietetyn yhteisen ajan asettaminen materian tavoittelun sijaan. (Lammi-Taskula & Salmi 2009: 38–47.)

Lapsiperheistä yhä useampi kuuluu pienituloisiin perheisiin, minkä katsotaan johtuvan perhepoliittisten tulonsiirtojen jäämisestä jälkeen hinta- ja ansiotulokehityksestä. Köyhyyden vaikutuksista lasten elämään ei ole juuri tutkittu. HYPÄ -lapsiperhekyselyn mukaan vanhempien arvioihin lastensa hyvinvoinnista vaikutti jonkin verran se, miten vanhemmat kokivat perheen tulojen riittävän kattamaan perheen menot. Lasten hyvinvointia mitattiin mm. sillä, miten usein lapsi syö terveellistä ruokaa, liikkuu, nukkuu ja ulkoilee riittävästi, on tyytyväinen elämäänsä, kertoo iloistaan ja murheistaan jne. (Salmi - Sauli & Lammi-Taskula 2009: 80–92.)

Huono-osaisuutta voidaan käsitellä sekä sosiaalisena, taloudellisena, kulttuurisena, henkisenä ja emotionaalisenä kysymyksenä. Emotionaalinen huono-osaisuus on sisäistä koettua huono-osaisuutta, joka johtuu emotionaalisen huolenpidon puutteesta ja saattaa aiheuttaa jatkuvaa huono-osaisuuden ja osattomuuden tunnetta aikuisuuteen saakka. Nuoret kokevat huono-osaisuuden syrjässä olemisena tai vertaisryhmään kulumattomuutena. Nuorten syrjäytymisen määritelmät liittyvät taloudellisten asioiden sijaan yksinäisyyden kokemuksiin sekä ihmissuhteista, kavereista ja kouluyhteisöstä syrjään joutumiseen. Syrjään joutuminen voi nuorten mielestä johtua muiden suhtautumisesta yksittäiseen nuoreen tai nuoren omasta toiminnasta, kuten juomisesta tai tupakoimisesta, harrastuksista, koulumenestyksestä tai jostain yksittäisestä teosta kuten ”hölmöilystä”. (Törrönen & Vornanen 2002: 33–42.)

3.2.2 Koulumenestys ja koulun ilmapiiri

Kuronen (2010) on tutkimuksessaan jakanut oppilaita heidän koulusuhteensa mukaan ala-asteella leimautuneisiin, kiusattuihin ja yläasteella kyllästyneihin. Yläasteella kyllästyneet hän jakoi luovuttajiin ja suorittajiin. Näillä oppilailla ei ollut näyttänyt olevan ongelmia koulusuhteessaan ja koulumenestys oli hyvää. Ala-aste oli sujunut hyvin, mutta yläasteella heillä oli ilmennyt kuitenkin pian motivoitumisongelmia, välinpitämättömyyttä ja keskittymisvaikeuksia. He vieroksuivat koulua ja kävivät sitä vain sen verran kuin oli pakko. Osalta tutkimuksen nuorista jäi peruskoulu kokonaan suorittamatta. Luovuttajien kohdalla yläasteelle siirtyminen merkitsi käännekohtaa, jossa he alkoivat toimia uusilla tavoilla. Vastuullisuuden sijaan he alkoivat yläasteella käyttäytyä välinpitämättömästi koulua kohtaan ja rajojen hyväksymisen sijaan he alkoivat kokeilla ja testata niitä. Harrastukset jäivät ja koulunkäynti herpaantui täysin, poissaoloja alkoi olla ja keskiarvot putosivat. Sosiaalinen yhteenkuuluvuus kavereiden kanssa ja viihtyminen koettiin arvokkaaksi. Myös suorittajilla alkoivat kaverit, vastakkainen sukupuoli ja hengailu kiinnostaa. He suhtautuivat kuitenkin kouluun vastuullisemmin ja velvollisuudentuntoisemmin kuin luovuttajat, ja pitivät huolen, että keskiarvot eivät pudonneet kovin paljoa. (Kuronen 2010: 143–151.)

Lapsen synnynnäinen temperamentti vaikuttaa Keltikangas-Järvisen (2006) mukaan koulumenestykseen. Temperamenttityylien takia lapset lähestyvät, hyväksyvät ja kokeilevat uusia asioita eri tahtiin. Koulun käyntiä helpottavat temperamentti-piirteet ovat hänen mukaansa korkea sopeutuvuus, sinnikkyys, matala häirittevyys sekä taipumus lähestyä uusia asioita. Sopeutuvat oppilaat eivät koskaan aiheuta häiriötä, protestoi tai ilmaise mielipidettään. Oppilaat, jotka ovat sinnikkäitä eivätkä häiriinny helposti, pystyvät suuntaamaan tarkkaavuutensa annettuihin tehtäviin ja tekevät aina loppuun sen minkä ovat aloittaneet. Mikään temperamentti-piirre ei sinänsä haittaa koulunkäyntiä, vaan kyse on temperamentin ja ympäristön yhteensopimattomuudesta, siitä miten temperamentti-piirteet otetaan huomioon oppilaan ja opettajan välisessä vuorovaikutuksessa ja koko kouluympäristössä. Kysymys kuuluukin, onko temperamentin huomioonottaminen yksittäisen opettajan vai koululaitoksen haaste. (Keltikangas-Järvinen 2006: 183–188, 268.)

Vornasen (2000) tutkimuksen mukaan kotona vakavia ristiriitoja, alkoholiongelmia, puutteita huolenpidossa tai useita perhevaikeuksia kokeneet nuoret viihtyvät koulussa huonommin kuin ne, jotka eivät ole kokeneet perhevaikeuksia. He myös arvioivat vanhempiensa kiinnostuksen omaa koulumenestystään kohtaan heikommaksi. Nuorten kokemien perhevaikeuksien, kouluviihtyvyyden, tyytyväisyyden koulusuorituksiin ja nuorten kokemien perhevaikeuksien on todettu ainakin jossain määrin olevan yhteydessä toisiinsa. (Vornanen 2000: 208.)

Väljärvi (2011) viittasi siihen tosiasiaan, että suomalaisten koulujen hyvistä Pisa-tuloksista huolimatta oppilaat eivät viihdy kovin hyvin koulussa. Peruskoulu-uudistusta mietittäessä tämä tulisi huomioida. (Väljärvi 31.10.2011). Hallitusohjelmassa (2011) on määritelty perusopetuksen osalta, että perusopetuksen laatua parannetaan ja ryhmäkokoja pienennetään siten, että opettajalla on aikaa oppilaille ja erilaisten lasten ja erilaisten ryhmien tarpeiden huomioimiseen. Lisäksi laatukriteerien käyttöönottoa perusopetuksessa edistetään. (Hallitusohjelma 2011)

Syrjäytymisen näkökulmasta kouluiän ja nuoruuden elämänvaihetta pidetään riskialttiina aikana. Koulu ei ole vain joukko yksilöitä, vaan myös yhteisö, jonka osat vaikuttavat toisiinsa. Monet yksilön kriisit ja ongelmatilanteet syntyvät yhteisössä, ja siksi niitä ei voida myöskään ratkaista kokonaan sen ulkopuolella. Koulu voi itsessäänkin olla myös syrjäyttävä ja eriarvoistava, mutta toimivana yhteisönä se voi kantaa yksilöä ja parantaa hänen elämisentaitoaan ja elämänhallintaansa. Edellytyksenä on kuitenkin yhteisöllisyyden, eli dialogin, luottamuksen ja osallisuuden syntyminen ja kokeminen yhteisön sisällä. Koulun sosiaalityöllä on siinä työssä merkittävä osa koska sen avulla voidaan koordinoita sekä yhteisön että yksilön voimavaroja. (Wallin 2011: 27–29.)

3.2.3 Kiusatuksi joutuminen

Kouluterveyskyselyn (2010–2011) mukaan 8 prosenttia 8. ja 9. luokan oppilaista kokee tulleen kiusatuksi koulussa vähintään kerran viikossa. Koulukiusaaminen on yksi tavallisin oppilaissa turvattomuutta aiheuttava asia. Koulukiusaamisella tarkoitetaan yhteen ja samaan oppilaaseen toistuvasti kohdistuvaa tahallisen vihamielistä käyttäytymistä. Tarkoituksena on aiheuttaa kiusatulle tahallaan ja toistuvasti pahaa

mieltä. Kiusaamiselle on ominaista se, että kiusaaja on kiusattua vahvempi joko omilta ominaisuuksiltaan tai siksi, että hänellä on tukijoukko. Vallallaan ja voimallaan kiusaaja saa yliotteen kiusatusta. (Salmivalli 2003: 11–12; Höistad 2003: 67–68.)

Kouluväkivalta on sosiaalinen ilmiö siten, että ryhmä harjoittaa väkivaltaa, jossa oppilaat keskinäisessä vuorovaikutuksessa vahvistavat toinen toistensa käyttäytymistä. Kiusaaminen nähdään usein vain kiusaajien ja uhrien välisenä ongelmana, vaikka nekin oppilaat jotka eivät ole paikalla ovat tietoisia siitä mitä luokassa toistuvasti tapahtuu. Kiusaajien ja uhrin lisäksi myös muiden oppilaiden roolit ovat keskeinen elementti prosessissa. Vaikka hiljainen enemmistö ei aktiivisesti osallistuisi kiusaamiseen, he saattavat silti käyttäytyä tavoilla, jotka tekevät kiusaamisen mahdolliseksi. Kiusaajat tulkitsevat esimerkiksi kiusaamisen huomiotta jättämisen hyväksyntänä toiminnalleen. Ryhmässä epäsuosittu tai muuten huonossa asemassa oleva lapsi valikoituu muita todennäköisemmin kiusatuksi ja muiden käsitys hänestä muuttuu ajan mittaan yhä kielteisemmäksi. (Salmivalli 2003: 11–13, 25.)

Höistadin (2003) mukaan ryhmän paineella on suuri vaikutus kiusaamistilanteissa ja ryhmän reaktio vaikuttaa usein siihen, jatkuuko kiusaaminen vai ei. Lapsi, joka ei muissa olosuhteissa osallistuisi kiusaamiseen, saattaa jatkaa sitä ryhmän painostuksesta. Usein toiset lapset eivät uskalla puuttua kiusaamistapauksiin, koska pelkäävät itse joutuvansa ryhmän ulkopuolelle tai kiusatuiksi. Pelko ja valta liittyvät vahvasti ryhmädynamiikkaan ja koulukiusaamiseen. (Höistad 2003: 67–68.)

Roolien lisäksi normit ovat keskeisiä käsitteitä puhuttaessa erilaisista ryhmistä, sillä sekä roolit että normit syntyvät ryhmän vuorovaikutuksessa ja vaikuttavat muodostuttuaan ryhmän kaikkiin jäseniin. Tämä johtuu siitä, että yhteisiin asenteisiin liittyvät ryhmän sisäiset normit saavat aikaan yhdenmukaisuutta ja ohjaavat ryhmän jäseniä yhteisiin asenteisiin, odotuksiin ja käyttäytymistapoihin. Nuorelle on tärkeää tulla hyväksytyksi ja kuuluu ryhmään, vaikka hänen omat asenteensa olisivat ryhmän normien vastaisia, sillä vaihtoehtona voi olla eristetyksi tai kiusatuksi joutuminen. Nuori on herkkä toisten nuorten reaktioille ja arvioille ja hän saattaa luoda kuviteltuja normeja siitä, miten pitäisi pukeutua tai kenen seurassa näyttäytyä saadakseen arvostusta ryhmässä. Silloin hän voi mukautua omiin kuviteltuihin normeihinsa, jotka

tarpeettomasti rajoittavat hänen elämäänsä. (Salmivalli 1998: 47–48; Aho & Laine 2004: 150–152.)

3.2.4 Häpeän tunne

Kiusatuksi joutuminen ja huonot kotiolot, kuten esimerkiksi työttömyys, köyhyys tai vanhempien liiallinen alkoholinkäyttö, aiheuttavat lapsissa usein voimakasta häpeän tunnetta. Itäpuisto (n.d.) pitää vanhempien liiallisesta alkoholinkäytöstä johtuvista seurauksista keskeisimpinä lasten kokemia erilaisia negatiivisia tunteita, kuten pelko, viha ja häpeä. Alkoholiongelmaisen vanhemman häiritsevä käytös ja juomisen aiheuttaman epäsuorasti perheessä on lapsen näkökulmasta itse juomista merkittävämpi ongelma. Fyysisen väkivallan on todettu olevan erittäin yleistä alkoholiongelmaisten vanhempien käytöksessä, mutta sitäkin yleisempää on henkinen väkivalta, jonka vaikutukset ulottuvat vuosien päähän. Alkoholiongelmaiseen käyttäytymiseen voi liittyä myös taloudellista, sosiaalista ja seksuaalista väkivaltaa sekä muita ongelmia, joita vanhempi joko suoraan tai epäsuoraan aiheuttaa. (Itäpuisto n.d.)

Kiusaamisella on uhrille sekä välittömiä että pidempiaikaisia seurauksia. Välittömiä seurauksia ovat useiden tutkimusten mukaan yleinen ahdistuneisuus, sosiaalinen ahdistuneisuus, huono itsetunto, kielteinen minäkuva, yksinäisyys, itsetuhoajatukset ja masentuneisuus. Salmivallin (2010) mukaan mm. Hawker ja Boulton (2000) totesivat tutkimuksessaan masentuneisuuden ja kiusatuksi joutumisen vahvan suhteen riippumatta uhrin sukupuolesta, iästä tai kiusaamisen tavasta. Kiusaamisen yhteyttä koululaisten itsemurhiin tai koulusurmiin on myös pohdittu ja koulusurmia analysoidessaan Michael Leary ym. (2003) havaitsivat Salmivallin (2010) mukaan kiusaamisen olleen yksi taustalla vaikuttaneista riskitekijöistä. Muita riskitekijöitä olivat mielenterveyden ongelmat, vahvat ideologiset tekijät ja kiinnostus räjähteisiin tai aseisiin. Nuoren liittyminen (virtuaali) vertaisryhmään, jossa koulusurmia ihailaan tai niihin ainakin epäsuoraan rohkaistaan, näyttää myös yhtenä riskitekijänä. (Salmivalli 2010: 26–27.)

Tutkimusten mukaan nuoruusiässä kiusatuksi joutuneet ovat vielä vuosia myöhemmin masentuneempia, heillä on muita heikompi itsetunto ja heidän on vaikeampi luottaa muihin ihmisiin kuin niillä ikätovereilla, jotka eivät ole joutuneet kiusatuiksi.

Kiusaaminen on kehityksellinen riski sekä kiusaajalle että kiusatulle. Jos kiusaajan käytökseen ei puututa, hänellä on riski jatkaa aggressiivista ja toisia alistavaa käytöstä myöhemminkin. (Salmivalli 2010: 29–30.)

Kuronen (2010) puolestaan havaitsi tutkimuksessaan, että kiusatuksi tuleminen oli koulukokemuksiin vahvasti vaikuttanut tekijä, joka johti henkiseen pahoinvointiin, alakuloisuuteen, masennukseen ja poissaoloihin. Kiusattuna olon havaittiin heikentävän itsetuntoa ja psyykkistä hyvinvointia, verottavan voimia ja vaikeuttavan olennaisesti oppimista jopa niin, että koulunkäynti kriisiytyi ja tarvittiin ammatillista laitospaihoittoa. (Kuronen 2010: 142–143.) Malisen (2010) mukaan koulukiusaamisen kohteeksi joutuminen aiheuttaa syvää avuttomuutta ja voimattomuutta. Kiusaamisesta on usein vaikea kertoa vanhemmille tai opettajalle, koska kiusaamisen uhriksi joutumisen tunnustaminen aiheuttaa häpeää. (Malinen 2010: 99.)

Kiusaaminen voi aiheuttaa ihmisessä traumaperäinen stressireaktion, jonka oireita ovat mieleen tulevat epämiellyttävät muistikuvat tilanteesta tai toistuvat painajaisunet. Trauman kokenut pyrkii välttämään tilanteita ja paikkoja jossa traumaattinen tapaus sattui, sekä siihen liittyviä ihmisiä. Hän ei myöskään halua keskustella aiheesta. Trauman kokenut tarkkailee ympäristöään korostetun valppaasti, kärsii unettomuudesta, on väsynyt, ärtyisä ja hermostunut. Hän kokee ulkopuolisuuden tunteita ja kärsii keskittymiskyvyn puutteesta ja koulussa käynti voi olla ylivoimaista. (Laukkanen, Marttunen, Miettinen & Pietikäinen 2006: 200.)

Malinen (2010) kuvaa häpeää tunteena siitä, että ei yllä omiin tai muiden asettamiin hyväksytyksi tulemisen kannalta välttämättömiin tavoitteisiin. Epäonnistumisen lisäksi häpeän tunteen voi saada aikaan myös jokin itsestä riippumaton yllättävä tapahtuma. Häpeään liittyy pelko siitä, että jokin tehty virhe, epäonnistuminen, todelliset tunteet tai persoonallisuus paljastuvat toisille. Pyrkimykset estää paljastuminen sitoo henkisiä voimavaroja ja estää asian avoimen käsittelyn. Seuraa salailua ja selittelyä, jolla tunne-elämää pyritään hallitsemaan ja joka voi vahvistaa häpeän tunnetta entisestään. Häpeän tunne näkyy ihmisen ulkoisessa käyttäytymisessä esimerkiksi punastumisena tai jähmettymisenä tai katsekontaktin välttämisenä. Häpeä voi tuntua fyysisenä kipuna, puristuksena rinnassa tai kurkussa ja aiheuttaa hikoilua. Häpeä tai nolostuminen voivat aiheuttaa myös ajatusten sekoamisesta johtuvaa epäjohdonmukaista ja

paniikinomaista käyttäytymistä. Häpeä sitoo ja kahlitsee ihmisen rajoittamalla ilmaisua ja tunteiden kokemista, se saa ihmisen sanattomaksi ja pakottaa vetäytymään omaan yksinäisyyteen. Vetäytymisen lisäksi häpeän tunnetta yritetään torjua hyökkäämällä ja syyllistämällä tapahtuneesta itsensä lisäksi muita ihmisiä sekä välttelemällä siihen liittyviä asioita ja tilanteita. Häpeän tunne kuitenkin pysyy alitajunnassa ja aktivoituttuaan nousee taas pintaan. Häpeää tuntevalla ihmisellä ei ole enää myönteisiä tunteita, hän vetäytyy kuoreensa ja häntä on vaikea tavoittaa. (Malinen 2010: 15–18, 142–143.)

Hughes (2011) määrittelee häpeän ja syyllisyyden siten, että lapsen kehityksessä häpeä edeltää syyllisyyttä. Häpeän tunne kohdistuu omaan itseän. Ihminen pitää itseään huonona ja arvottomana ja ajattelee, että ei voi tehdä mitään tilanteen korjaamiseksi. Sen takia hän todennäköisesti vähättelee tekoaan, kieltää sen kokonaan tai syyttää siitä jotain toista. Jos tämä ei onnistu, hän raivostuu sille, joka yrittää saada hänet näkemään häpeällisen käytöksensä. Syyllisyys sen sijaan kohdistuu käyttäytymiseen. Ihminen kokee, että on tehnyt jotain väärää ja kokee siitä syyllisyyttä. Syyllisyyttä kokeva voi kuitenkin korjata tekojensa seuraukset, koska voi muuttaa käyttäytymistään. (Hughes 2011: 152–153.)

Häpeä, tuska, pelko, turvattomuus ja umpikuja voivat aiheuttaa nuorena vihaa ja raivoa. Nämä käyttäytymisen taustalla olevat tunteet tulisi tiedostaa, jotta ne olisi helpompi kohdata. Aikuisten tulisi valmentaa lapsia selviytymään pahan olon ja haastavien tunteidensa kanssa. Häpeän tunne saatetaan kääntää vihana takaisin niihin jotka ovat laukaisseet häpeän. Samoin viha voidaan purkaa ulkopuolisiin, esimerkiksi omiin perheenjäseniin ja syyttää ehkä heitä omista vastoinkäymisistään. (Cacciatore 2007: 29–30; Malinen 2010:145; Smith 2011: 49.) Keltikangas-Järvisen (2010) mukaan Dollardin ja Millerin frustraatio-aggressioteoria selittää aggressiivisen toiminnan olevan aina frustraation seurausta. Frustraation saa aikaan jokin ulkopuolinen olosuhde, joka estää yksilöä kokemasta mielihyvää johon hän katsoo olevansa oikeutettu ja jota hän on odottanut. (Keltikangas-Järvinen 2010: 252–260.)

3.2.5 Nuorten osallisuus

Osallisuus on laajasti ymmärrettynä yhteisöön liittymistä, kuulumista ja siihen vaikuttamista. Osallisuuden rakentuminen on vastavuoroista toimintaa, joka edellyttää yhteisön jäsentensä huomioon ottamista ja jäseniltä aktiivista mukaan tulemistä. Orasen (2008) mukaan Thomas (2002) on jakanut osallisuuden ulottuvuudet seuraavasti: mahdollisuus valita, mahdollisuus saada tietoa, mahdollisuus vaikuttaa prosessiin, mahdollisuus ilmaista itseään, mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen ja mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin. (kts. myös Sosiaaliportti/Lasten osallisuus). Suomessa on viimeisten vuosikymmenien aikana kehitetty lastensuojelun ja sosiaalityön lapsilähtöistä työskentelyä, jonka tavoitteena on lapsen tekeminen näkyväksi aikuisten verkostoissa. Taustalla on uusi lapsitutkimus, jonka tavoitteena on ollut nostaa lapset esille aktiivisina ja pystyvinä toimijoina. Lapsille ja nuorille osallistuminen omien asioiden hoitamiseen voi antaa kokemuksia siitä, että he tulevat kuulluksi, että heidän mielipiteensä ja ajatuksensa ovat arvokkaita ja että asioihin voi vaikuttaa. (Oranen 2008: 11–16.)

Lasten ja nuorten oikeuksia turvaavat useat eri lait. Perusta kansalliselle lasten oikeuksien lainsäädännölle on kansainvälisessä Unicefin Lapsen oikeuksien sopimuksen 12. artiklassa, joka takaa alle 18-vuotiaalle lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä häntä koskevissa asioissa, oikeuden vapaasti ilmaista näkemyksensä niistä. Suomen perustuslain (731/1999 §6) mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Lastensuojelulain (417/2007 §5) mukaan lapselle on hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla turvattava oikeus saada tietoa häntä koskevassa lastensuojeluasiassa ja mahdollisuus esittää siinä mielipiteensä. Lastensuojelulain (417/2007 §8) mukaan palveluja järjestettäessä ja kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin. Lisäksi lastensuojelulaissa määritellään lapsen osallisuudesta lastensuojelua toteutettaessa (417/2007 §20-§24). Nuorisolain (72/2006 §8) mukaan nuorille tulee järjestää mahdollisuus osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn. Lisäksi nuoria on kuultava heitä koskevissa asioissa.

Nuoruuden ystävyysuhteilla on suuri merkitys, sillä vertaisryhmässään nuori muodostaa minäkuvansa. Murrosiässä tapahtuvaan identiteetin muodostumiseen vaikuttaa se, miten ympäristö ja etenkin vertaisryhmä nuoren määrittelee. Vertaisryhmästä pois jääminen ja eristäytyminen omiin oloihinsa on siten nuorelle kehityksellinen riski. Lasten ja nuorten liian varhainen itsenäistyminen saattaa altistaa heidät jo varhain pelkän vertaisryhmän vaikutuksille ja mielipiteille ja jättää vaille aikuisen tukea.

Murrosikäen kuuluvasta itsenäistymisestä huolimatta nuorten turvallisuuden perustana on perhe, johon nuoret kokevat vahvasti kuuluvansa. Vanhempien sallivuus ja perheen turvallisuus luovat nuorelle itseluottamusta ja turvallisuutta. Nuoren kotoaan saama tuki koulunkäyntiin vaikuttaa koulumenestykseen ja siten nuoren hyvinvointiin. Perhetilanteen ennakoitu tai äkillinen muutos avioeron, oman tai läheisen sairastumisen, läheisen ihmisen kuoleman tai muuton takia voi olla nuorelle henkisesti vaikeaa ja heikentää perheen taloudellista tilannetta joko hetkellisesti tai pysyvästi. Nämä voivat aiheuttaa nuorella epävarmuutta, häpeää ja pelkoa sosiaalisen aseman heikentymisestä kaveripiirissä. Nuoren kotoaan saama tuki koulunkäyntiin vaikuttaa koulumenestykseen.

Koulu yhteisö muodostaa nuorelle tärkeän vertaisryhmän jossa kasvetaan yhdessä. Koulun toimintakulttuurilla on tärkeä merkitys sen suhteen, halutaanko koulussa että oppilaat osallistuvat ja saavat vaikuttaa yhteisiin asioihin. Kouluoloilla on merkitystä sen kannalta, miten opetusta voidaan järjestää joustavasti oppilaiden tarpeita huomioiden ja miten opettajilla on aikaa huomioida yksittäiset oppilaat. Luokkien ryhmäkoot vaikuttavat siihen, miten opettajat voivat tukea nuoren oppimista sekä kasvua ja kehitystä. Ryhmäkoot vaikuttavat suoraan myös luokan ja koulun ilmapiiriin sekä oppilaiden osallisuuden kokemuksiin. Oppilashuollon palveluiden riittävyys määrittelee sen, millaista tukea nuorille voidaan koulussa tarjota.

Perheeseen ja kotiin tai kouluun liittyvät vaikeudet, kuten vanhempien alkoholinkäyttö perheväkivalta, ero, työttömyys tai taloudelliset vaikeudet heikentävät nuorten turvallisuuden kokemuksia. Niiden aiheuttama häpeän tunne voi estää nuorta kokemasta myönteisiä tunteita ja aiheuttaa vetäytymistä omaan yksinäisyyteen muiden tavoittamattomiin. Toisaalta nuori voi yrittää torjua häpeän tunnetta hyökkäämällä ja

syöllistämällä tapahtuneesta itsensä lisäksi muita ihmisiä ja välttelemällä siihen liittyviä asioita ja tilanteita, kuten koulua.

4 Kun nuori ei mene kouluun

Koulusta kieltäytyvät suomalaiset nuoret eivät ole kansainvälisesti katsottuna kovin suuri ongelma. Yksilötasolla huoli nuorista on kuitenkin suuri, sillä ilman peruskoulun päättötodistusta jäävien syrjäytymisriski kasvaa. Lämsän (2009b) mukaan lapsen ja nuoren koulusuhte rakentuu nuoren ja koulun toimintatasojen kohtaamisissa ja liittyy oppilaan asennoitumiseen koulun sääntöihin, koulumenestykseen sekä asemaan kouluyhteisössä. Koulu toimintaympäristönä sekä esimerkiksi ryhmäkoot vaikuttavat myös koulusuhteeseen. Kouluun suhtautumiseen vaikuttavia tekijöitä ovat tutkimuksen mukaan tavoitteiden asettelu, palautteen antaminen, erilaisuuteen suhtautuminen ja oppilaiden kokemus siitä, miten he pystyvät vastaamaan koulun asettamiin odotuksiin. Muilta saaman palautteen merkitys on suuri, koska sen avulla lapset ja nuoret muodostavat kuvaa itsestään. Erilaisuuden hyväksyminen näkyy erilaisten oppilaiden ja oppijoiden huomioimisena sekä temperamentti- ja persoonallisuuden hyväksymisenä. (Lämsä 2009b: 35–43.)

Sosiaalisesti haavoitetulla nuorella Lämsä (2009b) tarkoittaa nuorta, joka mahdollisten aikaisempien vaikeiden elämäkokemustensa haavoittamana vetäytyy sivuun, piiloutuu muiden katseilta ja välttelee katsekontaktia. Haavoitettu nuori antaa olemuksellaan vaikutelman siitä, että haluaisi olla näkymätön. Luottamuksen rakentaminen omiin mahdollisuuksiin ja muihin ihmisiin voi olla nuorelle vaikeaa ja vaatii nuoren rinnalle luotettavan ja läsnä olevan aikuisen. Monet sosiaalisesti traumatisoituneet nuoret ovat kokeneet kiusaamista. Sosiaalisesti traumatisoitunut nuori voi kokea häpeää ja syyllisyyttä ja ajatella, että hänen on selviydyttävä yksin, koska muihin ihmisiin ei voi luottaa. Heikentynyt keskittymiskyky ja epäluottamus omiin kykyihin saattavat vaikeuttaa oppimista. Epäonnistumisen pelossa nuori saattaa vältellä vaikeita tilanteita ja jäädä esimerkiksi kokonaan pois koulusta. Myös sosiaalisten tilanteiden, kuten ruokailun, välttely on tyyppillistä haavoittuneille nuorille. (Lämsä 2009b: 185–188.)

Euroopan Unionin Eurooppa 2020-strategian yhtenä tavoitteena on tukea nuoria paremmin, jotta he voivat kehittää kykyjään sekä omaksi että yhteiskunnan ja talouden hyväksi. Strategian tavoitteena on vähentää koulunkäynnin keskeyttävien osuus alle 10 prosenttiin. Tämän tavoitteen saavuttaminen vaikuttaisi nuorten työllistettävyyteen ja heidän integroitumiseensa työmarkkinoille, mikä puolestaan edistäisi Eurooppa 2020-strategian yleistavoitteita eli nostaa 20–64-vuotiaiden naisten ja miesten työllisyysaste 75 prosenttiin. (Euroopan komissio 2011.)

4.1 Nuoren ja koulun toimintatasojen kohtaaminen

Roine, Puusniekka, Luopa, Kinnunen & Jokela (2011) selvittivät tutkimuksessaan peruskoulujen 8. ja 9. luokkalaisten oppilaiden kokemuksia koulun toimintakulttuurin yhteisöllisyydestä, joka koostuu oppilaiden osallisuudenkokemuksista, oppilaiden osallistumisesta koulun toimintoihin sekä koulun vuorovaikutuksen toimivuudesta. Tutkimuksessa selvitettiin lisäksi koulun yhteisöllisen toimintakulttuurin yhteyksiä oppilaiden opiskelutaitoihin, koulu-uupumukseen ja sosiaalisiin taitoihin. Tutkimuksen aineistona käytettiin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen 8. ja 9. luokkalaisille tekemiä Kouluterveyskyselyjä vuosilta 1996–2010. Tuona aikana kyselyihin vastasi 6533–8984 oppilasta eli 68–79% 8. ja 9. luokan oppilaista. Oppilaiden osallistumista koulun toimintoihin selvitettiin ensimmäistä kertaa vuoden 2010 kyselyssä. Kaiken kaikkiaan oppilaiden osallistuminen koulussa oli kyselyn perusteella melko vähäistä, lähinnä teemapäivien, retkien ja juhlien järjestämistä johon tytöt osallistuivat poikia aktiivisemmin. Roineen ym. (2011) tutkimuksen mukaan kouluyhteisön toimiva vuorovaikutus ja oppilaiden mahdollisuus osallistua koulun toimintoihin tukevat oppilaiden opiskelutaitoja, vaikuttavat koulu-uupumukseen sekä sosiaalisiin taitoihin ja suojaavat monilta ongelmilta.

Lancasterin yliopistossa Englannissa tutkittiin koulusta pois jääneitä lapsia ja heidän perheitään. Tavoitteena oli selvittää niitä perheissä vaikuttavia riskitekijöitä, jotka liittyivät koulusta poisjäämiseen. Tutkimuksen mukaan yksinhuoltajuus, alhainen asumistaso, riippuvuus valtion tuista sekä perheväkivalta ja terveysongelmat olivat perheitä yhdistävä tekijä. Tutkimuksen mukaan perheet voitiin jakaa vetäytymisen ja osallistumattomuuden perusteella kolmeen ryhmään. Ensimmäisessä ryhmässä perheiden ongelmat olivat melko vähäisiä, vaikka lapset eivät käyneetkään koulua.

Lasten poissaolo koulusta nähtiin perheen sen hetkiseen tilanteeseen liittyvänä väliaikaisena ratkaisuna. Näiden perheiden ongelmat liittyivät pääasiassa kouluun. Toiseen ryhmään kuuluivat perheet, joiden ongelmat liittyivät useampaan elämänalueeseen, kuten asunnottomuuteen, taloudellisiin ongelmiin ja sosiaalisen verkoston puuttumiseen. Ongelmat olivat ajoittaisia hyvien ja huonojen aikojen vaihdellessa ja perheväkivalta oli yleistä. Perheiden muuttuvista tilanteista ja lasten traumaattisista kokemuksista johtuen koulu ei ollut kovin keskeisessä asemassa lasten elämässä. Kolmanteen ryhmään kuuluvissa perheissä ongelmat olivat jatkuvia ja pysyviä ja ne liittyivät monille elämänalueille. Perheissä oli jatkuvaa asunnottomuutta ja pitkäaikaisia ylisukupolvisia ihmissuhdeongelmia, kroonista köyhyyttä, terveysongelmia ja vammaisuutta ja työttömyyttä. Perheiden sosiaaliset verkostot olivat hyvin heikot ja perheet olivat sosiaalisesti eristäytyneitä. Lasten elämässä koulu ei näytellyt minkäänlaista osaa. Lasten kouluun saamiseksi tehtävä työ ei riitä syrjäytymisvaarassa olevien perheiden kohdalla vaan tarvitaan tukea myös vanhemmille. (Kivelä & Ahola 2006.)

Koulun lähivastuu -tutkimus toteutettiin kolmella helsinkiläisellä yläasteella vuosina 1997–2000 yhteistyössä Opetushallituksen ja Helsingin kaupungin opetusviraston kanssa. Koulun lähivastuulla tarkoitetaan jokaisen koulun opetus- ja kasvatusvastuuta omista oppilaistaan yhteistyössä huoltajien ja lähialueen julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin työntekijöiden kanssa. Tutkimuksessa koulun arkea ja keskeisiä koulussa ja koulusta syrjäytymistä aiheuttavia tekijöitä tarkasteltiin oppilaan näkökulmasta. Tutkimuksen taustalla oli sosiaalinen konstruktionismi ja systeeminen ajattelu, jossa ihmiset rakentavat yhteistä todellisuutta vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Vaikuttamisen kohteena on siten yksilön tai yhteisön sijaan vuorovaikutussuhde. Tutkimuksessa tarkasteltiin oppilaiden koulukokemusten kautta koulussa menestymisen ja osallisuuden tukiprosesseja, joista muodostui kuva toimivista työkäytännöistä eli koulun lähivastuumalleista. (Reiterä-Paajanen 2001.)

Koulun lähivastuu -projektin tutkimukseen osallistuneet koulut tekivät yhteistyötä nuoriso- ja terveystoimen sekä lastensuojelun kanssa sekä yksittäisten oppilaiden että järjestettyjen ryhmien puitteissa. Koulun sisäisiä toimenpiteitä tutkimuskouluissa olivat mm. tukiopetus, lisätyöntekijät ja erilaiset yhteisölliset menetelmät. Lisäksi koulut tekivät yhteistyötä nuorisotoimen ja sosiaalitoimen sekä muiden hallintokuntien ja

järjestöjen kanssa. Tutkimuksen mukaan syrjäytyminen koulusta ei välttämättä johdu perheen, oppilaan tai yhteiskunnan kasautuneista ongelmista. Syrjäytyminen nähdään tutkimuksessa prosessina, joka voi johtua myös koulun omista toimintatavoista. Tutkimuksen mukaan koulun toimintakulttuuri edellytti sekä opettajan että oppilaiden selviytyvän työssään yksin vaikka nuoret itse haluavat yksintekemisen ja -pärjäämisen sijaan kuulua ryhmään. Edelleen tutkimuksessa tuli esille se, että itsensä perusopetusryhmässä ulkopuolisiksi kokevat oppilaat hakivat vertaisryhmänsä koulun ulkopuolelta, mikä vaikutti sosiaalisiin suhteisiin koulussa ja itse koulunkäyntiin koska oppilaat alkoivat vältellä itselleen hankalia tilanteita jäämällä pois koulusta. Tutkimukseen osallistuneet oppilaat korostivat aikuisten mahdollisuuksia auttaa oppilaita ja kouluryhmiä mm. vuorovaikutuksen toimivuudessa. Tutkimustulosten mukaan yksilöllisen opetuksen, kannustavan arvioinnin, oppilaiden osallistumisen ja ryhmäytymisen merkitykset korostuivat. (Reiterä-Paajanen 2001.)

Kotilaisen, Siivosen & Suonisen (2011) tekemä tutkimus Iloa ja voimaa elämään - Nuorten taiteen tekemisen merkitykset Myrsky -hankkeessa osoittaa, että nuorten omista lähtökohdista lähtevä, taiteilijoiden ohjaama taiteen tekeminen vahvistaa nuorten hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä. Taide lisää nuorten tyytyväisyyttä, elämäniloa, yhteisöllisiä valmiuksia sekä taitoja. Taide myös vahvistaa nuorten yhteiskunnallista osallisuutta. Hyvinvointi ja osallisuus näyttää Myrsky -hankkeissa rakentuneen ennen kaikkea taiteen kyvystä avata uusia ja arvaamattomia näkymiä ihmisyyteen ja maailmaan. Tutkimus Myrsky -projektien vaikuttavuudesta jatkuu monivuotisella tutkimushankkeella vuonna 2012, jonka tavoitteena on tuottaa tietoa taiteen tekemisestä ja sen keinoista vahvistaa nuorten osallisuutta ja hyvinvointia. Perinteisten lomakkeiden ja haastattelujen ohien tai sijaan pyritään kehittämään taiteen keinoja hyödyntäviä tapoja kerätä aineistoa.

4.2 Koulun haasteita

Suomessa vain alle puolella prosentilla koululaisista peruskoulu jää kesken, mutta monella nuorella vaikeudet alkavat Välijärven (2011) mukaan vasta peruskoulun jälkeen. Toisen asteen opintoja keskeytyy ja joka viidennen nuoren kouluttautuminen jää pelkän peruskoulun varaan, jolloin työttömyyden ja syrjäytymisen riski kasvaa. Opintojen keskeyttämisen ongelmien syyt ovat Välijärven (2011) mielestä kuitenkin

peruskoulussa, koska opetus siellä ei motivoi kaikkia peruskoulun jälkeisiin opintoihin. Vuoden 2009 Pisa-tulosten mukaan kahdeksalla prosentilla suomalaisnuorista on niin heikko lukutaito, että heidän edellytyksensä selviytyä jatko-opinnoista tai työelämän vaatimuksista ovat riittämättömät. Hyvin usein näillä nuorilla on heikot taidot myös matematiikassa ja luonnontieteissä sekä sarja toistuvia epäonnistumisia koulutiellä. (Väljærvi 2011.) Suomalaisnuorten toisen asteen koulutus jää yhtä usein kesken kuin muissakin OECD-maissa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011).

Väljærven (2011) mukaan vuoden 2011 hallitusohjelmaan kirjattu tuntijaon muutos ei ole riittävä uudistus peruskoulun tulevaisuuden haasteille. Suomessa sekä alueelliset että koulujen väliset erot oppimistuloksissa ovat kansainvälisesti verrattuna pieniä, mutta Väljærven (2011) mukaan suomalaisten tyttöjen ja poikien väliset erot ovat suuret etenkin lukutaidossa. Lisäksi eri asuinalueiden sosiaalisten erojen kasvaminen on Suomessakin jo alkanut heijastua koulujen Pisa-tuloksiin.

Tiluksen (2004) mukaan koulutusjärjestelmällä on edessään useita haasteita, kuten sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja yhteisöllisyyttä puoltavien arvojen edistäminen ja ylläpitäminen sekä kansalaisten kannustaminen toimimaan kansalaisyhteiskunnan jäsenenä ja ottamaan vastuuta elinympäristöstään. Haasteena on myös eri tavalla ja eri tahdissa oppivien lasten ja nuorten tukeminen silloin, kun voimia ei jää suunnattavaksi oppimiseen, vaan osa tai kaikki energia kuluu kasvutehtävästä suoriutumiseen ja arjesta selviämiseen. Nuorten motivaation ja siten elinikäisen oppimisen mahdollistaminen on myös tärkeää, ja etenkin poikien kohdalla on mietittävä miten heitä tuetaan löytämään oppimisestaan iloa ja innostusta. (Tilus 2004: 29–30.)

Suomalaisten opiskelijoiden usko omaan oppimisen mahdollisuuksiinsa on Väljærven (2011) mukaan kadonnut ja asenne koulutukseen on kielteinen, jolloin pienikin vastoinkäyminen voi aiheuttaa opintojen keskeyttämisen. Suomalaisen koulun erityisongelma on se, että tiedoista ja taidoista huolimatta nuorilla on heikko luottamus omaan osaamiseensa. Suomalainen peruskoulu tuottaa tietoon ja yhteiskuntaan passiivisesti suhtautuvia kansalaisia, jotka eivät halua vaikuttaa aktiivisesti yhteiskunnan kehitykseen. Yksittäisten oppiaineiden sijaan pitäisi miettiä laajemmin koulutuspoliittisia linjauksia jotka tähtäisivät siihen, että oppilas saa eheän

kokonaiskuvan todellisuudesta, hyvät tiedonhallinnan taidot, luottamusta omiin mahdollisuuksiinsa oppijana ja halua tehdä oppimisen eteen töitä. (Välijärvi 2011.)

Kouluterveyskyselyn (2007) perusteella väsymyksen on todettu olevan nuorten yleisin psykosomaattinen oire. Vuoden 2011 kouluterveyskyselyssä väsymystä ilmoitti potevansa 15 prosenttia peruskoulun 8.-9. luokan oppilaista. Saarenpää-Heikkilä (2001) on Pietikäisen, Luopan ja Jokelan (2009) mukaan todennut tutkimuksessaan, että väsymystä aiheuttavat muun muassa epäsäännölliset nukkumistottumukset, riittämätön tai häiriintynyt uni, lisääntynyt unentarve tai myöhästynyt unirytmii. Väsymyksellä Saarenpää-Heikkilä (2001) on puolestaan todennut olevan sekä somaattisia että psyykkisiä vaikutuksia nuoriin. Näitä ovat heikentynyt abstrakti ajattelu ja tunteiden hallinta sekä lisääntynyt ärtyneisyys ja kärsimättömyys. Pietikäisen ym. (2009) mukaan eri tutkimuksissa myös koulukiusaamisella on havaittu olevan yhteys väsymykseen. Väsymyksen on todettu olevan yhteydessä myös huonoon koulutyytyväisyyteen kuten koulutyössä jaksamiseen, koulussa viihtymiseen ja koulun innostavuuteen. (Pietikäinen, Luopa & Jokela 2009: 116–17.)

Oppilashuolto on yksi varhaisen puuttumisen keinoista, kun puhutaan lasten ja nuorten psyykkisestä pahoinvoinnista. On esitetty arvioita, että jopa 20 prosenttia lapsista ja nuorista kärsii mielenterveyden häiriöistä. Sen takia olisi nykyistä tehokkaammin varmistettava se, että ne tavoitteet joihin oppilashuollon avulla pyritään, toteutuisivat myös käytännössä. Oppilashuollon tarpeet ja käytettävissä olevat resurssit on sovittava yhteen niin, että tavoitteiden ja käytännön välille ei jää kuilua. (Oikeuskanslerinvirasto 2012.)

Opetus- ja kulttuuriministeriön joulukuussa 2010 oikeuskanslerille antaman lausunnon mukaan oppilashuollon riittävydessä ja tasa-arvoisessa toteutumisessa oli selkeitä puutteita. Muun muassa oppilashuoltoon suunnatut voimavarat olivat selvityksen mukaan usein huomattavasti valtakunnallisten suositusten alapuolella. (Oikeuskanslerinvirasto 2011.) Vuonna 2012 oikeuskansleri vaati oppilashuollon asettamista tiukempaan valvontaan, koska oppilashuolto ei edelleenkään toteudu riittävästi ja yhdenvertaisuuden edellyttämällä tavalla. Siksi sen asianmukainen toteutuminen vaatii nykyistä velvoittavampia ja täsmällisempiä säännöksiä. (Oikeuskanslerinvirasto 2012.)

Edellä olevien tutkimusten mukaan lapsen ja nuoren koulusuhde rakentuu nuoren ja koulun toimintatasojen kohtaamisissa. Kouluyhteisön vuorovaikutus ja oppilaiden osallistumismahdollisuudet sekä mahdollisuus ilmaista itseään taiteen avulla tukevat oppilaiden opiskelutaitoja, vaikuttavat koulu-uupumukseen sekä sosiaalisiin taitoihin ja suojaavat monilta ongelmilta. Syrjäytyminen nähdään prosessina, joka voi johtua myös koulun omista toimintatavoista. Itsensä perusopetusryhmässä ulkopuolisiksi kokevat oppilaat hakeutuvat vertaisryhmään koulun ulkopuolelle. Tämä vaikuttaa sosiaalisiin suhteisiin koulussa ja itse koulunkäyntiin, koska oppilaat välttelevät itselleen hankalia tilanteita jäämällä pois koulusta. Koulussa korostuvat yksilöllisen opetuksen, kannustavan arvioinnin, oppilaiden osallistumisen ja ryhmäytymisen merkitykset.

Koulutusjärjestelmän haasteita ovat sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja yhteisöllisyyttä puoltavien arvojen edistäminen ja ylläpitäminen sekä nuorten kannustaminen toimimaan yhteiskunnan jäsenenä sekä ottamaan vastuuta elinympäristöstään. Haasteena on myös eri tavalla ja eri tahdissa oppivien lasten ja nuorten tukeminen silloin, kun voimia ei jää suunnattavaksi oppimiseen, vaan osa tai kaikki energia kuluu hereillä pysymiseen, kasvutehtävästä suoriutumiseen ja arjesta selviämiseen. Nuorten motivaation ja siten elinikäisen oppimisen mahdollistaminen on myös tärkeää, ja etenkin poikien kohdalla on mietittävä miten heitä tuetaan löytämään oppimisestaan iloa ja innostusta. Suomalaisten nuorten asenne koulutukseen on kielteinen, jolloin pienikin vastoinkäyminen voi aiheuttaa opintojen keskeyttämisen.

Nuoriin itseensä liittyvät koulunkäynnin epäonnistumiseen johtavat tekijät liittyvät tutkimusten mukaan lähinnä tunne-elämän vaikeuksista johtuvista käytösongelmista. Suurin vaikutus nuoren koulunkäyntiin on kodilla ja sen sisäisellä vuorovaikutuksella. Lähiympäristöstä tärkein on kouluyhteisö, joka oppilaineen muodostaa nuoren kehitykselle välttämättömän sosiaalisen vertaisryhmän. Koulun sisäisen vuorovaikutuksen ja oppilaiden osallisuuden lisäksi merkitystä on myös sillä, miten koulu kykenee vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön koulun ulkopuolisten verkostojen kanssa.

Taulukko 1. Koulunkäynnin epäonnistumiseen johtavat tekijät.

KOULU	<p>Nuoren ja koulun suhde</p> <p>1. Passiivinen koulukulttuuri</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yhteisöllisyyden, vuorovaikutuksen ja osallisuuden puute • Nuorten irrallisuuden ja vieraantumisen kokemukset • Koulun informaaliin tasoon liittyvät negatiiviset kokemukset • Kiusatuksi joutuminen ja häpeä <p>2. Opettajan ja oppilaan kohtaamattomuus</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opettajien välinpitämättömyys oppilaiden poissaoloja kohtaan • Opettajien epäammattillinen tai roolialituksen mukainen käytös • Opettajilla ei ole aikaa oppilaille • Yksilöllisen opetuksen ja kannustavan arvioinnin puute
KOTI	<p>Ylisukupolviset perheongelmat</p> <ul style="list-style-type: none"> • Työttömyys sekä talouteen ja asumiseen liittyvät ongelmat • Terveysongelmat • Mielensterveys- ja päihdeongelmat <p>Vanhemmuus</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vaikeat perheen sisäiset vuorovaikutussuhteet • Ylisukupolviset ihmissuhdeongelmat • Aikuisen ja lapsen roolien epäselvyys • Nuoren ja vanhemman keskinäinen riippuvuusongelma • Sosiaalisen tuen ja huolenpidon puutteet • Luotettavan ja läsnä olevan aikuisen puute • Perheväkivalta tai sen uhka • Sosiaalisen verkoston puute
NUORI	<p>Epäonnistuminen koulutyössä</p> <ul style="list-style-type: none"> • Keskittymisen ja hahmottamisen vaikeudet • Motivaation puute <p>Tunne-elämän vaikeudet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lasten traumaattiset kokemukset • Luottamuksen puute • Väsymys <p>Käytösongelmat</p> <ul style="list-style-type: none"> • Auktoriteettien vastustaminen ja ristiriidat opettajien kanssa • Vaikeiden tilanteiden välttäminen ja poissaolot koulusta • Eristäytyminen ikätovereista ja syrjäytyminen
VUOROVAIKUTUS	<p>Vuorovaikutuksen puute</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kotona, koulussa ja eri yhteistyötahojen välillä

5 Systemaattinen kirjallisuuskatsaus

Opinnäytetyössä aineiston hankintamenetelmänä käytettiin systemaattista kirjallisuuskatsausta, jonka avulla etsittiin sekä suomenkielistä että englanninkielistä aineistoa. Sosiaalialaan liittyvästä systemaattisesta kirjallisuuskatsauksesta ei ole kovin paljoa suomalaista kirjallisuutta saatavilla, terveydenhuollon puolella menetelmää on käytetty enemmän. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen päävaiheet ovat Metsämuurosen (2000: 22–23) mukaan aiheen rajaus, hyväksymis- ja poissulkukriteerien määrittäminen sekä kirjallisuushaku. Koska tavoitteena on valikoida mukaan mahdollisimman edustava joukko luotettavia tutkimuksia, on suunnitteluvaiheessa jo päätettävä millaiset tutkimukset halutaan hyväksyä mukaan systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen. On päätettävä myös mistä, miten ja kuinka kauan tietoa haetaan ja miltä ajalta.

Systemaattinen kirjallisuuskatsaus (systematic review) eroaa muista kirjallisuuskatsauksista sekä sen erityisen tarkoituksen että tarkan tutkimuksen valinta-, analysointi- ja syntetisointiprosessin vuoksi. Systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen sisällytetään vain relevantit ja tarkoitusta vastaavat korkealaatuiset tutkimukset. Jokainen vaihe on tarkkaan määritelty ja kirjattu virheiden minimoimiseksi ja jotta katsaus voidaan haluttaessa toistaa. (Systematic Reviews 2009.)

Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen ensimmäinen vaihe on tutkimussuunnitelman laatiminen, joka ohjaa tutkimuksen etenemistä. Tutkimussuunnitelmassa määritellään täsmälliset tutkimuskysymykset, jotka rajaavat systemaattisen kirjallisuuskatsauksen riittävän kapealle alueelle ja joihin työssä pyritään vastaamaan. Tutkimuskysymyksiä määriteltäessä on huomioitava tutkittava ongelma, tutkittava interventio, interventioiden vertailut sekä tulokset. Hakustrategian tarkoituksena on tunnistaa kaikki katsauksen kannalta relevantit tutkimukset. Hakuprosessi on systemaattisen kirjallisuuskatsauksen onnistumisen kannalta kriittinen vaihe, koska siinä tehdyt virheet johtavat katsauksen tulosten harhaisuuteen ja epäluotettavuuteen. Hakustrategiassa määritellään hakusanat, hakuehdot, tietokannat joista haut suoritetaan ja hakukielet. Hakukriteerien mukaan käydään läpi hakujen tuottamien tutkimusten otsikot ja abstraktit ja valitaan analysoitavat tutkimukset. (Pudas-Tähkä & Axelin 2007: 47–51.)

Tutkimusartikkelien haussa haut kohdistetaan niihin tietolähteisiin, joista oletetaan saatavan tutkimuskysymysten kannalta oleellista tietoa. Jokaista tutkimuskysymystä varten tehdään haut eri hakusanoilla ja -termeillä. Eri tietokantojen erilaiset hakustrategiat on otettava huomioon hakuja ja rajauksia tehtäessä. (Stolt & Routsalo 2007: 58–59.)

Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa kirjallisuutta haetaan neljältä taholta. Ensimmäisessä vaiheessa aineistoa haetaan erilaisista tietokannoista valittujen hakusanastrategioiden perusteella. Näin löytyneistä julkaisuista katsotaan yleensä artikkelin tiivistelmä, josta usein nähdään täyttääkö tutkimus hyväksymiskriteerit. Jos tiivistelmästä ei käy ilmi esimerkiksi millä menetelmällä tulokset on saatu, artikkeli voidaan tilata nähtäväksi. Toisessa vaiheessa valitaan viitehaun perusteella konehauulla saatujen artikkeleiden lähdeluettelot, jonka perusteella valitaan mukaan hyväksymiskriteerit täyttävät tutkimukset. Kolmannessa vaiheessa, käsin haussa, etsitään julkaisusarjoja, joissa esiintyy viitteiden perusteella aihepiiriä koskevia artikkeleita. Käsin hakuun voidaan valita aiheen kannalta 6-8 tärkeintä julkaisusarjaa. Valinnan jälkeen käydään läpi sarjan vuosikertoja esimerkiksi haluttuun vuoteen asti. Viimeisenä vaiheena on harmaan kirjallisuuden löytäminen, jossa aineisto etsitään myös epätavallisista lähteistä. (Metsämuuronen 2000: 22–23.)

Systemoidun kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena on kerätä kattavasti alkuperäistutkimuksia, jotta voitaisiin minimoida tiedon valikoitumisesta aiheutuva harha. Lisäksi on selvitettävä alkuperäistutkimuksen menetelmällinen laatu, jotta kukin tutkimus saisi sille kuuluvan painoarvon. Edelleen tutkimustuloksia voidaan yhdistää, jotta voidaan mahdollisimman selkeästi ja tehokkaasti hyödyntämään olemassa olevia tuloksia. (Metsämuuronen 2000:22.) Aineiston analyysi etenee vaiheittain siten, että aineisto kuvataan, luokitellaan, yhdistetään ja selitetään (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009: 223).

Systemaattinen kirjallisuuskatsauksen ensimmäisessä vaiheessa määritellään tutkimussuunnitelma. Tutkimussuunnitelmassa esitellään kirjallisuuskatsauksessa käytettävät menetelmät, määritellään tutkimuskysymykset, aineiston haku-, valinta- ja laatuksiteerit sekä tutkimusstrategia. Aineiston laatuksiteerien avulla on tarkoitus varmistaa, että kirjallisuuskatsaukseen valitaan tutkimuksen ja tutkimuskysymysten

kannalta merkittäviä tutkimuksia. Lisäksi määritellään, miten aineistoa tullaan käsittelemään ja miten mahdollisiin tutkimusasetelman muutoksiin tai korjauksiin tullaan suhtautumaan. Tämän jälkeen aineistoa haetaan määritellyillä hakukriteereillä. (Systematic Reviews. GRD ´s Guidance for undertaking reviews in health care 2009.)

Mukaan valittavien tutkimusten ja aineiston laatu- ja luotettavuuskriteerit auttavat selvittämään sitä, ovatko tutkimukset riittävän luotettavia, jotta niiden pohjalta voidaan tehdä oletuksia, ennakoiteja tai johtopäätöksiä. Ennako-oletusten vaikutus hakuprosessiin ja mukaan otettavan aineiston valintaan on huomioitava, sillä kerättävä aineisto voi vääristyä, jos hakukriteereihin ja aineiston valintoihin vaikuttavat tutkijan ennakkokäsitykset. Aineiston hakuprosessin on oltava tarkka, objektiivinen ja siinä tulee välttää virheellisiä johtopäätöksiä. Hakuprosessi on dokumentoitava tarkasti, jotta se voidaan tarvittaessa toistaa. Kerätyistä aineistosta poimitaan ennalta määriteltyjen laatu- ja luotettavuuskriteerien täyttäviä aineistoja. Kun tarvittava materiaali on kerätty, sitä yhdistellään, tulokset raportoidaan ja tehdään johtopäätökset. (Systematic Reviews. GRD ´s Guidance for undertaking reviews in health care 2009.)

6 Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset

Tämän opinnäytetyön aiheena olivat yläasteikäiset nuoret, jotka kieltäytyvät menemästä kouluun. Opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä olivat: Millä keinoilla koulusta kieltäytyvät nuoret on saatu palaamaan kouluun? Mitkä tekijät ovat vaikuttaneet siihen, että nuori on palannut kouluun? Opinnäytetyössä haettiin julkaisuja niistä tutkituista ja käytännössä kokeilluista toimintamalleista ja keinoista, joilla nuoria oli saatu palamaan kouluun. Tarkoituksena oli myös selvittää, liittyivätkö auttamiskeinot nuoreen itseensä, nuoren lähiympäristöön eli kotiin tai kouluun vai eri tahojen väliseen vuorovaikutukseen. Mielenkiintoista olisi ollut löytää myös niitä auttamiskeinoja, jotka eivät ole toimineet ja syitä siihen.

6.1 Tiedonhaun toteutus

Aineistohaut tehtiin kesällä 2012. Hauissa noudatettiin aikarajausta eli haut keskitettiin vuonna 2000 ja sen jälkeen julkaistuihin aineistoihin. Löydettyjen tietolähteiden joukossa oli erilaisia julkaisuja, kuten artikkeleja, hankeraportteja, kirjoja, pro-gradu-tutkielmia ja ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä. Opinnäytetyön keskeisiä suomenkielisiä teoreettisia käsitteitä olivat: koulunkäyntihaluttomuus, koulusta kieltäytyminen, koulupoissaolot, yläaste, nuori, syrjäytyminen, kehityspsykologia, kiusaaminen, koulun ilmapiiri ja osallisuus. Keskeisiä englanninkielisiä teoreettisia käsitteitä olivat: school refusal behavior, school refusal, absenteeism, upper level of the comprehensive school, youth, social exclusion, bullying, school climate and participation.

Opinnäytetyössä käytettiin hakusanoina edellä mainittuja keskeisiä käsitteitä. Haku suoritettiin vaiheittain siten, että ensin haettiin tietokannoista hakusanoilla koulunkäyntihaluttomuus tai koulusta kieltäytyminen tarkoituksena saada mahdollisimman paljon ennalta rajaamattomia hakutuloksia. Tämän jälkeen hakusanoihin koulunkäyntihaluttomuus tai koulusta kieltäytyminen yhdistettiin muita hakusanoja. Muiden hakusanojen kuin koulunkäyntihaluttomuuden taustalla oli oma ajatus mahdollisista ilmiön taustalla olevista tekijöistä, mikä vaikutti saatavaan aineistoon ja rajasi sitä. Aineiston haku rajattiin vuosiin 2000 ja sitä uudempiin tutkimuksiin. Haut tehtiin erikseen suomen ja englannin kielellä kotimaisesta artikkeliviitetietokannasta Arto:sta sekä Suomen yliopistotietokirjastojen yhteistietokannasta Lindasta. Haut tehtiin sekä asiasanahakuna että vapaasanahakuna. Hakutermeinä käytettiin sekä Yleisen suomalaisen asiasanaston asiasanoja että muita hakutermejä. Sanahakujen lisäksi tehtiin hakuja, joissa termejä yhdisteltiin ja haun edetessä hakutermejä täydennettiin. Hakutermeillä pyrittiin kohdistaman haku erityisesti niihin toimenpiteisiin joita nuorten kanssa on kokeiltu. Lisäksi edellä mainituista tietokannoista haettiin myös tekijän mukaan.

Tavoitteena oli saada riittävän monipuolinen kuva siitä, miten koulusta pois jäävien nuorten kanssa on työskennelty sekä Suomessa että muissa maissa, ja millä keinoilla oppilaita on saatu palaamaan takaisin kouluun. Toimijoita ei aluksi määritelty, mutta haun loppuvaiheessa tiedonhaussa käytettiin myös termejä perhetyö, lastensuojelu, nuorisotoimi. Täsmällisillä aiheeseen liittyvillä hakutermeillä sanahaun tuloksena saatiin vain yksittäisiä viitteitä. Sen sijaan käytettäessä yleisempiä termejä kuten

syrytyminen, nuoret, ennaltaehkäisy, hanke, olivat hakutulokset suurempia. Tietokantojen lisäksi aineistoa haettiin myös aiheeseen liittyviltä verkkosivustoilta, ammattilehtien vuosikerroista sekä järjestöjen ja kaupunkien kotisivuilta.

6.2 Viitteiden karsinta ja julkaisujen valinta

Tiedonhaun avulla löytyi yhteensä noin 900 viitettä, joista tähän opinnäytetyöhön on valittu 19 julkaisua. Julkaisuista 14 oli suomalaisia, kolme Yhdysvalloista ja kaksi Iso-Britanniasta ja Australiasta. Julkaisut karsittiin sillä periaatteella, että niiden tuli käsitellä käytännön toimenpiteitä koulusta pois jäävien yläasteikäisten nuorten auttamiseksi. Ylemmän ammattikorkeakoulun opintojen tiivis aikataulu asetti työskentelylle tietyt rajat, jonka vuoksi valinnassa keskityttiin tietynä aikana Suomesta käsin saataviin lähteisiin. Viitteiden perusteella hankittiin joitakin kirjoja ulkomailta. Muutamia aiheeseen liittyviä ja kiinnostavia kotimaisia aineistoja ei saatu valitettavasti hankittua. Aineistoon hyväksyttiin julkaisuista tutkimusten lisäksi myös hankkeisiin ja projekteihin liittyviä pienempiä interventioita. Myös interventioiden vaikuttavuuden arvioinneissa hyväksyttiin tutkimusten, pro gradu - ja opinnäytetöiden arviointien lisäksi projektien, hankkeiden tai menetelmien omia loppuraportteja ja sisäisiä arviointeja.

Hakutuloksena alun perin löytyneet julkaisut saattoivat olla kyseisen intervention tai menetelmän lyhyitä esittelyjä ilman arviointia niiden vaikuttavuudesta. Joitakin interventioita koskevia arviointeja oli siten etsittävä erikseen ja niissä tapauksissa julkaisujen taustatietojen esittelyyn on valittu arviointia koskevat julkaisut (Taulukko 2).

Taulukko 2. Julkaisujen taustatiedot ja interventioiden kohderyhmien laajuus.

	JULKAISU (VUOSI)	MAA	JULKAISIJA /TOTEUTTAJA	KOHDE- RYHMÄ
1	Nuottaamalla kohti vahvempaa arkea. Nuorten kokemuksia Nuotta -valmennuksesta. (2012) Jatkuvaa toimintaa	Suomi	Humanistinen ammattikorkeakoulu/Suomen Nuorisokeskukset ry	16 nuorta
2	Koulun toimenpiteet runsaasti poissaoleva oppilaan tukemiseksi (2011) Kelpo -hanke.	Suomi	Lapin yliopisto/Opetus- ja kulttuuriministeriö	1 oppilas
3	Vinssi vetää nuoret mukaan! Nuorten intensiiviohjelman menetelmäopas (2012). Hanke	Suomi	Kaste-ohjelma/ Lapsen ääni -kehittämiskokonaisuus	50 nuorta

4	Joustava perusopetus. Jopo-toiminnan vaikuttavuuden arviointi. (2008) Hanke	Suomi	Opetusministeriö/Kunnat	624 nuorta
5	Ei kenenkään maalta kaikkien maalle. Kohdennetun nuorisotyön Luotsi-toiminnan arviointitutkimus (2012)	Suomi	Helsingin nuorisoasiainkeskus	18 nuorta + aikaisemmat tutkimukset
6	Olenko mä sitä riskiryhmää? Murrosikäiset pojat kouluvaikeuksien metsäpolulla. Toimintatutkimus. (2007)	Suomi	Socca ja Heikki Waris -instituutti	4 poikaa
7	Tehostettu perhetyö, lastensuojelun avohuolto. Jatkuvaa toimintaa	Suomi	Espoon kaupunki	44 nuorta
8	Ruorissa puututtiin nuoren elämäntilanteeseen (2003). Projekti	Suomi	Oikeusministeriö/Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus ja sosiaalivirasto	34 nuorta
9	Truancy Prevention and Intervention, 2005-2008. Hanke	USA	Oxford University Press/The South Carolina Department of Education	2000 nuorta
10	A family-teacher-socialwork alliance to reduce truancy and delinquency. Dorset Healthy Alliance Project 1992–1995. 2001.	Iso-Britannia	University of Southampton/ Education, Health, Probation and Social departments	840 nuorta
11	National Evaluation of Family Support Programs 2001. Tutkimus	USA	Abt Associates Inc./ Department of Health & Human Services	407 perhettä
12	Koulun lähivastuu -projekti (2000).	Suomi	Helsingin kaupungin opetusvirasto/Opetushallitus ja Helsingin kaupunki	19 nuorta
13	Lukkari-hanke koulutielle herättämässä (2012).	Suomi	Seinäjoen ammattikorkeakoulu/Nuorten ystävät ry ja Seinäjoen kaupunki	8 rehtoria ja kuraattoria
14	Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret ja Omaura. Seurantatutkimus Omaura-toimintaan osallistuneiden nuorten elämänvaiheista 1995–2001. (2005)	Suomi	Opetusministeriö/Omaura-yhdistys	28 nuorta
15	Yhteistyöllä syrjäytymisen ehkäisyyn – Takaisin kouluun -projekti lastensuojelulaitoksessa 2004-2006.	Suomi	Auta lasta ry	845 nuorta, vanhempaa ja työntekijää
16	A Longitudinal Study of Developmental Differences in Universal Preventive Intervention for Child Anxiety. (Lock&Barret (2003). Teoksessa Friends for Life - Evidence based abstracts. 2007. Jatkuvaa toimintaa	Australia	Australian Academic Press/ Suomessa koulutuksesta ja materiaalin tuottamisesta vastaa Aseman Lapset ry	733 nuorta
17	Elämää nivelvaiheissa. Nuorten syrjäytyminen ja sen ehkäisy. VaSkooli -projektin (2004–2008) loppuraportti. (2008)	Suomi	Turun yliopisto, RUSE / Turun ammatti-instituutti	186 nuorta
18	Pysäkki lapsen sosiaalis- kognitiivisen kehityksen tukijana (2001).	Suomi	Jyväskylän yliopisto	3 nuorta, 15 opettajaa
19	Implementing Interventions with Families in Schools to Increase Youth School Engagement: The Family Check-Up Model. (2010)	USA	School Mental Health/ University of Oregon	377 perhettä

6.3 Interventiot

Seuraavassa aineiston interventiot on esitetty niiden toteuttajatahojen mukaan, joita olivat valtio, kaupungit ja kunnat, yhdistykset ja järjestöt sekä yliopistot ja muut oppilaitokset. Joissakin tapauksissa toiminta oli kaupungin sekä valtion tai järjestön yhteistä toimintaa.

Nuotta -valmennus

Nuotta-valmennusta järjestetään yhdeksässä valtakunnallisessa nuorisokeskuksessa eri puolilla Suomea. Se on tarkoitettu 13–28-vuotiaille nuorille, jotka ovat joutuneet tai ovat vaarassa joutua koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle. Tavoitteena on tukea nuorten arjenhallintaa ja omia voimavarojen löytämistä sekä rakentaa suunnitelmia tulevaisuutta varten yhteistyössä etsivän nuorisotyön, kuntien opetus- ja sosiaalitoimen sekä työpajojen ja oppilaitosten kanssa. Eri toimijoiden yhteistyön lisäksi työskentelyssä korostuvat toiminnallisuus, kuten seikkailu- ja elämystoiminta, luontoympäristön hyödyntäminen, elämystoiminta sekä ryhmä- ja yksilömuotoisen tuen yhdistäminen. Nonformaali oppiminen sopii niille nuorille, joilla on erilaisia haasteita elämässä. Toiminnallaan Nuotta -valmennus tukee nuoren muuta palveluprosessia auttamalla nuorta kiinnittymään muihin saamiinsa palveluihin. Lyhytkestoiseen, muutaman vuorokauden pituiseen intensiivivalmennukseen osallistuvat nuoret yöpyvät jakson aikana nuorisokeskuksessa. Päivävalmennusjakso kestää useita viikkoja tai kuukausia ja siihen osallistuvat yöpyvät kotona. Valmennuksen sisällöt vaihtelevat keskuksen erityisosaamisen ja toimintaympäristön mukaan.

Taulukko 3. Nuotta -valmennus.

INTER-VENTIO	ONGELMA JA TAUSTASYYY	MUUTOS-KOHDE	TAVOITTEET JA MENETELMÄT	TULOS JA KESTO
Nuotta -valmennus 2010-	Heikko arjenhallinta, syrjäytymisriski	Nuori Nuorisokeskus Vuorovaikutus	Vuorokausirytmien löytyminen, sovittuihin aikatauluihin ja terveellisiin elämäntapoihin sitoutuminen. Antaa nuorille mahdollisuus pysähtymiseen, reflektointiin ja itsensä haastamiseen. Ideoita vapaa-aikaan. Toiminnallisen tekemisen ja elämyksien tarjoaminen. Lähtävän tahon tukeminen ja yhteistyö niiden kanssa.	Arjen hallinnan ja vuorovaikutustaitojen paraneminen, tulevaisuuden suunnitelmien selkiytyminen. Oppimisen siirtovaikutus. Lähtävien tahojen palvelutarjonnan täydentäminen. Toiminnallisuus ja elämyksellisyys tukevat nuoren muuta palveluprosessia. Auttaa muutoksen aikaansaamisessa. Intervention kesto noin 1kk.

Nuorten ajatuksia Nuotan vaikutuksista on opinnäytetyössään selvittänyt Myllymäki (2012). Selvityksessä todettiin suurimman osan nuorten kokemuksista ja palautteista olleen pelkästään positiivisia. Nuorten mielestä heidän sosiaaliset taitonsa sekä yksilö- ja ryhmätaitonsa olivat parantuneet. Positiivisten kokemusten kautta myös itsetunnon ja itsetuntemuksen ja rohkeuden oli koettu parantuneen. Nuoret olivat tyytyväisiä eri elämänalueille saamaansa tukeen, jonka ansiosta arjenhallinta oli parantunut ja kiinnostus koulunkäyntiin oli lisääntynyt. Aineisto kerättiin ryhmähaastatteluin sekä havainnoimalla ryhmätoimintaa. Ryhmähaastatteluihin osallistui 16 sekä lyhyt- että pitkäkestoiseen Nuottavalmennukseen osallistunutta 14–22-vuotiasta nuorta. Haastatelluista nuorista kuusi oli poikia ja 10 tyttöä. Nuoret olivat ohjautuneet valmennukseen työpajan, Jopo -luokan, etsivän nuorisotyön, TE -toimiston sekä koulun tai sosiaalitoimen kautta. Valmennuksella nuoret totesivat olleen vaikutusta sosiaalisten taitojen paranemiseen sekä ryhmässä että yksilönä, itsetunnon paranemiseen, arjenhallinnan kehittymiseen mm. päivärytmin löytymisen kautta. Ryhmän yhteishengen nuoret totesivat motivoivan tulemaan paikalle, ja ryhmässä olemisen parantavan sosiaalisten taitoja ja rohkeus ryhmätilanteissa, Nuoret olivat tyytyväisiä ryhmän tarjoamiin uusiin kokemuksiin ja elämyksiin, joiden kautta on voinut kokeilla rajojaan ja saada onnistumisen kokemuksia. Mahdollisuus irtautua tutuista ympyröistä ja kaavoista mikä antaa mahdollisuuden katsoa omaa tilannettaan uudesta näkökulmasta. Tukea oli saatu sekä opiskeluun että henkilökohtaisiin asioihin.

Lisäksi Nuotta -valmennusta on arvioitu haastatteleamalla 19 Nuotta-koordinaattoria ja keskusjohtajaa sekä Suomen nuorisokeskuksen ja Opetus- ja kulttuuriministeriön edustajaa vuosina 2011–2012. Haastateltavien mukaan hyviä käytäntöjä olivat mm. riittävän ajan varaamisen toimintaan, keskusteluihin ja yksilötyöhön sekä oppimisen siirtovaikutukseen panostamiseen, jolla tarkoitetaan sellaisten valmiuksien tuottamista, joiden varassa nuori voi toimia jatkossa elämässään. Lisäksi hyviksi käytännöiksi todettiin koordinoinnin työparimalli sekä koordinaattorin osallistumisen alueelliseen ja paikalliseen monialaiseen yhteistyöhön, riittävän pienet ryhmät ja valmennuksen nivominen lähettävän tahon palveluprosessiin. Toimijoiden mielestä Nuotan keskeisenä sisältönä oli nuorten kokonaisvaltaisen arjenhallinnan ja terveiden elämäntapojen tukeminen sekä saada ideoita viettää vapaa-aikaa ja harrastaa. Toiminnan katsottiin tarjoavan nuorille toiminnallisia elämyksiä sekä myönteisiä ja kannustavia kokemuksia. Valmennuksen avulla nuorten itsetuntemus lisääntyi ja sosiaaliset taidot vahvistuivat.

Nuotta-valmennuksen hyötynä havaittiin olevan myös nuorten arjenhallinnan parantuminen, vuorovaikutustaitojen vahvistuminen sekä tulevaisuuden suunnitelmien selkiytyminen. Haku: Arto, hakusana syrjäytyminen

Koulun toimenpiteet runsaasti poissaolevan oppilaan hyvinvoinnin tukemiseksi

Interventiossa yhden oppilaan asioita käsiteltiin ja suunniteltiin oppilashuoltoryhmässä yhteensä 11 kertaa, johon kuuluivat tarpeen mukaan oppilas ja vanhemmat, rehtori, opinto-ohjaaja, erityisopettaja, koulupsykologi, koulukuraattori, sosiaalityöntekijä ja terveydenhoitaja. Interventio kesti yhden lukuvuoden syyskuusta toukokuuhun ja sen käytännön toimenpiteitä toteuttivat terveydenhoitaja, koululääkäri, koulupsykologi ja -kuraattori, erityisopettaja ja rehtori. Työskentelyyn kuuluivat myös kotikäynnit. Oppilaan tukeminen muodostui mm. tekemättä jääneiden suoritusten korvaamisen ja muiden opintojen suunnittelusta, poissaolojen syyn selvittämisestä ja tilanteen seuraamisesta. Tuki kohdistui oppilaaseen silloin kun hän oli koulussa ja huoltajaan silloin kun oppilas oli poissa koulusta. Erityisopettajalla oli interventiossa selkeä kasvattajan rooli ja hän keskittyi työskentelyyn oppilaan kanssa ja kuraattori piti yhteyttä huoltajiin. Opetusjärjestelyt olivat merkittävässä roolissa ja niihin sisällytettiin sekä yksilöllisiä että yhteisöllisiä elementtejä. Opetus pyrittiin järjestämään siten, että se vastasi oppilaan sen hetkistä tilannetta. Pyrkimyksenä oli asettaa sellaisia päämääriä, jotka tähtäsivät oppilaan elämänhallinnan paranemiseen, olivat oppilaan tavoitettavissa ja joita hän oli itse määritellyt. Järjestelyillä pyrittiin saamaan oppilas kouluun, koska vain siten voitiin auttaa oppilasta ja selvittää tilannetta.

Taulukko 4. Koulun toimenpiteet runsaasti poissaolevan oppilaan tukemiseksi.

INTERVENTIO	ONGELMA JA TAUSTASY	MUUTOS-KOHDE	TAVOITTEET JA MENETELMÄT	TULOS JA KESTO
Koulun toimenpiteet runsaasti poissaolevan oppilaan tukemiseksi. Kelpo-hanke.	Koulu-poissaolot. Heikko elämänhallinta	Nuori Koulu Vuorovaikutus Vanhemmat	Luottamuksellisen suhteen luominen. Itsetunnon paraneminen. Sosiaalinen tuki ja kontrolli. Turvallisuus. Koulun toiminnan muokkaaminen. Joustavat opetusjärjestelyt. Ammatillinen positiivisuus. Moniammatillinen yhteistyö. Nuoren tavoitteellinen osallistaminen. Vanhempien tukeminen. Kotikäynnit	Analysoitu yhden oppilaan tapaus, jossa oppilaan hyvinvointi parani. Löydetty oppilashyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä: 1) Rakenteellisten, yhteisöllisten ja yksilöllisten elementtien yhdistäminen. 2) Ongelma-puheen ja rangaistusten välttely. 3) Koulun sosiaalityön roolin merkitys koulun sisällä ja suhteessa muihin toimijoihin. Intervention kesto: noin 3kk

Intervention aikana oppilaan läsnäolot lisääntyivät toimenpiteiden ansioista syyskuun noin viidestä prosentista toukokuun lähes täydelliseen läsnäoloon. Oppilaan tukemiseksi tehdyn työn vaikutukset alkoivat näkyä jonkin verran lähes välittömästi poissaolojen vähenemisenä, vaikka poissaoloja olikin vielä paljon. Huoltajien kanssa suunnitellut kotikäynnit eivät nekään toteutuneet alussa huoltajista johtuvista syistä. Muutaman kuukauden kuluttua työskentelyn vaikutukset näkyivät selvästi oppilaan läsnäolojen lisääntyessä tasaisesti. Kun tukea vielä lisättiin, olivat oppilaan poissalot tammikuuhun mennessä jo lähes täysin loppuneet. Oppilas siirrettiin lukuvuoden aikana opiskelemaan pienryhmään, jossa häntä voitiin seurata ja tukea paremmin. Interventiossa koulun eri toimijoiden toiminnalla pyrittiin lisäämään oppilaiden hyvinvointia ja saamaan nuori kouluun. Oppilashyvinvointia lisääviä tekijöiksi nousivat mm. sosiaalinen tuki ja sosiaalinen kontrolli, oppilaan tavoitteellinen osallistaminen, turvallisuus, luottamuksellinen suhde oppilaaseen, kannustava dialogisuus, välittäminen ja huolehtiminen sekä yksilöllinen jousto opetusjärjestelyissä. Aikuisten ammatillinen positiivisuus nähtiin myös tärkeänä vaikuttavana tekijänä. (Nattestad & Okkonen 2011)

Haku: Lapin yliopiston verkkosivut

Vinssi – Pääkaupunkiseudun Nuorten intensiivimenetelmä

Kohderyhmänä olivat lastensuojelun asiakkaana olevat 12–16 -vuotiaat nuoret ja heidän perheensä. Ohjelman perusteita olivat intensiivisyys, toiminnallisuus, osallisuus ja moniammatillisuus. Intensiiviohjelma koostui perhetyön, yksilötyön ja ryhmätoiminnan yhdistelmästä sekä verkostotyöstä. Intensiivimenetelmään osallistuneista nuorista lähes 70% tuen tarpeen syynä olivat kouluvaikeudet, kuten koulupoissaolot, koulupudokkuus tai sen uhka, oppimisvaikeudet, häiriökäyttäytyminen ja kiusatuksi tuleminen koulussa sekä tuen tarve koulutyöhön. Siten verkostotyön yhtenä tärkeänä yhteistyökumppanina oli koulu. Muita syitä nuorten ohjelmaan ohjautumiselle olivat mm. käyttäytymiseen ja tunne-elämään sekä vapaa-aikaan tai perheeseen liittyvät vaikeudet, kuten arjen sujumisen haasteet, nuoren tekemät rikokset tai päihteiden käyttö ja sopivien palveluiden puute. Menetelmässä nuori ja perhe nähtiin kokonaisuutena. Yksilötyön ja ryhmätoiminnan yhdistäminen ja tapaamisten toiminnallisuus toi esiin perheen dynamiikan ja kommunikointitavat, edisti perheen vuorovaikutusta ja mahdollisti positiivisen palautteen antamisen. Työskentelyssä kiinnitettiin huomiota myös etävanhemman tapaamisiin ja tukemiseen.

Taulukko 5. Vinssi -intensiivimenetelmä.

INTERVENTIO	ONGELMA JA TAUSTASYYY	MUUTOS-KOHDE	TAVOITTEET JA MENETELMÄT	TULOS JA KESTO
Vinssi -intensiivimenetelmä -hanke lastensuojelun asiakkaille 2009–2011.	Luvattomat poissaolot, koulupudokkuuden uhka. Tunne-elämään, vapaa-aikaan ja perheeseen liittyvät vaikeudet. Arjenhallinta, rikokset, päihheet. Sopivien palvelujen puute.	Perhe Hanke-työntekijät Vuorovaikutus	Yksilö- ja perhetyötä, ryhmätoimintaa. Nuoren ja perheen näkeminen kokonaisuutena. Yksilö- ja ryhmätoiminnan yhdistäminen. Etävanhemman tapaamisten huomioiminen. Yhteistyö koulun kanssa. Pitkäaikaisen, tiiviin ja samanaikaisen ammatillisen tuen tarjoaminen. Verkostotyö.	Koulupoissaolot vähenivät merkittävästi. Kukaan osallistuneista ei keskeyttänyt koulua jakson aikana. Perheen sisäisen vuorovaikutuksen paraneminen yksilö- ja ryhmätoimintaa yhdistämällä. Intervention kesto noin 1-1,5vuotta

Intensiivimenetelmän tulosten arviointi perustui nuorten asiakaskyselyihin, jotka tehtiin kun työskentelyn aloittamisesta oli kulunut kuudesta kahteentoista kuukautta. Ennen ohjelmaan osallistumista 24% nuorista oli ilmoittanut käyvänsä vain vähän oppitunneilla kun ohjelman jälkeen heitä oli vain 8% vastanneista. Kukaan nuorista ei intensiiviohjelman aikana keskeyttänyt koulunkäyntiään. Ohjelmaan osallistuneiden nuorten antamat palautteet osoittivat, että muutos vaatii pitkäaikaista, tiivistä ja samanaikaista ammatillista tukea koskien arjen hallintaan liittyviä tekijöitä. Riittäväksi koulumotivaatioon vaikuttavan tuen pituudeksi määriteltiin kaksi lukukautta. (Heikkinen, Hjort, Lukkala, Männistö, Qaraman, Sahanen, Savolainen, Seppä & Tuominiemi 2012.) Haku: Kaste-ohjelma

Joustava perusopetus eli Jopo -luokka

Jopo -luokat on tarkoitettu 7.-9. luokkien oppilaille joilla opiskelu normaaliluokassa ei suju ja jotka ovat sen vuoksi vaarassa jäädä ilman peruskoulun päättötodistusta. Joporyhmään hakeutumisen yleisimmät syyt ovat motivaatio-ongelmat, pienen ryhmän tarve ja huono koulumenestys. Oppilaiden perhe- ja elämäntilanne on keskimääräistä hankalampi, mikä näkyy psykososiaalisina ongelmina, yksinhuoltajaperheiden suurena määränä ja turvattomuutena. Jopo -luokan toiminnassa opetus on toiminta- ja työelämäpainotteista ja pienessä ryhmässä oppilas saa paljon aikuisen yksilöllistä huomiota. Siten esiin tuleviin ongelmiin voidaan reagoida nopeasti. Noin 10 oppilaan Jopo -luokassa opiskellaan normaalin opetussuunnitelman mukaisesti toiminta- ja työelämäpainotteisesti. Opetusmenetelmät valitaan vastaamaan oppilaiden yksilöllisiä

tarpeita. Tavoitteena on tukea oppilaiden elämänhallintaa ja vahvistaa jatkokoulutusmahdollisuuksia. Luokissa työskentelee erityisluokanopettajan lisäksi nuoriso-ohjaaja/nuorisotyöntekijä tai vastaava. Joustavassa perusopetuksessa korostuvat toiminnallisuus, erilaisten oppimisympäristöjen käyttö ja työssä oppiminen ja oppilaille tarjotaan kohdennettuja tuki- ja neuvontapalveluja. Perheen kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä oppilaan kokonaistilanteen arvioinnissa ja sopivien työmuotojen valinnassa. Toiminnassa korostuu moniammatillinen yhteistyö peruskoulujen, kuntien nuoriso-, sosiaali- ja terveystoimien sekä ammatillisten oppilaitosten, lukioden ja mm. nuorten työpajojen välillä. Toiminnan tueksi järjestetään alueellista ja valtakunnallista koulutusta.

Taulukko 6. Jopo -luokka.

INTERVENTIO	ONGELMA JA TAUSTASY	MUUTOS-KOHDE	TAVOITTEET JA MENETELMÄT	TULOS JA KESTO
Jopo -luokka. Hanke	Koulu-poissaolot. Heikko elämänhallinta ja motivaatio, huono koulu-menestys. Vaikeat perhe- ja elämän-tilanteet.	Nuori Vanhemmat Koulu Vuoro-vaikutus	Motivaation parantaminen. Osallistuminen nuoren kokonaistilanteen arviointiin ja sopivien työmuotojen valintaan. Nuorten yksilöllisten tarpeiden huomioiminen. Pienryhmäopetus, luokassa erityisopettaja ja nuoriso-ohjaaja tai nuoriso-työntekijä. Yksilöllinen tuki ja neuvonta nuorelle. Välitön puuttuminen poissaoloihin. Toiminnallisuus ja työssä oppiminen. Koulun moniammatillinen yhteistyö nuoriso-, sosiaali- ja terveystoimien sekä ammatillisten oppilaitosten, lukioden ja mm. työpajojen kanssa. Yhteistyö vanhempien kanssa.	Nuorten opiskelu-motivaatio, tulevaisuus-orientaatio ja elämänhallinta-keinot parantuivat. Opiskelu oli tavoitteellisempaa. Koulupudokkaiden määrä väheni. Useampi nuori sai päättötodistuksen. Intervention kesto: Yläkoulun loppuun

Jopo -toiminnan vaikutuksia on tutkittu vuonna 2008 kerättyjen 624 oppilaan lähtötietojen, ryhmään tulon syiden sekä Jopo -ryhmän lukuvuoden aikaisen toiminnan pohjalta. Jopo -toiminnan vaikutusten havaittiin olevan lähtötilanteiden tavoin hyvin yksilöllisiä. Ryhmien vetäjien näkemyksen mukaan hieman yli 50% muutosta parempaan oli tapahtunut melko lailla tai huomattavasti, 25% muutosta parempaan oli tapahtunut hieman verrattuna tilanteeseen ennen Jopo -ryhmään tuloa. Kymmenen oppilaan kohdalla tilanne oli mennyt huonompaan suuntaan, mutta syiksi nähtiin heidän kohdallaan vaikeat perhetilanteet. Oppilaiden omat sekä vanhempien mielipiteet

toiminnan vaikuttavuudesta olivat lähes identtiset vetäjien arviointien kanssa käytettäessä samaa kysymyslomaketta. Eri toimintatapojen vaikuttavuuden suhteen mielipiteet erosivat kuitenkin paljonkin. Jopo -toiminnan avulla nuorten opiskelumotivaatio on parantunut, opiskelu on tullut tavoitteellisemmaksi ja nuorten tulevaisuusorientaatio on parantunut. Nuorten elämänhallinnan keinot ovat parantuneet ja koulupudokkaiden määrä on vähentynyt mikä on vaikuttanut päättötodistuksen saamiseen. Varhaisen puuttumisen kannalta yläkoulussa tapahtuva interventio tapahtuu liian myöhään, sillä ongelmien kasautuminen on usein alkanut jo alakoulun puolella. Joidenkin nuorten kotitilanne on ollut niin vaikea, että eivät ole Jopo-toiminnasta huolimatta kyenneet paneutumaan koulunkäyntiin. Toimivina menetelminä on todettu olevan välitön ja aktiivinen puuttuminen poissaoloihin, pienryhmäopetus ja henkilökohtainen tuki, luokkahuone- ja työpaikkaopetuksen vaihtelu sekä moniammatillinen tuki ja yhteistyö. (Manninen & Luukannel 2008:67.)
 Haku: Helsingin kaupungin verkkosivut

Luotsi

Luotsin toiminta on 12–15-vuotiaille tukea tarvitseville nuorille ja heidän perheilleen suunnattu kohdennetun nuorisotyön malli, jossa puututaan nuoren elämään riittävän ajoissa ennen kuin vaikeudet kasaantuvat. Nuoret ohjautuvat toimintaan mukaan mm. koulujen oppilashuoltoryhmien, nuorisotalojen ja lastensuojelun kautta. Luotsitoiminnassa pyritään käyttämään työmenetelmiä, joissa huomioidaan nuoren omat mielenkiinnon kohteet. Toimintaan kuuluu leirejä, retkiä ja pienryhmätoimintaa. Tavoitteena on, että nuori sitoutuu Luotsin toimintaan ja kokee sen mielekkääksi samalla kun nuoren kasvua ja kehitystä pyritään ohjaamaan myönteiseen suuntaan. Tavoitteena on, että Luotsin toiminnan avulla luodut tukirakenteet nuoren elämässä jäävät keskeisiltä osin voimaan toiminnan päätyttyä. Luotsien toiminta on asiakaslähtöistä nuoreen ja hänen perheeseensä kohdistuvaa koko verkoston yhteistyötä. Toiminnan peruseriaatteita ovat eri toimijoiden välinen yhteistyö, erilaisten menetelmien yhdistäminen, nuoren vahvuuksiin pohjautuva arviointi, selkeä työnjako sekä perheen osallistuminen työhön. Nuorelle luodaan yksilöllinen tukiohjelma, joka sopii hänen tilanteeseensa ja perhetaustansa. Työskentelyn loppuvaiheessa nuori ja kaikki prosessiin osallistuneet aikuiset arvioivat asetettujen tavoitteiden toteutumista.

Taulukko 7. Luotsi -projekti.

INTER-VENTIO	ONGELMA JA TAUSTASYYY	MUUTOS-KOHDE	TAVOITTEET JA MENETELMÄT	TULOS JA KESTO
Luotsi -projekti 2000-	Syrjään vetäytyminen. Käytösongelmat	Nuori Nuoriso-toimi Vuoro-vaikutus Koulu	Omien vahvuuksien tunnistaminen. Tuki koulutehtävissä ja kokeisiin valmistautumisessa. kouluun hakeminen aamuisin tarvittaessa. Yksilöllinen tukiohjelma nuorelle. Nuoren vahvuuksiin perustuva arviointi. Tarjotaan mahdollisuus pohtia tulevaisuuden positiivisia asioita. Leirit, retket ja ryhmätoiminta. Nuoren rinnalla pitkään sama aikuinen tuki. Moniammatillinen yhteistyö. Yhteistyö perheen kanssa. Tukirakenteiden luominen nuorelle. Opetusjärjestelyt	Osallistuneet nuoret suorittivat peruskoulun loppuun ja heillä oli suunnitelmia peruskoulun jälkeisen elämän suhteen. Vuorovai- kutustaitojen paraneminen. Nuorten voimaantuminen. Intervention kesto: noin yksi vuosi

Luotsi -toiminnan tuloksellisuutta ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta tutkittiin vuonna 2012. Arviointia varten haastateltiin Luotsi -toiminnan parissa työskenteleviä ammattilaisia sekä toiminnassa mukana olleita nuoria. Lisäksi tutkimusmateriaalina käytettiin toiminnasta aiemmin tehtyjä arviointeja ja 12 vuoden aikana tuotettua toiminnan sisäistä asiakastyön arviointitietoa. Arvioinnissa Luotsia tarkasteltiin sekä palvelujärjestelmän tasolla sekä yksilöllisen vaikuttavuuden näkökulmasta. Tulosten mukaan Luotsi on ennen kaikkea ennaltaehkäisevää työtä, joka ennakoi syrjäytymisriskejä ja ehkäisee syrjäytymistä. Toiminnan monipuolisuus, välimaaston toimijuus, moniammatillisuus ja hallintokuntien rajojen ylittäminen mahdollistavat sen, että nuorelle voidaan tarjota hänelle parhaiten soveltuvaa tukea. Luotsi -toiminnasta hyötyvät eniten syrjäänvetäytyvät ja käytöksellään oireilevat nuoret. Luotsin rooli on paitsi hallita syrjäytymiseen liittyviä riskejä, myös luoda nuorille onnistumisen ja voimaantumisen kokemuksia. Luotsi -toimintaan osallistumisella on pitkäaikaisia vaikutuksia nuorten elämään. Nuorille on ollut toiminnassa tärkeää se, että heillä on ollut pitkään rinnallaan sama ja luotettava aikuinen tukija. Nuoret ovat saaneet tukea koulunkäynnilleen ja parantaneet sosiaalisia taitojaan. Luotsissa ei ole ainoastaan keskitytty ongelmiin, vaan myös pohdittu tulevaisuuden positiivisia mahdollisuuksia. Nuoret ovat myös pitäneet Luotsia hyvänä "välimaaston" palveluna, johon on ollut helpompi mennä kuin lastensuojeluun tai vaikka psykiatrille. Luotsin neutraali imago onkin sen erityispiirre. (Ohisalo 2012.) Haku: Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskuksen verkkosivut

Toiminnallinen poikaryhmä

Toiminnallinen ryhmä toimi kuuden kuukauden ajan, ja siihen kuului neljä kahdeksaluokkalaista poikaa. Poikien suhde kouluun oli kielteinen ja koulumotivaatio oli heikko, minkä vuoksi heidän koulunkäyntinsä pelättiin kokonaan keskeytyvän. Pojat olivat lintsanneet koulusta yhdessä ja heillä oli ollut myös yksittäisiä rikoksia ja päihdekokeiluja. Ryhmän alkaessa pojista kolme oli lastensuojelun asiakkaana, ja neljännen pojan asiakkuus alkoi ryhmän aikana. Ryhmän toiminnassa yhdistettiin toiminnallinen ryhmä ja koulutyö siten, että osan viikosta pojat viettävät ryhmässä ja osan koulussa. Ryhmätoiminnan ajaksi pojille nimettiin erityisopettaja, jonka tehtävänä oli tukea rästiin jääneissä opinnoissa ja opetusjärjestelyissä. Ryhmän alkaessa tavattiin kuraattori ja pojille tärkeät opettajat sekä poikien vanhemmat, joilla oli mahdollisuus osallistua tukitoimenpiteisiin ja niiden määrittelyyn.

Taulukko 8. Lastensuojelun toiminnallinen poikaryhmä.

INTERVENTIO	ONGELMA JA TAUSTASYYY	MUUTOS-KOHDE	TAVOITTEET JA MENETELMÄT	TULOS JA KESTO
Lastensuojelun toiminnallinen poikaryhmä	Lintsaaminen. Puutteelliset palvelut ja erityisopetuksen saamisen vaikeus. Suhde omiin vanhempiin.	Nuori Koulu Vanhemmat Vuoro-vaikutus	Oppia nimeämään ongelmat. Suhteen paraneminen omiin vanhempiin. Mahdollisuus sitoutua aikuisiin. Luottamuksen paraneminen aikuisia kohtaan. Opetusjärjestelyjen kehittäminen. Vanhempien roolin vahvistaminen nuorten arjessa. Koulun yhteistyö nuoris- ja terveystoimen sekä lastensuojelun kanssa.	Pojat oppivat ryhmäprosessin aikana kommunikoimaan ja antamaan ongelmilleen nimiä. Kodin ulkopuolisella tuella havaittiin olevan suuri merkitys yläasteikäisten poikien syrjäytymiskehityksen katkaisemisessa. Intervention kesto: 6kk

Ryhmätoiminnan alussa pojat kokivat huolta ja ahdistusta sen hetkisestä koulun käynnistään. Poikia ahdisti ajatus puuttuvien opintosuorituksen kiinni kuromisen mahdottomuudesta, eivätkä he luottaneet enää koulun mahdollisuuksiin auttaa. Ajatus omasta tulevaisuudesta oli alkanut tuntua toivottomalta eikä sillä, mitä he päivisin tekivät, tuntunut olevan juuri merkitystä. Pojat olivat irtaantumassa aikuisten vaikutuspiiristä, mutta toivat esiin halunsa parantaa suhdettaan ja sitoutumistaan aikuisiin. Suuressa opetusryhmässä opiskelun pojat kokivat vaikeana, koska häpesivät heikkoja suorituksiaan. Pojat toivat esiin sen, etteivät halua olla koulussa, mutta myös sen, että haluaisivat tehdä päivisin jotain muuta kuin olla kotona. Estävinä

muutostekijöinä pojat toivat esiin puutteellisen tuen palveluissa, koulumotivaation ja suhteen vanhempiinsa.

Poikien sitoutuminen ryhmään oli hidasta, ja vasta neljännen tapaamiskerran jälkeen kahden kuukauden kuluttua ryhmän alkamisesta pojat hyväksyivät ryhmän osaksi arkeaan ja välttelevä ja väheksyvä suhtautuminen väheni. Henkilökohtaisen tuen havaittiin vaikuttavan myönteisesti poikien asenteisiin koulua kohtaan, sillä he halusivat käydä jälleen koulua ja toivoivat saavansa hankaliin oppiaineisiin lisää tukea. Ryhmätoiminnan loppua kohti poikien viihtyminen ryhmässä lisääntyi, he kokivat ajoittain iloa ja toivoa tulevaisuuden suhteen. Tärkeimmät poikien itsensä ryhmässä esiin nostamat muutostekijät olivat sitoutuminen yhteistyöhön, koulunkäynti, vertaisryhmän vaikutus ja tuki sekä päihteiden käyttö ja rikoksista puhuminen, joita käsiteltiin työskentelyn loppupuoliskolla.

Tutkimuksen tulokset vahvistavat käsitystä siitä, että kodin ulkopuolisella tuella ja siihen sitoutumisella on suuri merkitys yläasteikäisten poikien syrjäytymiskehityksen katkaisemisessa. Pojat oppivat ryhmäprosessin aikana kommunikoimaan ja antamaan ongelmilleen nimiä, minkä arveltiin vähentäneen psyykkistä räsitystä vaikeassa tilanteessa. Viranomaisten oletukselle poikien masennuksesta ei löytynyt vahvistusta, sijaan pojat olivat epätoivoisia ja pelokkaita koulutyön kariutumisen takia. Koulu on pojille tärkeä tunne-elämää säätelevä tekijä, sillä heille on tärkeää kokea kuuluvansa koulu yhteisöön sen täysivaltaisena ja leimaamattomana jäsenenä. Poikien mielestä puutteellinen palveluiden tuki ja vaikeus saada henkilökohtaista erityisopetusta oli merkittävä koulutyön kariutumiseen liittyvä tekijä. (Heikkinen 2007: 53, 64.)

Poijupuiston lastensuojelupalvelut

Poijupuiston lastensuojelupalveluiden yksikkö Espoossa tarjoaa avohuollon lastensuojelupalveluita 13-17-vuotiaille nuorille ja heidän perheilleen tai sijaisperheilleen haasteellisissa tilanteissa. Tavoitteena on välttää nuorten huostaanotot viemällä apua ja tukea nuorten ja perheiden arkeen. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä voi tarvittaessa ohjata lapsen ja nuoren sekä perheen lastensuojelun tiivistä tukea tarjoaviin palveluihin kuten tehostettuun perhetyöhön tai perhekuntoutukseen.

Tehostetun perhetyön painopiste on perheen kotona ja perustuu perheen voimavarojen vahvistamiseen. Työskentelyn tavoitteena on auttaa perheitä tunnistamaan omia vahvuuksiaan, tutkia perheen vuorovaikutusta, kartoittaa tukea vaativia osa-alueita ja löytää niihin ratkaisuja. Työskentelyssä pyritään tukemaan vanhemmuutta ja hyödyntämään perheen tukiverkostoa. Työskentely perheissä kestää n. 3-6 kk, korkeintaan vuoden. Poijupuisto tarjoaa tehostettua perhetyötä myös nuoren koulunkäynnin tueksi ja peruskoulun loppuunsaattamiseksi. Nuoren kanssa sovitaan esimerkiksi parin viikon jaksosta, jolloin hänelle soitetaan aamuisin kouluunlähdön varmistamiseksi tai ohjaaja voi jonkin aikaa hakea nuoren kotoa ja saattaa kouluun. Yläasteikäisiä nuoria varten, jotka eivät kiusaamisen tai muiden syiden takia voi mennä omiin kouluihinsa tai joiden kanssa koulu ei jostain syystä pärjää, on Poijupuistossa oma opettaja ja pieni luokkahuone. Suurelle osalle koulunkäynti Poijupuistossa on väliaikaista ja he palaavat myöhemmin omiin kouluihinsa. Jos perheen tilanne on kärjistynyt ja vaatii tiiviimpää selvittelyä, voi nuori asua sen aikaa Poijupuiston vastaanottokodissa. Koululaisten asioissa työtä tehdään yhteistyössä koulunkäynnin tukea ja sosioemotionaalista tukea tarjoavan Merisaappaan koulun kanssa. Perheen tilanne huomioidaan kokonaisvaltaisesti ja esimerkiksi tapaamisia järjestetään myös viikonloppuisin, jotta vanhemmille tulisi mahdollisimman vähän työpoissaoloja. Haku: Espoon kaupungin verkkosivut.

Taulukko 9. Poijupuiston tehostettu perhetyö.

INTERVENTIO	ONGELMA JA TAUSTASYYY	MUUTOS-KOHDE	TAVOITTEET JA MENETELMÄT	TULOS JA KESTO
Pojipuiston tehostettu perhetyö lastensuojelun avohuollon asiakkaille	Koulupoissaolot. Perheen heikko vuorovaikutus ja vanhemmuus. Huostaanoton uhka.	Perhe Vanhemmat Nuori Koulu	Tehostettu perhetyö, perhekuntoutus. Tuki vanhemmille, vertaistuki. Tukea koulunkäyntiin avohuollon tukitoimena: aamuiset soitot, kouluun vieminen, Poijupuiston oma koulu. Mahdollisuus asua jonkin aikaa vastaanottokodissa. Yhteistyö Merisaappaan koulun kanssa	Tehostetulla perhetyöllä pystytään tehokkaasti tukemaan nuorten koulunkäyntiä ja välttämään siitä johtuvia huostaanottoja. Intervention kesto 3-6kk

Vuonna 2012 tammi-elokuun aikana Poijupuiston tehostetun perhetyön piirissä oli yhteensä 44 nuorta, joista 19 oli tyttöjä ja 25 poikia. Suurin osa nuorista eli 28 nuorta oli 14-vuotiaita, 12–13-vuotiaita oli yhdeksän ja 17-vuotiaita yhteensä kuusi. Jakson

aikana työskentely päättyi 23 nuoren kohdalla, joista 21 nuorta jatkoi kotona asumista ja kaksi sijoitettiin, ja 21 nuoren työskentely oli kesken. (Halonen 2012.)

Ruori -projekti

Helsingin Ruori -projektissa tehtiin vuosina 2001–2002 kohdennettua ennaltaehkäisevää nuorisotyötä nuorisotyön ja perhetyön menetelmin. Projektiin osallistui yhteensä 43 koulujen, sosiaalitoimen, nuorisotoimen ja muun verkoston ehdottamaa 11–18-vuotiasta nuorta, jotka tarvitsivat tukea elämänhallintansa parantamiseksi. Kahden kolmasosan kanssa työ oli ennaltaehkäisevää ja kolmanneksen kanssa kuntouttavaa työtä. Nuorten ongelmat liittyivät tarkkaavaisuus- ja häiriökäyttäytymiseen sekä päihteiden käyttöön. Osalla oli mielenterveysongelmia, monilla oli kotiin ja vapaa-ajanviettoon liittyviä ongelmia. Projektissa nuorisotyön tapa työskennellä ryhmien kanssa yhdistyi perhe- ja yksilötyöhön. Nuoret jaettiin kolmeen tyttö ja kolmeen poikaryhmään, joissa jokaisessa oli 3-8 nuorta. Ryhmien ohjauksesta vastasi kolme nuorisotyöntekijää. Ryhmät kokoontuivat viikoittain noin puolentoista vuoden ajan. Ruorin ajatuksena oli, että ongelma ei ole vain nuoren. Työskentely tapahtui yhdessä vanhempien kanssa ja perheille tarjottiin perhetyötä, koska nuorten ongelmien taustalla ovat usein vanhempien vaikeudet hoitaa kasvatustehtävänsä. Siksi kodit tarvitsevat tukea roolinsa vahvistamiseksi. Ajatus siitä, että ympäristön muutos antaa nuorelle mahdollisuuden toimia uudella tavalla, jolloin nuoreen vaikutetaan hänen ympäristönsä kautta. Haku: Arto, hakusanat nuoret AND perhetyö

Taulukko 10. Ruori -projekti.

INTERVENTIO	ONGELMA JA TAUSTASYYY	MUUTOS-KOHDE	TAVOITTEET JA MENETELMÄT	TULOS JA KESTO
Ruori -projekti	Heikko elämänhallinta. Tarkkaavuus- ja häiriökäyttö, päihteiden käyttö, mielenterveysongelma, kotiin ja vapaa-ajanviettoon liittyvät ongelmat.	Nuori Vanhemmat Yhteistyö ja vuorovaikutus	Tukea koulunkäyntiin ja sosiaalisten taitojen paranemiseen. Yksilö- ja ryhmätyöhön osallistuminen. Perhetyöntekijän työskentely vanhempien kanssa. Nuoriso- ja perhetyön yhdistäminen. Nuoren kanssa toimivat näkyivät nuoren elämässä koulussa, kotona ja vapaa-ajalla.	Kaikkien nuorten elämänhallinta parani. Koulu-poissaolot ja häiriökäyttäytymisen loppuivat 85% nuorista ja arvosanat nousivat kolmasosalla. Varastelu ja ilki-valta vähenivät. Intervention kesto: noin 1,5 vuotta

Projektin loppuarviointiin osallistuneista 34 nuoresta 60% arvioi hyötynensä projektista. Nuorten vanhemmista 65% ja sidosryhmien edustajista 90% koki projektin hyödylliseksi. Myönteiset kokemukset liittyivät etenkin ryhmätoimintaan. Kaikkien nuorten elämänhallinta parani. Toisaalta kolmanneksella elämänhallinta samalla huononi jollain alueella. Etenkin vanhemmilla nuorilla psyykkiset ongelmat saattoivat lisääntyä, minkä arveltiin johtuvan siitä, että olemassa olevat ongelmat tulivat työskentelyn aikana näkyviin. Osalla nuorista myös päihteiden käyttö saattoi lisääntyä, joka saattoi johtua nuorten yleisestä kehityksestä. Koulunkäynnin suhteen 85% nuorista tapahtui lievää parannusta siten, että poissaolot ja häiriökäyttäytyminen loppuivat. Kolmanneksella nuorista arvosanat paranivat projektin aikana. Peruskoulun päättötodistuksen sai 16 nuorta. Verkostotyön avulla saatiin aikaan muutoksia nuoren ympäristössä mikä auttoi myös nuorta muuttumaan. Eri toimijoiden yhteistyö mahdollisti sen, että nuoren ympärillä oleva verkosto näkyi nuoren elämässä kaikilla alueilla niin kotona, koulussa kuin vapaa-aikanakin. Nuorin ajatus oli, että ympäristön käyttäytymisen muutos antaa myös nuorelle mahdollisuuden toimia uudella tavalla. Projekti osoitti, että yhdessä toimimalla, yhdistämällä eri toimintatapoja ja toimijoita nuoren elämäntilanteeseen ja elämänhallintaan voidaan vaikuttaa. Edelleen havaittiin, että noin puolitoista vuotta kestänyt väliintulo oli riittävän pitkä aika, jotta työskentelyllä saadaan aikaan pysyviä muutoksia. Perhetyön merkitys työskentelyssä oli merkittävää, sillä nuorten ongelmien taustalla oli usein vanhempien kyvyttömyyttä hoitaa kasvatustehtävänsä ja he tarvitsivat paljon tukea roolinsa vahvistamiseksi.

Truancy Prevention and Intervention

Intervention tarkoituksena oli edistää koulupoissaoloihin puuttumista, tarjota tehokasta tutkimuspohjaista tietoa ja menetelmiä koulupoissaolojen ja koulupudokkuuden vähentämiseksi. Ohjelmassa mukana olleille kahdelle yläasteelle saatiin hankkeen kautta kaksi sosiaalityöntekijää, joille järjestettiin myös terveydenhuollon koulutusta. Työskentelyssä huomioitiin lasten ja heidän perheidensä terveydelliset ja mielenterveydelliset koulumenestykseen vaikuttavat tarpeet sekä yhteisöllinen näkökulma. Koulun sosiaalityöntekijät kehittivät yksilöllisen intervention poissaoleville oppilaille ja tukivat oppilaiden sitoutumista kouluun parantamalla koulun ilmapiiriä vastaanottavammaksi ja tukevammaksi. Oppilaan ollessa poissa koulusta koulun henkilökunta veloitettiin tapaamaan oppilas ja tämän vanhemmat ja laatimaan

intervention mukaisen suunnitelman oppilaan läsnäololle. Intervention aikana koulun työntekijät työskentelivät samanaikaisesti saadakseen oppilaat kiinnittymään kouluun. Koulupoissaoloja tarkasteltiin ohjelmassa kolmiportaisesti siten, että poissaolevaksi luokiteltiin sellainen oppilas, jolla on kolme peräkkäistä luvattonta poissaoloa tai yhteensä viisi luvattonta poissaoloa. Jatkuvasti poissaolevaksi oppilaaksi luokiteltiin oppilas, jonka kohdalla edellä mainittu suunnitelma ei toiminut ja hänellä oli sen jälkeen ollut kaksi tai useampia luvattomia poissaoloja. Pitkäaikaisesta koulusta poissaolosta puhuttiin niiden oppilaiden kohdalla, joilla luvattomat poissaolot edelleen jatkuivat. Ohjelman eri tasojen merkitys on siinä, että jokaisella tasolla on omat vaatimuksensa ja rajoituksensa sille mitä luvattomien poissaolojen suhteen tulee toimia. Tämä edellytti luonnollisesti, että opettajat merkitsivät oppilaiden poissaolot ja poissaolevat oppilaat pystyttiin löytämään.

Taulukko 11. Truancy Prevention and Intervention.

INTERVENTIO	ONGELMA JA TAUSTASYYY	MUUTOS-KOHDE	TAVOITTEET JA MENETELMÄT	TULOS JA KESTO
Truancy Prevention and Intervention. Hanke	Luvattomat poissaolot	Koulu Vuorovaikutus ja yhteistyö	Koulun vastaanottava ja oppilaita tukeva ilmapiiri. Oppilaiden läsnäoloon negatiivisesti vaikuttavien yhteisötason tekijöiden havaitseminen. Vanhempien ja koulun vuorovaikutuksen edistäminen. Poissaolevan oppilaan ja vanhempien tapaaminen. Oppilaan läsnäolosuunnitelma. Tapaamisten järjestäminen myös vanhempien työpaikalla. Sovittelijan apu poissaolojen selvittämisessä. Koulun työntekijöiden samanaikainen työskentely.	Koulupoissaolojen määrän selkeää väheneminen koulujen tasolla. Yksilöllisten vaikutusten tuloksia oppilaisiin ei ole vielä saatavilla. Intervention kesto: 3 vuotta

Intervention vaikutuksia arvioidessaan sosiaalityöntekijä ja koulun henkilökunta kiinnittivät huomiota oppilaiden läsnäolojen lisääntymiseen, käytöksen ja arvosanojen paranemiseen, oppilaiden pääsyllä terveydenhuollon palveluihin sekä koulupudokkuuden vähenemiseen. Tulosten arvioinnissa havaittiin alueellisesti poissaolevien oppilaiden määrän lisääntymistä, koska hankkeen aikana poissaolot merkittiin sähköiseen järjestelmään aiempaa tarkemmin. Koulujen tasolla havaittiin kuitenkin poissaolojen vähenemistä sen jälkeen, kun sosiaalityöntekijät aloittivat kouluilla. Hankkeen alussa lukuvuotena 2005–2006 poissaolevia oppilaita oli kahdessa

yläkoulussa yhteensä 216. Seuraavana lukuvuotena poissaolevien oppilaiden määrä oli laskenut 86:een. Sitä seuraavana lukuvuotena 2007–2008 poissaolevien oppilaiden lukumäärä väheni edelleen 53:een. Hankkeen päätyttyä toinen koulu jäi kokonaan ilman sosiaalityöntekijää ja toisen koulun sosiaalityöntekijän tuntimäärää vähennettiin. Tämä näkyi poissaolevien oppilaiden lukumäärässä, joka nousi heti seuraavana lukuvuotena 93:een eli suuremmaksi kuin hankkeen toisena toimintavuotena.

Intervention tulosten perusteella todettiin, että sosiaalityöntekijöiden palkkaaminen kouluille, poissaolevien oppilaiden järjestelmällinen merkitseminen sähköiseen järjestelmään sekä yhteisöllisyyden ja osallisuuden kehittäminen vähensivät oppilaiden poissaoloja sekä alueellisesti että koulukohtaisesti. Työskentely ei kohdistunut ohjelmassa vain oppilaaseen vaan vanhemmat otettiin mukaan toimintaan ja heidän myös odotettiin osallistuvan. Ohjelman aikana tehtiin yhteistyötä myös yksityisen sovittelutoimiston kanssa. Tarkoituksen oli auttaa vanhempia ja kouluja puuttumaan poissaoloihin sovittelijan avulla sekä lisätä ja vahvistaa perheiden ja koulujen välistä vuorovaikutusta. Lisäksi tavoitteena on havaita sellaisia yhteisötason tekijöitä, jotka vaikuttavat negatiivisesti oppilaiden läsnäoloon koulussa. Ohjelman yksilöllisten vaikutusten tuloksia oppilaisiin ei ole vielä saatavilla. Haku: Linda, hakusana koulupudokkaat AND yläkoulu

A family-teacher-social work alliance to reduce truancy and delinquency – the Dorset Health Alliance project

Projektin tärkeä tavoite oli luvattomien poissaolojen vähentäminen. Projektissa oli mukana yksi alakoulu ja yksi yläkoulu, joihin muodostettuun yhteiseen ammatilliseen ryhmään kuului kokopäiväisen sosiaalityöntekijän lisäksi yhden kokopäiväisen, yhteisöllisesti suuntautuneen alakoulun opettajan lisäksi yksi puolipäiväinen opettaja yläkoululle. Sosiaalityöntekijä työskenteli tukea tarvitsevien lasten ja perheiden sekä opettajien tukena tavoitteenaan edistää myös eri tahojen yhteistyötä. ja se oli tavoitettavissa matalalla kynnyksellä. Työskentelyn tarkoituksena vähentää luvattomia poissaoloja, laiminlyöntiä, syrjäytymistä koulusta ja häiritsevää käytöstä. Ongelmatilanteissa apu oli helposti saatavilla nuoren ja perheen luonnollisessa arkiympäristössä koulussa sen sijaan, että asian selvittely olisi siirretty koulun ulkopuolisille toimijoille. Koulussa tapahtuva työskentely ei leimannut nuorta tai perhettä koska tilanteisiin voitiin puuttua nopeasti siellä missä ne ilmenivät.

Taulukko 12. A family-teacher-social work alliance to reduce truancy and delinquency.

INTERVENTIO	ONGELMA JA TASTASY	MUUTOS-KOHDE	TAVOITTEET JA MENETELMÄT	TULOS JA KESTO
A family-teacher-social work alliance to reduce truancy and delinquency. Project	Luvattomat poissaolot. Häiriökäyttäytyminen koulussa. Ilkivalta. Koulusta syrjäytyminen. Sosiaaliset, yhteisölliset ongelmat, perheongelmat.	Perhe Koulu Vuoro-vaikutus	Ennaltaehkäisevää emotionaalista ja konkreettista tukea. Apua nuoren ja perheen arkiympäristössä koulussa. Ryhmätöitä ja ohjausta. Muutos aikuisten asenteissa: lasten näkeminen paremmin käyttäytyvinä ja työskentelevinä. Alakoulusta yläkouluun siirtymisen helpottaminen. Kodin ja koulun yhteistyö. Kriisiryhmän helppo saatavuus ja interventiot. Opettajille tukea ja konsultaatiota.	Luvattomat koulupoissaolot vähenivät. Vanhemmat ottivat enemmän osaa koulun elämään ja arvostivat koulua enemmän. Koulussa viihtyminen vähensi ilkivaltaa ja myös lähiyhteisö hyötyi ilkeiden vähenemisestä. Lasten käytös ja asenteet paranivat. Perheen sisäinen vuorovaikutus ja toimijoiden välinen yhteistyö paranivat. Koulun rooli korostui sosiaalistavana toimijana. Opettajilla jäi aikaa muille oppilaille. Joustava toiminta nuoren hyväksi ilman byrokratiaa. Intervention kesto ei mainittu. Projekti kesti kolme vuotta.

Projektin vaikutuksia mitattiin ensimmäisenä ja kolmantena toimintavuotena. Ensimmäisenä vuotena 12% 11-13-vuotiaista oppilaista oli luvattomasti poissa koulusta, kun kolmantena vuonna heitä oli enää 9%. 14–16-vuotiaista oppilaista luvattomasti poissaolevia oli ensimmäisenä vuotena 28%, mutta kolmantena vuotena poissaoloja heitä oli enää 16%. Ensimmäisenä vuotena 10 oppilasta saatiin pysymään koulussa, toisena vuotena 15 ja kolmantena 12. Koulusta erotettiin puolestaan ensimmäisenä vuotena 4 oppilasta, toisena ei yhtään ja kolmantena viisi. Kolmen vuoden aikana koulu pystyi projektin avulla välttämään 28 vakavassa syrjäytymisriskissä olevan oppilaan erottamisen. Projektin aikana lasten käytös ja koulutyöskentely sekä vanhempien suhtautuminen kouluun paranivat. Vanhemmat ottivat entistä aktiivisemmin osaa koulun toimintaan, koulun arvostus nousi ja lapset olivat tyytyväisempiä kouluunsa. Ympäröivän yhteisön elämänlaatu parani myös projektin myötä, sillä nuorten tekemät vahingonteot ja rikollisuus vähenivät. (Pritchard 2001.)

Families and School Together (FAST)

Yhteisölliseen näkökulmaan perustuvan ohjelman tarkoituksena on vahvistaa perheiden sisäistä vuorovaikutusta, tukiverkostoja ja suhteita. Ohjelmaan osallistuu saman ikäluokan oppilaita perheineen, joissa kaikissa ei välttämättä ole ongelmia. Kahdeksassa viikoittaisissa tapaamisissa perheistä pyritään muodostamaan toisiaan

tukeva yhteisö. Huomio ei ole vain nuoren ongelmassa vaan vanhempien tukemisessa, jonka kautta nuorten ja perheiden hyvinvointia pyritään parantamaan. (Stoohart 2010)

Taulukko 13. Families and School together -ohjelma.

INTERVENTIO	ONGELMA JA TAUSTASY	MUUTOS-KOHDE	TAVOITTEET JA MENETELMÄT	TULOS JA KESTO
Families and School together -ohjelma (FAST)	Luvattomat poissaolot. Käytös-ongelmat	Vanhemmat Vuorovaikutus	Vanhempien roolin vahvistaminen lapsen koulunkäynnin tukemisessa. Vanhempien tukeminen. Alkoholin väärinkäytön vaikutusten esiintuominen. Vanhempainryhmä. Perheen sisäisten suhteiden paraneminen. Tukiverkostojen vahvistaminen	Vanhempien parempi sitoutuminen lasten koulunkäyntiin. Ristiriitojen väheneminen perheissä. Oppilaiden yliaktiivisuuden ja häiriökäyttäytymisen väheneminen luokassa. Vuoden päästä mitattaessa vaikutukset näkyivät enemmän kotona kuin koulussa. Intervention kesto: 8 tapaamista 1xvko, sen jälkeen tapaamiset 1xvko kahden vuoden ajan.

Ohjelman vaikutuksia vuoden päästä työskentelyn aloittamisesta tutkittaessa todettiin, sekä nuorten että vanhempien sosiaalinen osallistuminen lisääntyneen. Nuorista lähes 50% osallistui viikoittain johonkin toimintaan ja vanhempien osallistuminen mm. vapaaehtoistyöhön oli lisääntynyt. Ohjelman suurimmat vaikutukset näkyivät kotona nuorten käytösongelmien vähenemisenä, minkä arveltiin johtuneen siitä, että koko perhe oli työskentelyssä tiiviisti mukana. Koulupoissaoloihin tai koulumenestykseen ohjelmalla ei havaittu olevan vaikutuksia, mihin arveltiin olevan eri syitä. Ryhmä kokoontui iltapäivisin, jolloin monet työssäkäyvät vanhemmat eivät päässeet ajoissa paikalle ja jäivät paitsi tärkeistä harjoituksista. Myöhästymisistä johtuen tapaamiset olivat usein myös suunniteltua lyhyempiä. Käytössä olevat tilat ja kalusteet koulun kahviossa eivät olleet tarkoituksenmukaiset, koska harjoitteiden ajaksi ryhmää ei voitu jakaa ja koulun välineet olivat vielä opetuskäytössä. Tapaamisissa oli usein liian vähän vetäjiä ja heidän tapansa ohjata ryhmää poikkesivat toisistaan. Tutkimukseen osallistuneista perheistä vain 53% osallistui vaadittaviin kuuteen tapaamiseen kahdeksasta, mikä oli edellytys ohjelman suorittamiselle. Poissaolojen vuoksi monet perheet eivät hyötäneet strukturoidusti etenevästä ohjelmasta kuten oli tarkoitus, ja myös vaikutusten arveltiin jääneen sen takia heikoiksi. (Layzer - Goodson- Creps - Werner & Bernstein 2001.) Haku: [www. communitycare.co.uk](http://www.communitycare.co.uk), hakusanat school drop out AND intervention

Koulun lähivastuu -projekti

Projektiin liittyvässä Reiterä-Paajasen (2001) tutkimuksessa koulun arkea ja keskeisiä koulussa ja koulusta syrjäytymistä aiheuttavia tekijöitä tarkasteltiin oppilaan näkökulmasta. Tutkimuksen taustalla oli sosiaalinen konstruktionismi ja systeeminen ajattelu, jossa ihmiset rakentavat yhteistä todellisuutta vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Vaikuttamisen kohteena on siten yksilön tai yhteisön sijaan vuorovaikutussuhde. Tutkimuksessa tarkasteltiin oppilaiden koulukokemusten kautta koulussa menestymisen ja osallisuuden tukiprosesseja, joista muodostui kuva toimivista työkäytännöistä eli koulun lähivastuumalleista. Tutkimuksen tavoitteena oli siis tuoda esille oppilaan näkökulma siitä, millainen koulun arkitodellisuus on ja miten nuori sen kokee. Tutkimus toteutettiin kolmella helsinkiläisellä yläasteella ja tutkimusryhmään kuului yhteensä 19 oppilasta kolmelta eri luokalta. Koulujen oppilashuoltoryhmät valitsivat oppilaat, jotka olivat tarvinneet tukea koulunkäyntiin jo ala-asteella tai olivat yläasteella joko oppilashuollon, lastensuojelun tai mielenterveyspalvelujen tarpeessa. Ongelmat näkyivät kouluhaluttomuutena sekä oppimisen ja sosiaalisen sopeutumisen vaikeutena. (Reiterä-Paajanen 2001.)

Taulukko 14. Koulun lähivastuu -projekti.

INTERVENTIO	ONGELMA JA TAUSTASY	MUUTOS-KOHDE	TAVOITTEET JA MENETELMÄT	TULOS JA KESTO
Koulun lähivastuu-projekti 1996–2000	Koulupoissaolot. Syrjäytymisriski	Koulu Vuorovaikutus	Syrjäytyminen nähdään prosessina. Syrjäytymistä pyritään vähentämään vuorovaikutusta ja osallisuutta lisäämällä. Nuorten ohjaaminen harrastustoimintaan. Arjen tukeminen. Koulun avautuminen ulospäin, yhteistyö muiden kanssa. Moniammatillisuus	Muutos koulun toimintatavoissa: Yksilöllinen opetus, kannustava arviointi, oppilaiden osallistuminen, vuorovaikutuksen tukeminen ja ryhmäytymisen vähensivät nuorten ulkopuolisuuden tunnetta ja syrjäytymistä. Intervention kesto: Lyhyt kohdennettu tuki jo syntyneeseen tilanteeseen tai pitkäkestoinen ennaltaehkäisevä tuki.

Oppilaiden haastatteluissa keskeisenä syrjäytymistä ehkäisevänä tekijänä tulivat esiin oppilaiden odotukset aikuisen vastuusta luokan vuorovaikutussuhteista ja ryhmään kuulumisesta. Oppilaiden mielestä ryhmään liittyvät tekijät kuten työrauha, vaihtelevat opetusmenetelmät, oppilaiden osallistuminen, toiminnallisuuden lisääminen ja tuen saanti olivat tärkeimpiä kehittämistarpeita. Tutkimukseen osallistuneet oppilaat kaipasivat myös lisää aikuisen tukea ryhmän yhdessä tekemiseen ja

vuorovaikutukseen. Tutkimuksen mukaan koulun toimintakulttuuri edellytti sekä opettajan että oppilaiden selviytyvän työssään yksin, vaikka nuoret itse haluavat yksintekemisen ja -pärräämisen sijaan kuulua ryhmään. Nuoret eivät pitäneet kotiin järjestettyä opetusta hyvänä vaihtoehtona myöskään siksi, että koulusta erillään olo toi mukanaan ei-toivottuja tapoja ja vaikeutti myöhemmin säännöllisen opiskelun jatkamista. (Reiterä-Paajanen 2001.)

Tutkimuksen mukaan syrjäytyminen koulusta ei välttämättä johdu perheen, oppilaan tai yhteiskunnan kasautuneista ongelmista vaan on prosessi, joka voi johtua myös koulun omista toimintatavoista. Edelleen tutkimuksessa tuli esille se, että itsensä perusopetusryhmässä ulkopuolisiksi kokevat oppilaat hakivat vertaisryhmänsä koulun ulkopuolelta, mikä vaikutti sosiaalisiin suhteisiin koulussa ja itse koulunkäyntiin, koska oppilaat alkoivat vältellä itselleen hankalia tilanteita jäämällä pois koulusta. Tutkimustulosten mukaan yksilöllisen opetuksen, kannustavan arvioinnin, oppilaiden osallistumisen ja ryhmäytymisen merkitykset korostuivat. Henkilökohtaisen opinto-ohjelman merkitys syrjäytymisuhkaa vähentävänä tekijänä korostui erityisesti 9.luokalla. Koulun avautuminen ulospäin sekä yhteistyö perheiden, alueellisten toimijoiden ja hallintokuntien kanssa muodosti nuorille syrjäytymistä ennaltaehkäisevän turvaverkon. Yhteistyön avulla ongelmien laajuus havaittiin helpommin ja tukea voitiin tarjota mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Toiminnan jatkuvuus ja vastuuikäinen lisäsivät nuorten luottamusta aikuisiin. (Reiterä-Paajanen 2001.) Haku: Helsingin opetusviraston sivut

Lukkari -hanke

Toimintamallin avulla pyritään yläkoulun oppilaiden luvattomien koulupoissaolojen ja myöhästelyjen vähentämiseen. Toimintamalli perustuu lyhyeen, nopeaan ja tehokkaaseen käytännön työhön, joka muodostuu kasvatust keskusteluista, tarvittaessa aamuherätyksistä, hakujaksosta ja palveluohjauksesta. Reilun kuukauden kestävä jakson aikana selvitetään nuoren ja vanhempien kanssa yhdessä poissaolojen tai myöhästymisten syitä. Nuorella on jakson aikana mahdollisuus kohdata työntekijä, eli yksi kiireetön aikuinen joka päivä. Poissaolojen taustalla olevia syitä ovat olleet mm. kouluhaluttomuus, psyykkiset ongelmat, perheen ongelmat ja oppimisvaikeudet. Suurimpana yksittäisenä syynä nuorilla ovat kuitenkin olleet arjen hallinnan ongelmat, jotka alkavat yleensä vuorokausirytmien sekoittumisella. Lukkarin toiminnan aikana on

havaittu, kuinka tärkeää on, että kaikki nuoren kanssa työskentelevät tahot toimivat tiiviissä yhteistyössä keskenään. Poissaolojen syyt on myös tärkeää selvittää. Rantamäen mukaan hankkeen vaikutuksia voidaan luotettavimmin kuvata myöhästymisten kohdalla, sillä runsaasti poissaoloihin voi olla monia syitä, kuten urheiluharrastus. Yli 550 oppilaan yläkoulussa myöhästymiset ovat vähentyneet hankkeen aikana 36%, mihin on vaikuttanut opettajien tehokas poissaolojen selvittely sekä yhteydenpito koteihin. (Rantamäki 2012.) Hankkeeseen ohjautuneista 78 oppilaasta 15 palasi takaisin kouluun kasvatuskeskustelujen jälkeen. Muihin jatkotoimenpiteisiin edettiin 63 oppilaan kanssa, joista 45% palasi kouluun aamuhätyksen avulla ja 35% kohdalla oppilaat haettiin kotoa kouluun. Palveluohjauksen avulla 20% oppilasta ohjattiin muiden tukitoimien piiriin. (Nuorten ystävät - Huomista varten 2012.)

Taulukko 15. Lukkari -hanke.

INTERVENTIO	ONGELMA JA TAUSTASYYY	MUUTOS-KOHDE	TAVOITTEET JA MENETELMÄT	TULOS JA KESTO
Lukkari -hanke 2010-2012	Luvattomat poissaolot. Kouluhaluttomuus, psyykkiset ongelmat. Oppimisen ja arjenhallinnan vaikeudet.	Nuori Hanketyöntekijät Vanhemmat Vuorovaikutus	Konkreettisen tuen saaminen koulunkäyntiin. Keskustelut, hakujakso aamuhätykset, palveluohjaus. Työntekijä nuoren saatavilla. Vanhempainryhmä. Hanketyöntekijöiden, koulun ja kodin välinen yhteistyö.	Onnistuttiin kohtaamaan ja kannustamaan nuoria ja saamaan heidät takaisin kouluun. Intervention kesto n. 1kk

Huosianmaa (2012) haastatteli opinnäytetyössään yhteensä kahdeksaa yläkoulujen rehtoria ja kuraattoria sekä hanketyöntekijää heidän kokemuksistaan Lukkari -hankkeesta. Opinnäytetyön mukaan koulujen ja hankkeen työntekijöiden kokemukset olivat työskentelyn tuloksiin erittäin tyytyväisiä. Huosianmaan (2012) mukaan nuorten yksilöllisellä kohtaamisella ja kannustamisella pystyttiin vastaamaan nuorten tarpeisiin, vahvistamaan opiskelumotivaatiota ja saamaan nuoret takaisin kouluun. Nuorten suhtautuminen omaan koulunkäyntiin ja ajankäyttöön parani, kun heillä oli käytössään konkreettista tukea antava aikuinen., koska Hanketyöntekijöiden ansioista oppilaiden ongelmiin voitiin puuttua entistä aikaisemmin ja luvattomat poissaolot vähenivät. Työskentelyn johdonmukainen eteneminen vaiheittain nähtiin hyväksi, koska siten kaikki toimijat olivat selvillä miten missäkin vaiheessa edettiin. Toisaalta työskentelyssä voitiin joustaa ja keksiä yksilöllisiä luovia ratkaisuja nuorille tai esimerkiksi

Veijola (2005) totesi tutkimuksessaan nuorten elämänhallinnan selvästi parantuneen Omaura -toiminnan aikana. Tutkimuksessa selvitettiin mm. oppilaiden elämänhallinnan ja syrjäytymiskehityksen mahdollista yhteyttä kotitaustaan haastatteleamalla oppilaita, heidän vanhempiaan ja opettajia. Tutkimukseen osallistui 28 yhdeksäsluokkalaista oppilasta. Oppilaita haastateltiin yhteensä neljä kertaa, kahdesti lukukauden aikana, runsas vuosi peruskoulun päättymisen jälkeen sekä noin 3,5 vuoden päästä edellisestä haastattelusta. Viimeisen haastattelun perusteella nuoret luokiteltiin menestyjiin (13 nuorta), paikkaansa hakeviin (5 nuorta) ja syrjäytyneisiin nuoriin (9 nuorta). Tutkimuksen mukaan Omaura -toiminnalla todettiin olevan hyvä mahdollisuus auttaa syrjäytymisvaarassa olevia oppilaita peruskoulun viimeisen vuoden aikana. Sekä nuoret että vanhemmat kokivat Omaura -toiminnan hyödyllisenä apuna nuoren haastavassa kehitysvaiheessa.

Yhteistyöllä syrjäytymisen ehkäisyyn – Takaisin kouluun -projekti

Projektin kohderyhmänä olivat lastensuojelulaitoksessa asuvat peruskouluikäiset lapset ja heidän perheensä. Projektiin osallistuneista 53 asiakkaasta nuoria oli 46, joista poikia 31 ja tyttöjä 15, ja aikuisia seitsemän. Huolen arviointivälineenä projektissa käytettiin Stakesin huolen vyöhykkeistöä, jonka avulla työntekijä voi arvioida nuoresta tai lapsesta kokemaansa huolen määrää. Projektissa työskenneltiin huolen harmaalla vyöhykkeellä mikä tarkoittaa sitä, että työntekijöiden luottamus omiin toimintamahdollisuuksiin oli heikentynyt ja he kaipasivat lisävoimia. Projektissa käytettiin perheterapeuttisten työmenetelmien lisäksi verkostokeskeisiä menetelmiä, kuten tulevaisuuden muistelua perheen ja viranomaisten kanssa. Tapaamisiin osallistuivat kaikki, joita kyseinen asia koski eli nuori ja hänen perheensä ja läheisensä sekä ammattiauttajia. Tavoitteena ei ollut määrittää kaikille yhteistä ongelmaa vaan kuulla jokaisen subjektiivinen näkemys asiasta. Projektiin liittyvään perheterapiaan osallistui 13 perhettä. Perhettä kohti tapaamiskertoja oli 1-14 ja terapian kesto vaihteli eri perheillä yhdestä kuukaudesta 1,5 vuoteen.

Taulukko 18. Takaisin kouluun -projekti.

INTER-VENTIO	ONGELMA JA TAUSTASYYY	MUUTOS-KOHDE	TAVOITTEET JA MENTELMÄT	TULOS JA KESTO
Yhteistyöllä syrjäytymisen ehkäisyyn – Takaisin kouluun -projekti 2004–2006 lastensuojelulaitoksessa	Luvattomat koulupoissa-olot, koulunkäynnin keskeytyminen. Syrjäytymisriski. Rajaton käyttäytyminen kotona, koulussa ja vapaa-ajalla. Kotitilanne.	Nuori Koti ja perhe Koulu Sosiaalitoimi Yhteistyö	Saada tukea koulunkäyntiin. Osallistuminen yhteisiin palavereihin ja suunnitteluun. Huolen väistyminen varhaisen tuen avulla. Aikaa opetukseen. Ajoissa aloitetut lastensuojelun tukitoimet tai niiltä välttyminen. Syrjäytymiskehityksen tunnistaminen ja ennaltaehkäisy. Sosiaalitoimen, kodin ja koulun välinen yhteistyö.	Vanhempien ja koulun huoli lasten koulunkäynnistä väheni. Opettajilla jäi aikaa perustyölleen. Lapset osallistuivat, tulivat kuulluiksi ja sitoutuivat yhdessä tehtyihin suunnitelmiin paremmin. Aikuisten asenteilla todettiin olevan suuri merkitys. Intervention kesto: 1kk-2,5 v

Projektin aikana koulun huoli lasten koulunkäyntiin liittyen väheni, jolloin opettajille jäi aikaa omalle perustyölleen. Myös vanhempien huoli lapsistaan väheni. Työskentelyssä käytetty tulevaisuuden muistelu koettiin niin perheiden kuin viranomaistenkin taholta erittäin hyväksi varhaisen puuttumisen menetelmäksi. Perheet olivat sitä mieltä, että se mahdollisti heidän kuulluksi tulemisensa ja sen, että apu kohdistui oikein. Projektissa lapset ja nuoret otettiin mukaan palavereihin, jolloin myös he tulivat kuulluiksi. Oma osallistuminen lisäsi lasten sitoutumistaan tehtyihin suunnitelmiin. Tulevaisuuden muistelu -palavereihin osallistuneilta yhteensä 845 lapselta ja nuorelta, vanhemmalta, läheiseltä ja työntekijältä kerättiin palautetta vuosina 2003–2005. Kolme neljästä vastaajasta oli kokenut palaveriin osallistumisen hyödylliseksi. Lapset ja nuoret olivat tosin kokeneet hyödyn pienemmäksi kuin aikuiset. Kuulluksi tulemisen lisäksi koettiin tärkeäksi mm. menetelmän positiivisuus ja toiveikkuus sekä ulkopuoliset vetäjät. Työskentelyn vaikutuksena todettiin 4-12 kuukauden kuluttua pidetyssä seurantapalaverissä alkuperäisen huolen väheneminen tai poistuminen. Useimpien nuorten koulunkäynti, koulusuoritukset ja käytös oli parantunut. (Granlund & Nevala n.d.) Haku: Auta Lasta ry:n sivut.

Friends -ohjelma

Friends -ohjelma on Australiassa kehitetty, kattavaan tieteelliseen tutkimukseen ja arviointiin perustuva 7-16-vuotiaiden lasten ja nuorten mielen hyvinvointia tukeva ohjelma. Friends -ohjelman tarkoituksena on ennaltaehkäistä lasten ja nuorten ahdistusta ja masennusta sekä opettaa heitä tunnistamaan ja käsittelemään erilaisia tunteita. Ahdistus haittaa lapsen selviytymistä ihmissuhteissa, sosiaalisissa tilanteissa,

vertaissuhteissa ja koulussa. Friends -ohjelma perustuu vertaisoppimiseen ja oppitunnit pitää koulutuksen saanut opettaja, oppilashuollon henkilöstä tai muu terveys-, kasvatust-, sosiaali- tai nuorisualan ammattilainen. Ohjelma koostuu kymmenestä koulupäivän aikana koko luokalle pidetystä oppitunnista ja kahdesta kertaustunnista sekä kotitehtävistä. Ohjelman avulla tavoitetaan kaikki koulun oppilaat, myös ne, joiden vaikeudet ovat ehkä jääneet aikuisilta huomaamatta. Tuntien aikana pyritään vahvistamaan lasten ja nuorten minäkuvaa ja uskoa omaan kykyihinkin, kannustamaan rentoutumaan ja palkitsemaan itseään sekä muistuttamaan, kuinka tärkeää on olla hyvä ystävä itsensä kanssa. Työskentely perustuu keskusteluun ja erilaisten harjoitusten tekemiseen, joiden avulla pyritään löytämään keinoja selvitä huolta tai pelkoa aiheuttavista arkipäivän tilanteista. Tavoitteena on myös tukea vanhempien ja lasten vuorovaikutusta aktivoimalla heitä keskustelemaan yhdessä.

Taulukko 19. Friends -ohjelma.

INTERVENTIO	ONGELMA JA TAUSTASYYY	MUUTOS-KOHDE	TAVOITTEET JA MENETELMÄT	TULOS JA KESTO
Friends -ohjelma	Luvattomat poissaolot. Ahdistus, masennus, tunteiden hallinnan vaikeus. Nuoren kehitysvaiheeseen ja perhe-dynamiikkaan liittyvät vaikeudet.	Nuori Vuorovaikutus ja yhteistyö	Minäkuvan ja omaan kykyihin uskomisen paraneminen. Tunteiden tunnistamisen ja hallinnan paraneminen. Ohjelmaan liittyvät oppitunnit, keskustelut ja harjoitukset. Nuoren ja vanhemman välinen vuorovaikutus. Moniammatillinen yhteistyö	Ahdistuksen merkittävä ja pysyvä väheneminen. Itsetunnon ja toimintakyvyn paraneminen. Tunteiden tunnistamisen ja negatiivisten tunteiden hallitsemisen paraneminen. Intervention kesto: Noin yksi lukuvuosi tai 10 tapaamista ja kaksi jälkitapaamista.

Friends -ohjelman vaikutuksia on tutkittu eri puolilla maailmaa ja tulokset ovat olleet hyviä. Seurantatutkimusten mukaan jopa 80% ohjelmaan osallistuneista lapsista ja nuorista vaikutukset näkyvät vielä vuosienkin jälkeen. Friends for Life -julkaisun (2007) mukaan mm. Lock & Barret (2003) tutkivat Friends -ohjelman vaikutuksia 733 9-16-vuotiaseen oppilaaseen ja totesivat, että intervention avulla oppilaiden ahdistukseen liittyvät oireet vähenivät ja selviytymistaidot paranivat. Tutkimuksen mukaan interventioihin vaikutukset olivat suuremmat nuorempien lasten kohdalla, mikä osoittaa varhaisen tuen ja puuttumisen tärkeyttä. Suomessa Friends -ohjelman vaikutuksia on myös tutkittu ja tulokset ovat samansuuntaisia kansainvälisten tutkimusten kanssa. Ahokaaran (2010) tutkimuksen mukaan oikein kohdennettuna selviytymistaitojen

oppimiseen painottuva lyhytkestoinen ryhmäterapia voi tehokkaasti vähentää nuoren ahdistuneisuutta sekä tukea itsetuntoa ja toimintakykyä. Haku: Linda, hakusanat yläaste AND ahdistus

VaSkooli -projekti

Projektiin valittiin mukaan nuoria, jotka olivat vaarassa syrjäytyä peruskoulun päättövaiheessa tai nivelvaiheessa siirryttäessä toisen asteen opintoihin. Työskentelyssä huomioitiin myös vanhemmat, jotka tarvitsevat yksilöllistä ohjausta nuoren opiskelun tukemiseksi. Lisäksi kohderyhmänä olivat opettajat, muut nuorten kanssa työskentelevät julkisen sektorin työntekijät sekä yritysten ja työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen edustajat. Projektin myötä kehitettiin ja otettiin käyttöön uusia ohjaus- ja toimintamalleina perusopetukseen mm. Tsemppikuuri ja Toimintaluokka. Tsemppikuurissa oppilas sai tukihenkilön yksilöllistä ohjausta ja kannustusta. Tukihenkilö seurasi nuoren opintojen etenemistä ja poissaoloja, kannusti tekemättömien töiden tekemisessä, auttoi vaikeissa aineissa ja jatko-opintopaikan etsimisessä. Tämä vapautti koulun muun henkilökunnan aikaa omiin töihinsä. Toimintaluokassa puolestaan vahvistettiin nuoren elämänhallintaa ja oppilaan jatkokoulutusmahdollisuuksia toiminta- ja työpainotteisella opetuksella ja oppimisella, jolloin koulu teki yhteistyötä alueen eri toimijoiden, hallintokuntien ja kouluasteiden kanssa. (Kivelä & Ahola 2006.)

Taulukko 20. VaSkooli -projekti.

INTERVENTIO	ONGELMA JA TAUSTASY	MUUTOS-KOHDE	TAVOITTEET JA MENETELMÄT	TULOS JA KESTO
VaSkooli -projekti 2004-2008	Koulupoissaolot. Syrjäytymisriski. Heikko elämänhallinta. Yksilöllisen ohjauksen tarve.	Nuori Vanhemmat Yhteistyö	Tukihenkilön yksilöllistä ohjausta, kannustusta ja käytännön apua sekä opintojen ja poissaolojen seuraamista. Yksilöllistä ohjausta nuoren opiskelun tukemiseksi. Eri tahojen moniammatillinen yhteistyö nuoren auttamiseksi.	Projektin päättyessä siihen osallistuneista peruskoululaisista 89% oli sijoittunut työhön tai koulutukseen. Toimintamallit tukevat lisäksi nuorten siirtymistä peruskoulusta toiselle asteelle ja koulusta työelämään. Intervention kesto: yläasteen 8.-9. luokkien aikana

Tavoitteena molemmissa toimintamalleissa oli tukea perusopetuksen päättövaiheessa syrjäytymisvaarassa olevia oppilaita. Projektin alkuvaiheessa nuoria oli vaikea tavoittaa ja vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö osoittautui haasteelliseksi. Projektin edetessä

vanhemmille annettiin yksilöohjausta ja heitä otettiin mukaan ohjaus- ja tukiprosessien toteuttamiseen. Työskentely toi esiin uudenlaista ajattelua siitä, että oppilas tarvitsee aikuisen, jonka kanssa hän voi miettiä opiskeluaan ja jolta hän sai tarvittaessa keskusteluapua ja käytännön apua. Koulun tehtävänä nähtiin ajatella oppilaiden yksilöllisiä tarpeita ja tarjota tarvittavaa tukea sitä tarvitseville, jotta kukaan ei putoa kelkasta. (Kivelä & Ahola 2006.)

VaSkooli -projektin kehittämien toimintamallien avulla saavutettiin projektin loppuraportin mukaan hyviä tuloksia. Osallistuneista peruskoululaisista 89% oli projektin päättyessä sijoittunut joko työhön tai koulutukseen. Kaikkien projektiin osallistuneiden syrjäytymisvaarassa olevien nuorten sijoittumisaste oli 80%. Peruskoulusta toisen asteen opintoihin tai työelämään siirtymisen tukemisen lisäksi toimenpiteiden todettiin vähentävän myös koulutusten keskeyttämistä. Keskeisenä tekijänä raportissa tuotiin esiin vakavassa syrjäytymiskierteessä olevien nuorten tunnistamisen lisäksi se, miten nuoria lähestytään ja miten löydetään ne toimenpiteet, joilla nuoria voidaan auttaa ja jotka tuovat heidän kykynsä esiin. Edelleen raportin mukaan tukitoimenpiteisiin osallistumisen vapaaehtoisuus nähtiin hyvänä asiana. Nuoret olivat kokeneet yleensä myönteisenä asiana sen, että heidän sijoittumista mm. koulutukseen seurattiin jonkin aikaa myös ohjauksen jälkeen. (Kivelä & Ahola 2007.)

Haku: Linda, hakusanat koulupudokkaat AND yläkoulu

Turvaluokka

Turvaluokan tavoitteena on koulun sisäisen toimivan vuorovaikutuksen, selkeän työnjaon ja aikuisten välisen yhteistyön avulla taata työrauha ja turvallinen oppimis- ja työympäristö koulussa. Aikuisten selkeä työnjako koulussa luo turvallisuutta sekä aikuisille että oppilaille ja kun lapsi kokee olevansa turvassa, hän voi keskittyä opiskeluun. Turvaluokkaan voidaan ohjata oppilas, joka ei tunnesyistä pysty opiskelemaan omassa luokassaan vaan häiritsee oppituntia. Turvaluokassa opiskelun esteitä voidaan käsitellä saman tien eikä oppilasta jätetä yksin tunteittensa kanssa. Tunnin jälkeen tilanne käydään vielä läpi opettajan kanssa ja oppilas saa tehtäväkseen tunnilla annetut kotitehtävät ja tekemättä jääneet tuntitehtävät. Oppilas voi myös itse pyytää opettajalta luvan päästä turvaluokkaan. (Koponen 2012.)

Taulukko 21. Turvaluokka.

INTERVENTIO	ONGELMA JA TAUSTASYYY	MUUTOS-KOHDE	TAVOITTEET JA MENETELMÄT	TULOS JA KESTO
Turvaluokka	Omassa luokassa opiskelu ei onnistu tunnesyistä. Tuntien häiritseminen.	Nuori Koulu Vuorovaikutus	Apua tunteiden käsittelyyn. Turvallisen opiskeluympäristön tarjoaminen. Tilanteisiin puuttuminen ja niiden purkaminen heti. Aikuisen lapselle antama kiireetön aika. Aikuisten selkeä työnjako ja yhteistyö.	Oppilaiden luottamus-suhde parani ja itsetunto vahvistui. Kognitiiviset suoritukset paranivat. Luokan ilmapiiri muuttui myönteisemmäksi ja turvallisemmaksi.

Turvaluokan edeltäjän, yläasteikäisille tarkoitetun Parkkiluokan ideaan perustuvaa toimintaa on kokeiltu myös ala-asteikäisiin. Mäki ja Vastamäki (2001) tutkivat Pysäkkitoiminnan vaikuttavuutta kuvaamalla kolmen Pysäkkiin viikoittain neljän kuukauden ajan osallistuneen oppilaan tilannetta sekä 15 opettajan mielipiteitä Pysäkin toiminnasta. Oppilaskuvauksien perusteella oppilaiden mahdollisuus yhteistyöhön parani Pysäkin avulla yhdessä tekemisen ja oivaltamisen kautta. Lisäksi aikuisen lapselle antama kiireetön aika ja mahdollisuus tulla kuulluksi edesauttoivat luottamussuhteen rakentumista ja itsetunnon vahvistumista. Opettajien mielestä Pysäkki -toiminta edisti luokan yhteistyötä ja kognitiivisten tavoitteiden saavuttamista sekä myönteistä ja turvallista ilmapiiriä. Opettajat kokivat Pysäkin hyväksi mm. sosiaalisten taitojen, itsetunnon, kotivaikeuksien, riitojen, henkisen hyvinvoinnin ja kommunikointiongelmien selvittämisessä.

Family Check-Up

Family Check-Up Oregonin yliopiston kehittämä kouluun sijoittuva perheinterventiomenetelmä, jossa pyritään parantamaan perheen sisäisiä suhteita ja vuorovaikutusta ja vähentämään nuorten häiriökäyttäytymistä. Intervention alussa selvitetään perheen tarpeet, kuten kaikkien lasten tilanteen koulun suhteen haastattelun ja sitä seuraavan kotikäynnin aikana videoitujen tilanteiden avulla. Tämän jälkeen perheen kanssa käydään läpi havaitut vahvuudet ja asiat joihin perheen kohdalla tulisi kiinnittää huomiota. Kerätyn tiedon ja perheen tarpeiden pohjalta perheelle tarjotaan tukea joka voi olla joko lyhyt perheinterventio, vanhempainryhmä, perheterapia, interventio lapsille tai kouluun tai moniammatillista yhteistyötä.

Taulukko 22. Family Check-Up.

INTERVENTIO	ONGELMA JA TAUSTASY	MUUTOS-KOHDE	TAVOITTEET JA MENETELMÄT	TULOS JA KESTO
Family Check-Up. Hanke	Luvattomat poissaolot. Häiriökäyttäytyminen	Perhe Vuorovaikutus	Interventio nuorelle koulussa. Vanhempainryhmä. Perheinterventio. Perheterapia perheen sisäisten suhteiden ja vuorovaikutuksen parantamiseksi.	Luvattomien poissaolojen, kouluvaikeuksien, päihteiden käytön ja pidätysten väheneminen. Vanhemmat valvoivat paremmin lapsiaan. Perheiden sisäisten suhteiden ja vuorovaikutuksen paraneminen. Intervention kesto: 4 vuotta

Stormshakin – Foscon & Dishionin (2012) tutkimukseen Family Check-Up menetelmän vaikuttavuudesta osallistui 377 alakoulun oppilasta perheineen kolmesta eri julkisesta koulusta. Interventio kesti neljä vuotta siten, että nuoria seuratiin vielä yläasteen ensimmäisen vuoden ajan. Intervention ajaksi palkattiin vanhempia varten työntekijöitä ja vanhemmille maksettiin korvausta siihen osallistumisesta. Intervention vaikutuksia mitattiin muutoksilla liittyen nuorten masennukseen, itsesäätelyyn ja kouluun sitoutumiseen. Aineistona oli nuorilta itseltään kerätyt arviot intervention vaikutuksista heidän käyttökseen. Intervention aikana vanhempien vanhemmuutta tuettiin, jonka ansiosta käytösongelmat koulussa vähenivät. Interventiolla todettiin parantaneen nuorten itsesäätelykykyä ja vähentäneen masennusoireita minkä katsottiin edistäneen jonkin verran nuorten kouluun sitoutumista siirryttäessä yläasteelle. Sitouttamalla myös vanhemmat lapsensa koulunkäyntiin ja vapaa-aikaan sekä parantamalla koulun ja perheen välistä suhdetta voitiin tutkimuksen mukaan estää nuorten syrjäytymistä vaiheessa, jolloin etenkin monien käytösongelmaisten nuorten vanhempien vanhemmuuteen sitoutuminen yleensä vähenee, nuoret irtaantuvat perheestään liian varhain ja käytösongelmat lisääntyvät.

Interventiolla on todettu olevan hyviä tuloksia mm. päihteiden väärinkäytön, pidätysten, kouluvaikeuksien ja luvattomien koulupoissaolojen vähenemisessä. Intervention on todettu vaikuttavan suoraan myös siihen, miten vanhemmat valvoivat lapsiaan sekä perheen sisäisiin suhteisiin, jotka vaikuttavat käytösongelmien vähenemiseen. (Kangasluoma 2012: 13) Haku: Nuorten ystävät lehti ja Oregonin yliopiston verkkosivut.

7 Tulokset

7.1 Aineiston analyysi

Aineiston analyysin aluksi määriteltiin nuorten luvattomat poissaolot ja niihin liittyvät muut ongelmat kunkin intervention tarpeiksi. Sen jälkeen määriteltiin interventioiden muutoskohteet, eli se, mihin intervention tuki ja työskentely kohdistui. Muutoskohteita olivat nuori itse, koti ja vanhemmat, koulu ja muut toimijat sekä niiden välinen vuorovaikutus ja yhteistyö. Tämän jälkeen määriteltiin kunkin intervention eri muutoskohteisiin kohdistuneet tavoitteet ja menetelmät ja lopuksi arvioitiin erikseen jokaisen intervention vaikuttavuutta. (kts. Taulukko 3 ja Liite 1).

Taulukko 23. Esimerkki intervention analyysistä. (kts. myös Liite 1).

INTER-VENTIO	TARVE	MUUTOS-KOHDE	TAVOITTEET JA MENETELMÄT	TULOS JA KESTO
Ruori-projekti	Koulupoissaolot. Heikko elämänhallinta. Tarkkaavuusongelmat ja häiriökäytös, päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat. Kotiin ja vapaa-ajanviettoon liittyvät ongelmat.	Nuori Vanhemmat Yhteistyö ja vuorovaikutus	Tukea koulunkäyntiin ja sosiaalisten taitojen paranemiseen. Yksilö- ja ryhmätyöt. Perhetyöntekijän työskentely vanhempien kanssa. Nuoriso- ja perhetyön yhdistäminen. Nuoren kanssa toimivat näkyivät nuoren elämässä koulussa, kotona, vapaa-ajalla.	Koulupoissaolot ja häiriökäyttäytyminen loppuivat 85% nuorista ja arvosanat nousivat kolmasosalla. Kaikkien nuorten elämänhallinta parani. Varastelu ja ilkkivalta vähenivät. Kesto: n. 1,5 vuotta

Aineistossa kuvattuja interventioita tarkasteltiin tämän jälkeen siten, että kaikkien interventioiden tavoitteet koottiin yhteen sen mukaan, liittyivätkö ne nuoreen, kotiin ja vanhempiin, kouluun, muihin toimijoihin vai niiden väliseen vuorovaikutukseen. Nuorta sekä kotia ja vanhempia koskevia toimenpiteitä tarkasteltiin erikseen, vaikka ne käytännössä liittyivät usein kiinteästi toisiinsa. Eri tahojen väliseen moniammatilliseen yhteistyöhön, nuorten motivoimiseen ja osallistamiseen sekä vanhempien tukemiseen liittyvä työskentely yhdistettiin analyysivaiheessa käsitteeseen vuorovaikutus, koska ne kaikki edellyttävät osapuolten yhteistä keskustelua, läsnäoloa ja tekemistä. Vuorovaikutuksen lisäämiseen tähtäävä työskentely näkyi interventioissa siten, että nuorten ei vain annettu olla ja etäännyä aikuisista, vaan heidät otettiin mukaan aktiivisiksi toimijoiksi. Myös vanhempia tuettiin olemaan aktiivisemmin läsnä lasten

arjessa vahvistamalla heidän vanhemman rooliaan ja yhteyttä lapsiin. (kts. Taulukko 4).

Taulukko 24. Interventioiden työskentelyn tavoitteet.

MUUTOSKOHDDE	TAVOITTEET
NUORET	Minäkäsityksen, tunteiden tunnistamisen ja itsetunnon paraneminen Konkreettisen tuen saaminen koulunkäyntiin: <ul style="list-style-type: none"> • vuorokausirytmistä huolehtiminen • elämänhallinnan parantaminen • motivaation parantaminen
KOTI JA VANHEMMAT	Vanhemmuuden vahvistaminen ja tukeminen Kouluun suhtautumisen parantaminen Tukiverkostojen vahvistaminen Perheen sisäisten suhteiden ja vuorovaikutuksen vahvistaminen
KOULU	Nuoria tukevien opetusjärjestelyjen toteuttaminen Nuorten osallistaminen koulun toimintaan Koulun vastaanottavan ja tukevan ilmapiirin vahvistaminen Välitön puuttuminen poissaoloihin Ammatillisen positiivisuuden lisääminen Koulun sosiaalityöntekijän roolin vahvistaminen
VUOROVAIKUTUS	Nuoren koulunkäynnin konkreettinen ja yksilöllinen tukeminen Vanhemmuuden tukeminen Perheen sisäisen vuorovaikutuksen lisääminen ja tukeminen Koulun sisäisen yhteistyön ja vuorovaikutuksen lisääminen Koulun, kodin ja ulkopuolisten toimijoiden yhteistyön lisääminen

Interventioissa käytettyjä menetelmiä koottaessa muutoskohteita olivat koulu ja muut toimijat. Nuori, vanhemmat ja eri tahojen välinen vuorovaikutus nähtiin siis niinä kohteina, joiden tarpeisiin koulu ja muut toimijat menetelmillään ja työskentelyllään vastasivat. (kts. Taulukko 5).

Taulukko 25. Interventioiden työskentelyn menetelmät.

MUUTOSKOHDDE	MENETELMÄT
KOULU	Tuki nuorelle Apua nuoren arkiympäristössä eli koulussa Yksilöllinen tuki Joustavat opetusjärjestelyt Välitön puuttuminen poissaoloihin Oppilaiden ja vanhempien tapaamiset Oppilaan läsnäolosuunnitelma Nuorten tavoitteellinen osallistaminen koulun toimintaan Moniammatillisen yhteistyön lisääminen koulun sisällä Yhteistyön lisääminen koulun ja muiden toimijoiden välillä - toimijoiden samanaikainen työskentely nuoren hyväksi - toimijoiden selkeä työnjako - tiivis yhteydenpito kaikkien toimijoiden välillä Toiminnallisuus ja työssäoppiminen
MUUT TOIMIJAT (KOULUN ULKOPUOLISET TAHOT)	Tuki nuorelle Sosiaalinen tuki ja kontrolli Yksilötyö, perhetyö, ryhmät, vertaistuki Toiminnallisuus

	<p>Leirin ja retket Aikuinen saatavilla joka päivä Palveluohjaus Hakujaksot ja aamuherätykset Nuorelle mahdollisuus osallistua palavereihin ja suunnitteluun Yksilöllinen tukiohjelma ja työskentelyn arviointi Nuoren kanssa toimijoiden näkyminen kotona, koulussa, vapaa-ajalla</p> <p>Tuki kotiin ja vanhemmille Koko perheen ottaminen mukaan työskentelyyn Yksilötyö, perhetyö, keskustelut ja harjoitukset Vanhempainillat ja -ryhmät ja vertaistuki Oma tukihenkilö, perhetyöntekijä Kotikäynnit Perhekuntoutus Yhteistyö kokonaistilanteen arvioinnissa ja työmuotojen valinnassa Etävanhemman tapaamisten huomioiminen Palaverien järjestäminen tarvittaessa vanhempien työpaikalla Sovittelijan apu poissaolojen selvittelyssä</p> <p>Tuki kouluille Kriisiryhmän helppo saatavuus ja interventiot Konsultaatiota ja tukea opettajille</p>
--	---

Aineiston analyysistä voitiin havaita, että lähes kaikkien interventioiden tavoitteet liittyivät eri osapuolten väliseen vuorovaikutukseen joko kotona, koulussa tai moniammatillisessa yhteistyössä. Siten aineiston tavoitteiden kokoavana käsitteenä voidaan pitää vuorovaikutusta, joka pitää sisällään kaikki muut tavoitteet. Menetelmien osalta yhdistäväksi käsitteeksi muodostui sekä nuorille että heidän vanhemmilleen vaikeassa tilanteessa tarjottu konkreettinen tuki. Koulun osuutta erikseen tarkasteltaessa voidaan todeta, että kouluissa tehtävä työ poissaoloihin puuttumiseen ja niiden vähentämiseen kohdistui opetuksen järjestämiseen, koulun ilmapiiriin ja nuorten osallisuuteen koulussa. Opetusjärjestelyissä kiinnitettiin huomiota niiden joustavuuteen ja kehittämiseen sekä toiminnallisuuteen, minkä lisäksi käytettiin erilaisia oppimisympäristöjä, kuten pienryhmiä tai työssä oppimista. Koulun ilmapiiriä pyrittiin parantamaan lisäämällä oppilaiden osallisuutta koulun toimintoihin. Verkostotyötä ja moniammatillista yhteistyötä tehtiin paljon ja koska nuoret ja perheet nähtiin kokonaisuutena, perustui työskentely tiiviiseen yhteistyöhön vanhempien kanssa.

Nuorten koulupoissaoloihin ja koulupudokkuuteen vaikuttivat eniten aikuisten konkreettisen tuen puute sekä huono ilmapiiri ja heikko vuorovaikutus sekä kotona että koulussa. Toisaalta myös vanhemmat jäivät usein ilman tukea ja yksin perheen ongelmien kanssa. Kun koulun yhteistyö ja vuorovaikutus muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa oli sekin vähäistä, oltiin tilanteessa, jossa kaikki osapuolet yrittivät

selviytyä yksin. Interventioiden tavoitteiden taustalla olleet nuorten ja perheiden tarpeet toivat esiin koulusta kieltäytymisen taustalla olevia syitä, kuten nuorten heikon itsetunnon, minäkäsityksen ja vaikeudet elämännhallinnassa sekä tunteiden tunnistamisessa. Esiin tulivat myös kotiin liittyviä syitä, kuten puutteet vanhemmuudessa ja perheiden sisäisessä vuorovaikutuksessa. Interventioiden menetelmät kohdistuivat nuorta ja perhettä tukeviin tahoihin kuten kouluun ja muihin toimijoihin, ja niiden avulla oli tarkoitus vastata nuorten ja perheiden tarpeisiin.

Seuraavassa esitetään interventioissa esiin tulleita tavoitteita ja menetelmiä, jotka liittyivät joko nuoriin, kotiin ja vanhempiin, kouluun sekä niiden väliseen vuorovaikutukseen. Tämän lisäksi esitetään myös muihin toimijoihin liittyviä tavoitteita ja menetelmiä, koska niiden osuus oli tämän opinnäytetyön aineistossa merkittävä.

7.2 Nuorten konkreettinen tukeminen

Nuoriin kohdistuvat koulunkäyntiä tukevat toimenpiteet liittyivät itsetuntoon ja minäkäsitykseen sekä tunteiden tunnistamiseen ja niiden hallintaan. Koulun sisäisten opetusjärjestelyjen lisäksi nuorille järjestettiin koulunkäyntiä tukevaa ulkopuolista toimintaa. Toiminnan avulla nuoria autettiin nimeämään ongelmiaan ja nuorten elämännhallintaa pyrittiin tukemaan mm. kiinnittämällä huomiota vuorokausirytmiiin sekä aikatauluihin ja terveellisiin elämäntapoihin sitoutumiseen. Nuoria haluttiin kannustaa haastamaan itsensä ja löytämään omat kykynsä ja luottamaan niihin. Tämän takia myös vapaa-aikaan pyrittiin löytämään ideoita esimerkiksi auttamalla nuoria löytämään itselleen mielekäs harrastus. Työskentelyssä pyrittiin edistämään nuorten osallisuutta heidän omassa perheessään ja koulussa. Nuoria pyrittiin myös motivoimaan osallistumaan koko työskentelyprosessiin eli heidän omia asioitaan koskeviin yhteisiin palaveriinhin ja työskentelyn suunnitteluun.

Nuorten kanssa työskentely tapahtui yksilö- ja perhetyön sekä ryhmätoiminnan keinoin siten, että eri toimijat työskentelivät samanaikaisesti nuoren hyväksi. Nuoren rinnalla oli koko työskentelyn ajan tavoitettavissa oleva nimetty tukihenkilö, jonka kanssa nuori sai mahdollisuuden keskusteluun ja konkreettiseen tukeen. Nuorille haluttiin tarjota mahdollisuus pysähtyä ajattelemaan ja refleктоimaan omaa elämäänsä ja pohtia tulevaisuuttaan. Työskentelyn tarkoituksena oli luoda nuoren ympärille pysyvät

tukirakenteet, jotka säilyvät nuoren tukena jatkossakin. Toiminnassa korostuivat toiminnallisuus ja elämyksellisyys mm. leirien ja retkien muodossa. Koulunkäyntiin liittyvänä konkreettisena apuna nuorelle olivat elämänhallintaan liittyvät asiat kuten oikean vuorokausirytmien löytämiseen liittyvät aamuhätykset ja kouluun vieminen sekä se, että nuoren saatavilla oli aikuinen joka päivä. Työskentelyssä näkyi selvästi myös nuoren vuorovaikutuksen lisääminen ja tukeminen sekä vanhempien että koulun aikuisten kanssa.

7.3 Vanhempien roolin vahvistaminen nuorten arjessa

Vanhempien kanssa työskentely liittyi vanhemmuuden tukemiseen ja vanhemman roolin vahvistamiseen sekä perheen sisäisten suhteiden ja vuorovaikutuksen parantamiseen. Myös perheen tukiverkostoja pyrittiin vahvistamaan. Tavoitteena oli korostaa vanhemmille koulunkäynnin tärkeyttä, parantaa vanhempien suhtautumista kouluun ja nähdä sen merkitys nuorten elämässä Vanhemmille tarjottiin ohjausta nuorten opiskelun tukemiseksi. Vanhempien haluttiin osallistuvan työskentelyyn ja yhteistyössä vanhempien kanssa pyrittiin arvioimaan nuorten kokonaistilannetta ja löytämään sopivat työmuodot. Vanhempien kanssa tehtävällä työllä pyrittiin varhaiseen tukeen yksilö- ja perhetyön keinoin tai esimerkiksi perheterapialla. Vanhempien kanssa työskentelevän perhetyöntekijän kanssa pyrittiin tukemaan vanhemmuutta ja löytämään konkreettisia keinoja selviytyä huolta aiheuttavista tilanteista. Lisäksi vanhemmille järjestettiin erilaista ryhmätoimintaa, kuten vertaisryhmiä ja työskentelyyn saattoi kuulua erilaisia kotitehtäviä. Lähes kaikissa interventioissa työskentelyyn otettiin mukaan vanhemmat ja perhe. Yhdessä interventiossa mainittiin myös etävanhempi ja se, miten nuori tapaa häntä.

7.4 Opetusjärjestelyt ja koulun ilmapiiri

Kouluissa tehtävä työ poissaoloihin puuttumiseen ja niiden vähentämiseen kohdistui interventioissa opetuksen järjestämiseen, koulun ilmapiiriin ja nuorten osallisuuteen koulussa. Verkostotyötä ja moniammatillista yhteistyötä tehtiin paljon, ja koska nuoret ja perheet nähtiin kokonaisuutena, perustui työ tiiviiseen yhteistyöhön vanhempien kanssa. Opetusjärjestelyissä kiinnitettiin huomiota niiden joustavuuteen ja

kehittämiseen sekä toiminnallisuuteen. Lisäksi käytettiin erilaisia oppimisympäristöjä, kuten pienryhmiä tai työssä oppimista. Koulun ilmapiiriä pyrittiin parantamaan lisäämällä oppilaiden osallisuutta koulun toimintoihin. Työskentelyssä pyrittiin koulun vastaanottavaan ja tukevaan ilmapiiriin ja opettajien ammatilliseen positiivisuuteen, millä tarkoitettiin sitä, että huolimatta nuorten aikaisemmista vaikeuksista ja teoista heidät otettiin vastaan koulussa ja luotettiin siihen, että jatkossa asiat sujuvat paremmin. Luvattomat poissaolot ja syrjäytyminen nähtiin etenkin suoraan kouluun liittyvässä interventiossa prosessina, johon voidaan parhaiten vaikuttaa koulussa tehtävällä työllä.

Työskentely perustui poissaolojen yhtenäiseen seuraamiseen ja merkitsemiseen opettajien taholta sekä välittömään poissaoloihin puuttumiseen. Koulussa tehtävän työn osalta koulun sosiaalityöntekijän rooli oli keskeinen. Työtä pyrittiin tekemään samanaikaisesti ja riittävän pitkään yhteistyössä eri toimijoiden kesken sekä koulun sisällä että koulun ulkopuolisten tahojen, kuten nuorisotoimen, hanketyöntekijöiden tai esimerkiksi lastensuojelun kanssa. Koulun nimetty työryhmä oli helposti saatavilla ja pystyi reagoimaan nopeasti nuorten tilanteisiin, jolloin opettajien aikaa vapautui muille oppilaille ja opettamiseen.

7.5 Vuorovaikutuksen lisääminen

Interventioissa korostunut jo mainittu nuorten osallisuus heitä koskevissa asioissa sekä kotona että koulussa liittyi vahvasti vuorovaikutukseen ja siihen, miten nuoret kokivat tulevansa huomioiduiksi. Interventioissa pyrittiin sekä yksilö- että perhetyön keinoin tukemaan vuorovaikutusta nuoren ja vanhempien välillä sekä koko perheen sisällä. Nuoren ja koulun sekä muun lähiympäristön vuorovaikutuksen tukemisella pyrittiin parantamaan koulun mahdollisuuksia tunnistaa ja ennaltaehkäistä nuorten syrjäytymiskehitystä. Koulun sisällä eri ammattikuntien yhteistyötä ja vuorovaikutusta lisättiin, minkä lisäksi koulu avasi toimintaansa ulospäin sekä luokka- että koulutasolla. Koulun ja vanhempien yhteistyön tukemisen lisäksi tämä tarkoitti yhteistyötä lähiympäristön eri toimijoiden kanssa.

7.6 Hanke- ja projektityöntekijöiden työskentely

Muiden toimijoiden osuus luvattomiin poissaoloihin puuttuvissa interventioissa oli merkittävä, sillä suurin osa niistä liittyi joko hankkeisiin tai projekteihin. Niiden työntekijät olivat työskentelyssä keskeisessä roolissa ja lisäresurssina, jollaiseen ei tavallisesti ole mahdollisuuksia. Interventioissa tehtiin kodin ja koulun lisäksi tiivistä yhteistyötä kaikkien nuorten elämään kuuluvien toimijoiden kanssa. Tavoitteena oli saada nuorelle tarjottu tuki näkymään kaikilla nuoren elämän osa-alueilla niin koulussa, kotona kuin vapaa-ajalla. Tavoitteena oli myös muuttaa toimijoiden työtapoja aktiivisemmiksi, nuoret paremmin huomioiviksi sekä nuoria lähellä oleviksi ja helpommin lähestyttäviksi. Tämä antoi myös nuorille mahdollisuuden toimia uudella tavalla. Tärkeäksi tekijäksi sekä nuorten, kodin että koulun kannalta nousi eri toimijoiden ja toimintatapojen ja -menetelmien yhdistäminen johdonmukaisesti ja vaiheittain eteneväksi kokonaisuudeksi. Yhteistyön avulla voitiin havaita yhteisötasolla koulussa ja ympäristössä sellaisia tekijöitä, jotka vaikuttivat negatiivisesti nuorten läsnäoloon koulussa.

8 Yhteenveto ja johtopäätökset

Nuorten koulupoissaoloihin ja koulupudokkuuteen vaikuttivat aineiston perusteella eniten nuorten minäkuvaan ja itsetuntoon vahvasti vaikuttavat kodin ja koulun ilmapiiri ja vuorovaikutus sekä nuorten osallisuus heihin liittyvissä asioissa. Nuorilta puuttui lisäksi läheltään läsnä oleva aikuinen, jonka kanssa keskustella itselle tärkeistä asioista ja suunnitella omaa tulevaisuuttaan. Murrosikään liittyvät ystävyysuhteet tai kiusatuksi joutuminen ja siitä mahdollisesti johtuva häpeä eivät nousseet aineistossa syyksi jäädä pois koulusta.

8.1 Keinoja nuorten kouluun palaamiseksi

Nuorten ja perheiden tarpeisiin pyrittiin toimintamalleissa vastaamaan tarjoamalla nuorille itselleen konkreettista tukea koulunkäyntiin ja vahvistamalla vanhempien roolia lastensa elämässä. Koulun ilmapiiriä ja koulun myönteistä asennetta nuoriin pyrittiin

parantamaan lisäämällä oppilaiden osallisuutta ja koulun sisäistä vuorovaikutusta. Nuorten yksilöllisiin tarpeisiin pyrittiin koulussa vastaamaan erilaisin opetusjärjestelyin. Osallisuuden ja vuorovaikutuksen lisääminen onkin tarpeen, sillä Roineen, Puusniekan, Luopan, Kinnusen & Jokelan (2011) mukaan peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisten oppilaiden kokemukset osallistumisestaan koulun toimintoihin ovat Suomessa edelleen melko vähäistä. Suomalaisen koulun toimintakulttuurin todelliseen yhteisöllisyyteen on siis vielä matkaa.

Yhteistä lähes kaikissa interventioissa oli, että niissä kiinnitettiin huomiota ympäristön uudenlaiseen toimintaan ja ajatteluun. Nuorten yksilöllistä hyvinvointia, minäkuvaa ja itsetuntoa pyrittiin tukemaan, mutta ongelmaa ei nähty vain nuorten ongelmana. Lähes kaikissa toimintamalleissa nuorten lisäksi tukea tarjottiin myös vanhemmille ja heidät otettiin tiiviisti mukaan työskentelyyn. Koulun keinot nuoren tukemiseksi liittyivät yleensä toimintakulttuurin muuttamiseen joko koulun sisällä tai suhteessa ympäröivään yhteisöön ja muihin nuorten kanssa työskenteleviin koulun ulkopuolisiin toimijoihin. Työskentelyssä huomioitiin ympäristön rakenteiden ja toimijoiden välisen vuorovaikutuksen sekä nuoren lähellä olevien aikuisten toiminnan ja asenteiden merkitys. Ympäristön alkaessa käyttäytyä pysyvästi eri tavoin, saavutettiin myös nuorten toiminnassa pysyviä muutoksia. Nuorten mahdollisuus saada rinnalleen sama aikuinen riittävän pitkäksi aikaa antoi heille mahdollisuuden saada henkilökohtaista tukea ja neuvontaa, ja kokea, että aikuinen oli heistä kiinnostunut. Tämä on tärkeää, sillä monet poissaolojen taustalla olevista syistä tai ongelmista ovat kehittyneet pikku hiljaa ja pitkän ajan kuluessa, koska nuorelta on puuttunut läheisen ja turvallisen aikuisen tuki. Aikuisen tuen puuttuminen sekä kouluun ja vapaa-aikaan liittyvät ongelmat näyttävät liittyvän toisiinsa.

Interventioiden kestoa ei ollut kaikissa tapauksissa tarkasti määritelty, mutta ne vaihtelivat noin yhdestä kuukaudesta lähes kolmeen vuoteen. Aineiston analyysin perusteella voidaan todeta, että mitä pidempään työskentely nuorten ja perheiden kanssa kesti, sitä pysyvämmiksi muutokset nuorten elämään arvioitiin. Muutaman kuukauden kestävässä korjaavissa interventioissa keskityttiin lähinnä näkyvään ongelmaan eli luvattomiin koulupoissaoloihin. Näiden lyhyidenkin interventioiden avulla onnistuttiin saamaan nuoria palaamaan takaisin kouluun, parantamaan arjen hallintaa ja vuorovaikutustaitoja sekä selkiyttämään nuorten tulevaisuudensuunnitelmia.

Työskentelyn kestäessä pidempään, yli vuoden, pystyttiin arvioiden mukaan kuitenkin vähentämään poissaoloja merkittävästi enemmän, parantamaan nuorten itsetuntoa, minäkäsitystä, motivaatiota ja sosiaalisia taitoja sekä perheen sisäistä vuorovaikutusta ja vanhempien sitoutumista nuorten koulunkäyntiin.

8.2 Kouluun palaamiseen vaikuttavia tekijöitä

Kouluun palaamisen taustalla voitiin havaita nuoriin, vanhempiin, kouluun sekä niiden väliseen vuorovaikutukseen liittyviä tekijöitä. Nuorten kohdalla kouluun palaamista auttoi itsetunnon, minäkäsityksen, elämönhallinnan ja tunteiden tunnistamisen paraneminen aikuisten tuella. Kotiolojen osalta vaikeassa tilanteessa auttoi vanhempien saama tuki omaan rooliinsa vanhempana ja parempi sitoutuminen nuorten koulunkäyntiin. Kouluun palaamista edesauttoi myös perheen sisäisen vuorovaikutuksen paraneminen ja nuorten mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa heitä koskeviin asioihin. Koulun toimintakulttuurin muuttaminen kannustavammaksi, nuoria enemmän huomioivaksi ja osallistavammaksi teki koulusta miellyttävämmän paikan.

Nuorta ja hänen asioitaan on vaikeaa ja epätarkoituksenmukaista käsitellä irrallaan vanhemmista tai muusta perheestä. Kärkkäinen (2004) toteaa, että lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen vaikuttaa lapsen kotona kokema vanhempien hyväksyntä, kannustus, keskusteleva ja kuunteleva ohjaus, johdonmukaisuus ja kiinnostus lapsen koulunkäyntiin. Kärkkäisen (2004) mukaan hyvä suhde molempiin vanhempiin ennustaa elämästä selviytymistä aikuisiässä. Varhaislapsuudessa muodostuvan kiintymyssuhteen laadulla on myös merkitystä lapsen kykyyn muodostaa kokemistaan asioista mielikuvia, joita hän tarvitsee pystyäkseen myöhemmin selviytymään eteen tulevista pettymyksistä ja ahdistavista asioista. Kiintymyssuhteella on siten vaikutusta myös siihen, millaiseksi lapsen minäkäsitys ja itsetunto muodostuvat. Keltikangas-Järvisen (2010) mukaan puuttuvan kiintymyssuhteen aiheuttamat puutteelliset tai kokonaan puuttuvat mielikuvat voivat johtaa siihen, että ihminen ei kykene käsittelemään masennusta, pettymystä tai muita negatiivisia tunteita mielikuvissaan. Sen sijaan hän purkaa ne toimintana, joka voi olla tuhoisaa ympäristölle, toisille ihmisille tai ihmiselle itselleen. (Keltikangas-Järvinen 2010:134–136.) Edellisten lisäksi nuorten kotioloihin vaikuttavat yleisesti huono-osaisuuteen liitettävät vanhempien päihde- tai mielenterveysongelmat, perheen heikko taloudellinen

tilanne sekä niiden vaikutus kodin tunneilmapiiriin ja edelleen nuorten minäkuvaan ja itsetuntoon.

Eri interventioiden tavoitteet ja toimintatavat liittyivät lähes poikkeuksetta eri toimijoiden vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön. Luvattomat poissaolot nähtiin interventioissa koko yhteisön ongelmana ja toimenpiteet kohdistettiin nuorten lisäksi lähiympäristöön ja sen toiminnan muutokseen. Tämän lisäksi nähtiin tärkeänä, että nuorella oli riittävän pitkään lähellänsä läsnä oleva ja konkreettista tukea antava aikuinen. Merkittävä osa aineistosta koostui muutaman vuoden pituisista hankkeista tai projekteista, joista jotkut olivat päättyneet ja toiset jatkuivat edelleen. Näinä hankkeiden ja projektien kulta-aikana on merkittävää, että vaikuttavuuden arvioinnin kannalta erään kolme vuotta kestävä hankkeenkin todettiin olevan liian lyhyt aika tunnistaa ja etenkin ennaltaehkäistä nuorten syrjäytymiskehitystä.

Amerikkalainen, hyvin strukturoitu toimintamalli poikkesi muista siten, että siinä määriteltiin selkeästi poissaolojen tuntimäärät ja niitä seuraavat portaittain etenevät toimenpiteet. Työskentelyssä korostui alkuvaiheen ulkopuolisen sovittelijan rooli ja nuorten lisäksi myös vanhempiin kohdistuvat kovenevat vaatimukset ja oikeudelliset toimet, kuten yhdyskuntapalveluun määrääminen, sakottaminen tai jopa vangitseminen, mikäli nuoret eivät interventioista huolimatta mene kouluun. Se oli myös toimintamalli, jossa poissaolojen taustalla oleviin syihin ei kiinnitetty huomiota, vaan huomio oli ainoastaan luvattomissa poissaoloissa ja niiden tehokkaassa vähentämisessä.

9 Pohdinta

Tässä opinnäytetyössä etsittiin menetelmiä puuttua nuorten luvattomiin poissaoloihin ja tukea nuoria palaamaan kouluun. Lisäksi haluttiin tuoda näkyväksi poissaolojen taustalla olevia nuorten elämään liittyviä tekijöitä. Aineistonhankintamenetelmänä käytettiin systemaattista kirjallisuuskatsausta, joka oli menetelmänä uusi ja siten haastava kokemus. Tarkasti hakuja rajaaviin ja hakutermeihin pohjautuvilla hauilla ei löydetty riittävästi relevantteja viitteitä, joten hakuja tehtiin myös yleisemmillä hakusanoilla. Samasta syystä hakutermeihin yhdistettiin lopulta myös hakusanat hanke

tai projekti, mikä luonnollisesti vaikutti siihen, että aineisto koostui lähinnä hankkeista ja projekteista. Hakutermejä olisikin ollut syytä miettiä vielä tarkemmin. Aineistoa haettiin myös kirjallisuushaun ulkopuolelta ammattilehdistä ja verkkosivuilta, joten aineisto ei pohjautunut puhtaasti hakutermin avulla saatuihin hakutuloksiin. Aineistonhaun vaikeuksien syynä voi olla myös menetelmien heikko dokumentointi. Edellä mainitut aineistonhakuun liittyvät ongelmat vaikuttivat luonnollisesti siihen, miten kattavasti luvattomiin poissaoloihin puuttuvia interventioita opinnäytetyön aineistoon saatiin. Lisäksi interventioiden vaikuttavuuden arviointien tason kirjavuus vaikutti opinnäytetyön tulosten luotettavuuteen. Interventioiden samansuuntaiset tavoitteet ja menetelmät luvattomien poissaolojen vähentämiseksi osoittivat kuitenkin sen, että koulusta kieltäytymisen syyt ja keinot puuttua koulupoissaoloihin nähtiin niissä melko samanlaisina. Siten aineiston avulla voitiin saada vastaukset opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin.

Aineiston interventioiden työmenetelmistä vain osa kuului kuntien tai kaupunkien pysyviin käytäntöihin. Sen sijaan interventiot olivat eripituisia projekteja ja hankkeita, joiden ajaksi resursseja oli ohjattu nuorten koulupoissaolojen vähentämiseen. Tämä huomio saattaa johtua edellä mainituista aineistonhakuun liittyvistä tekijöistä tai siitä, että nuorille ja perheille tarjottu tuki ei ole kunnissa pitkäjänteistä vaan lyhytaikaisten hankkeiden ja projektien varassa. Niiden avulla voidaan kokeilla uusia työmuotoja ja -tapoja, mutta toisaalta hankkeen ja rahoituksen loputtua toimintakin usein päättyy ja asiakkaat jäävät ilman palvelua. Kuten VaSkooli -projektin tutkimushankkeen 1. osaraportissa todettiin, kertoo erilaisten hankkeiden ja projektien sekä muiden kokeilujen suuri määrä siitä, että nuorten syrjäytymisestä on suuri huoli, mutta toisaalta sen voidaan ajatella kertovan suomalaisen koulutusjärjestelmän kyvyttömyydestä kohdata erilaisuutta ja oppilaiden kouluun tuomia ongelmia. Hankkeiden ja projektien toiminnan vakiinnuttamista kuntien pysyviksi palveluiksi vaikeuttavat toiminnan vaatimat suuremmat resurssit ja kuntien heikko taloudellinen tilanne. Toimintamallien levittäminen esimerkiksi koulujen muuhun perusopetukseen vaatii puolestaan koulujen toimintakulttuurin ja asenteiden sekä rakenteellisten tekijöiden kehittämistä.

Suomessa ollaan huolestuneita ja käydään aiheellista keskustelua siitä, miten nuoret saadaan pysymään toisen asteen opinnoissaan peruskoulun jälkeen. Tätä nivelvaihetta

sekä opiskelua toisella asteella käsiteltiin useissa aineiston ulkopuolelle jääneissä viitteissä. Niillä nuorilla, joita tässä opinnäytetyössä on käsitelty, ongelmana on kuitenkin se, että he eivät pääse edes hakemaan toiselle asteelle jos peruskoulun päättötodistus jää saamatta. Yläasteen kolme lukuvuotta ovat nuoren tulevaisuuden kannalta erittäin tärkeitä, koska toisen asteen opintoihin haetaan valtakunnallisessa yhteishaussa 9. luokan välitodistuksella. Siihen on aikaa 7. luokan syksystä vain kaksi ja puoli vuotta ja jos tuosta ajasta vaikkapa vuosi menee hukkaan kotona istuen, ovat mahdollisuudet päättötodistuksen saamiseen melko heikot, vaikka nuori lopulta palaisikin kouluun. Yleisen oppivelvollisuuden päättyessä sinä vuonna kun nuori täyttää 17 vuotta jää nuoren omalle vastuulle, suorittaako hän peruskoulun joskus loppuun. Ilman peruskoulun päättötodistusta jäävän nuoren jatko-opintomahdollisuudet ovat heikot ja syrjäytymisriski kasvaa, sillä lähes kaikkiin töihin tarvitaan nykyään jokin koulutus.

Pitkäkestoinen koulusta pois jääminen vaikuttaa työuran vaikeutumisen lisäksi myös nuoren kehitykseen monella tavoin epäsuotuisasti. Sosiaalisten suhteiden väheneminen tai jopa katkeaminen aiheuttaa yksinäisyyden eristäytyneisyyden kokemuksia. Murrosiässä ystävien merkitys yleensä korostuu nuoren pyrkiessä irtautumaan omista vanhemmistaan ja kaveripiiri alkaa korvata omia vanhempia, joihin nuori on aikaisemmin peilannut mielipiteitään. Jos nuori ei kykene lähtemään kotoaan muiden seuraan, ei hänellä ole vertaisryhmää johon kuulua. Yksinäisyys ja syrjäytyminen kaveripiiristä tässä ikävaiheessa ovat siksi kehityksellisiä riskejä, jotka vaikuttavat itsetunnon ja minäkuvan muodostumiseen, itsenäistymiseen, tulevaisuuden suunnitteluun, tuleviin ystävyys-suhteisiin ja parisuhteisiin sekä perhe-elämään.

Kiusaamisen on tutkimuksissa todettu olevan yksi syy siihen, että lapsi tai nuori ei halua mennä kouluun (Kuronen 2010; Laukkanen, Marttunen, Miettinen & Pietikäinen 2006.) Lapsi odottaa ja toivoo saavansa kaveripiirissä suosiota ja hyväksyntää, mutta saattaa sen sijaan joutua kiusatuksi. Jos kiusaaminen on erityisen nöyryyttävää, voi ajatus kouluun menemisestä muodostua mahdottomaksi ajatukseksi. Jos lapsi jää kotiin eikä juuri liiku kodin ulkopuolella, jää hän ilman ikävaiheeseen kuuluvia sosiaalisia kontakteja ja kodin ulkopuolista toimintaa. Tämän opinnäytetyön aineiston perusteella kiusatuksi joutumisella tai muihin ystävyys-suhteisiin liittyvillä asioilla ei näyttänyt olevan vaikutusta koulusta kieltäytymiseen. Tämän havaitsi myös Launio

(2012) opinnäytetyössään haastateltuaan oppilaita liittyen luvattomiin poissaoloihin. Koulusta pois jäämisen syynä oli lähinnä haluttomuutta, motivaation puutetta ja väsymystä. Lisäksi taustalla oli murrosikään kuuluvia haasteita ja elämässä tapahtuneita suuria muutoksia, kuten vanhempien avioero, koulun vaihto tai muuttaminen. Opettajien ja oppilaiden suhteella ja opettajien konkreettisella puuttumisella poissaoloihin todettiin olevan huomattavan suuri merkitys, Oppilaiden mielestä poissaolojen vähentämisessä auttaisi tukiovetus, pienryhmätoiminta, sama opettaja, selkeämpi puuttuminen poissaoloihin sekä tukihenkilö. Oppilaat toivoivat poissaolojensa vähentämiseksi enemmän tukea ja kannustusta vanhemmiltaan sekä isien osallistumista. (Launio 2012, 56–57.)

Omassa työssäni sekä koulukuraattorina että lastensuojelun sosiaaliohjaajana olen havainnut, että luvattomiin poissaoloihin liittyy usein myös erilaisia kiusatuksi joutumisen kokemuksia ja siitä johtuvaa häpeää. Sen taustalla saattaa olla kotona esiintyviä ongelmia siten. Kotoa saamansa heikon tuen takia nuorella voi olla heikko itsetunto ja minäkuva sekä heikot sosiaaliset taidot, jotka altistavat kiusatuksi joutumiselle. Häpeän tunne voi kiusatuksi joutumisen lisäksi johtua myös siitä, ettei nuori koe yltävänsä koulussa omiin tai muiden asettamiin tavoitteisiin (Malinen 2010.) Siitä mahdollisesti johtuvat pitkään jatkuvat luvattomat poissaolot voivat edelleen lisätä häpeän tunnetta ja estää kouluun palaamisen. Näin voi muodostua lisääntyvän häpeän ja luvattomien poissaolojen syvenevä kierre, josta ulospääsyyn nuori tarvitsee aikuisten apua.

Nuorten tarpeet ja toiveet koulunkäynnin suhteen kohdistuivat aineistossa aikuisiin niin kotona kuin koulussa. Aikuisten toiminnan ja asenteiden muutos tarkoitti aikuisten asettumista nuorten käytettäväksi sen sijaan, että olisi vaadittu nuorten asettuvan valmiisiin ja aikuisten mielestä toimiviin tukimuotoihin. Nuoret tarvitsivat lähelleen läsnä olevan ja hänen asioistaan kiinnostuneen aikuisen ja vanhemmat puolestaan tarvitsivat tukea ja ohjausta pystyäkseen olemaan nuoren tukena. Mikäli omat vanhemmat eivät jostain syystä siihen kyenneet, sai nuori henkilökohtaista tukea joltain perheen ulkopuoliselta aikuiselta. Myös opettajat tarvitsivat tukea pystyäkseen vastaamaan nuorten tarpeisiin koulussa. Olemalla mukana nuorten arjessa ja sitomalla heidät mukaan perheeseen ja kouluun aikuiset osoittivat nuorille, että heillä oli merkitystä, he kuuluivat joukkoon ja he olivat tärkeitä. Aikuisten myönteinen asenne ja

puhe koulua kohtaan sekä kotona että koulussa on tärkeää, sillä aikuisten kielteiset puheet heijastuvat nuorten omiin mielipiteisiin (Kangas 2013.)

Kuten Tilus (2004) mainitsee, kasvuympäristön turvallisuus muodostuu varhaisesta vuorovaikutuksesta, erillisyyteen kasvamisesta, kohtaamisesta, turvallisuudesta, hoivasta ja huolehtimisesta, suojelusta, leikistä, oppimisesta, rajoista sekä välittämisestä. Lapsen ja nuoren hyvinvointi heijastaa kasvuympäristöjen eli perheen, päivähoidon ja koulun kykyä huolehtia heidän tarpeistaan kasvaa ja kehittyä terveiksi yksilöiksi. Jos kasvuympäristö voi huonosti, alkaa terve lapsi oireilla ja tarvitaan tukitoimia ja palvelutahoja "hoitamaan lapsi kuntoon". Tilus (2004: 39–50, 55.) Perheen tilanteeseen vaikuttavat sekä sisäiset, vuorovaikutukseen liittyvät tekijät että ulkoiset tekijät, kuten työllisyystilanne. Perheen taloudellinen tilanne sekä perheen ja työelämän yhteensovittaminen asettavat haasteita lähes kaikille perheille (Lammi-Taskula ym. 2009). Ne kaikki vaikuttavat siihen, miten vanhemmat ovat lapsen saatavilla ja läsnä lapsen elämässä. Kokemus vanhempien läsnäolosta muovaa lapsen kokemusta siitä, miten hän voi vaikuttaa omaan elämäänsä ja miten paljon omat vanhemmat ovat siitä kiinnostuneita. Mahdolliset hylkäämiskokemukset sekä kokemus siitä, että vanhemmat eivät ole välittäneet hänen asioistaan voi johtaa siihen, että murrosiässä nuori ei vuorostaan välitä vanhemmistaan tai heidän mielipiteistään esimerkiksi koulunkäyntiin liittyen. Perheen vuorovaikutus vaikuttaa siihen, millainen kiintymyssuhde lapsen ja häntä hoitavan aikuisen välille muodostuu. Suomalaiseen kulttuuriin kuuluvan varhaisen itsenäistymisen johdosta lapset saattavat joutua muodostamaan minäkuvansa vertaisryhmässään ilman aikuisten läsnäoloa ja tukea.

Nuorten osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemusten kautta oppilaat voivat kokea koulun omaksi paikakseen, jossa heistä välitetään ja heidän mielipiteillään on merkitystä. Koulu voi siis olla paikka jonne on hyvä mennä, jossa voidaan hyvin ja josta saadaan hyvät eväät tulevaisuutta varten. Suomessa oppilaiden osallisuus oman koulunsa toiminnassa on kuitenkin edelleen melko vähäistä, vaikka koululla olisi mahdollisuus tarjota yhteenkuuluvuuden kokemuksia etenkin niille oppilaille, joiden kotoa saama tuki on heikkoa. Kuten Peltonen (2013) toteaa, tulisi kouluissa enemmän rohkaista ja antaa myönteistä palautetta, lisätä oppilaiden osallistumismahdollisuuksia ja parantaa opettajien ja oppilaiden välisiä suhteita. Koulujen yhteisöllisyys vaikuttaa siihen, miten oppilaat sitoutuvat omaan kouluunsa ja koulunkäyntiinsä.

Nuoren hyvinvointi riippuu siis hänen ympärillään olevista aikuisista. Aineiston interventioiden työskentely koulupoissaoloihin puututtaessa kohdistuikin vahvasti aikuisten toiminnan muutokseen sekä vuorovaikutukseen perheessä, koulussa ja vapaa-ajalla. Kodin ja koulun vaikutuksesta nuorten koulunkäyntiin voidaan ajatella, että kotoa saatava riittävä perushoiva ja turvalliset ihmissuhteet ovat perheenjäsenten välisen luottamuksen ja kunnioituksen edellytyksenä. Osallisuuden kokemusten kautta muotoutuu nuoren ajatus omasta merkityksellisyydestään perheessä. Jos nuori kokee olevansa hyväksytty perheenjäsen ja vanhemmilleen merkityksellinen, myös sillä mitä hän tekee, on silloin merkitystä. Se, että vanhemmat pitävät nuorta ja koulunkäyntiä tärkeänä, antaa nuorelle motivaation käydä koulua. Sama kehityskaari luottamuksen, kunnioituksen ja merkityksellisyyden muodostumisesta pätee myös koulussa. Koulun kohdalla perushoiva tarkoittaa koulun perustehtävää eli opetuksen järjestämistä ja siihen liittyvää koulun ilmapiiriä ja toimintakulttuuria. Yhtä kaikki aikuisten suhtautuminen nuoreen on ratkaisevaa. Suomessa monissa kouluissa käytössä olevat tietokonejärjestelmät ovat hyvä keino seurata luvattomia poissaoloja. Ongelmana saattavat kuitenkin olla opettajien vaihtelevat käytännöt ja aktiivisuus merkitä poissaoloja, jolloin tarkkaa tietoa poissaoloista on vaikea saada ja niihin puuttuminen voi viivästyä. Opettajien välinpitämätön suhtautuminen oppilaiden luvattomiin poissaoloihin on myös viesti oppilaille, ettei heidän läsnäolonsa koulussa ole tärkeää.

Oppilaiden kouluviihtyvyyden, osallisuuden ja koulumotivaation kannalta olisi tarpeellista tutkia, millaisiin asioihin oppilaat omasta mielestään tarvitsevat tukea jos koulunkäynti ei suju. Lisäksi olisi syytä kartoittaa mihin toimintojen suunnitteluun ja toteuttamiseen oppilaat tällä hetkellä otetaan kouluissa mukaan, ja mihin oppilaat itse haluaisivat osallistua. Siten saataisi näkyviksi koulujen eri toiminnan tasoja ja sitä, miten erillään oppilaat ja opettajat kouluissa toimivat. Toisaalta huomio tulisi kiinnittää jo päiväkodeissa ja alakouluissa vasta vähän oireileviin lapsiin ja heidän perheisiinsä, sillä yläkoulussa esiin tulevien ongelmien syyt ovat usein olemassa ja nähtävissä jo vuosia aikaisemmin. Koulusta kieltäytyvien nuorten kehityksen ja käytöksen tutkiminen ja seuraaminen taaksepäin aina päiväkotiin saakka voisi tuoda esiin niitä lapseen ja perheeseen liittyviä tekijöitä joita olisi voitu havaita, sekä elämäntilanteita, joissa lasta ja perhettä olisi voitu auttaa.

Opinnäytetyön tulokset osoittavat, että nuorten hyvinvointia ja nuorten koulunkäyntiä voidaan tukea asennoitumalla nuoriin hyväksyvästi, kohdistamalla eri tahojen tuki yhtä aikaa nuoriin ja vanhempiin sekä eri toimijoiden välisellä yhteistyöllä. Tulosten tärkein merkitys on osoittaa kodeille, kouluille ja päättäjille, että nuorten tarpeet ja toiveet aikuisten suhteen ovat hyvin yksinkertaisia. Palveluita kehitettäessä tärkeintä on huomioida nuorten saatavilla olevien aikuisten määrä ja heiltä saamansa konkreettisen tuen tarve koulussa ja muussa lähiympäristössä. Kouluihin tarvitaan opettajien, kuraattorien, psykologien ja terveydenhoitajien lisäksi lisää aikuisia nuorten saataville ja vanhempien tukemiseksi. Näitä ammattiryhmiä voivat olla sosiaaliohjaajat ja perhetyöntekijät. Koulun oppilashuoltoryhmän lisäksi koulussa tulee olla erillinen luvattomiin poissaoloihin erikoistunut esimerkiksi erityisopettajasta, kuraattorista ja sosiaaliohjaajasta muodostuva tiimi, joka voi yhdessä esimerkiksi läheisen nuorisotilan kanssa olla tehokas väline puuttua nuorten ongelmiin ja tukea myös vanhempia. Siten voitaisi välttyä ongelmien kasaantumisilta, poissaolojen pitkittymisiltä ja parhaassa tapauksessa jopa lastensuojelun asiakkuuksilta. Ilman aikuisten asenteiden ja käyttäytymisen muutosta ei millään interventiolla tai uudella menetelmällä saada kuitenkaan aikaan muutosta nuoren käytöksessä. Siten tärkein menetelmä puuttua nuorten luvattomiin poissaoloihin onkin aikuisten yhteinen tahtotila auttaa nuoria.

Lähteet

Aaltonen, Sanna 2011. Omalla lomalla. Nuorten näkökulmia lintsaamiseen. Kasvatus 5/2011, 480-492. Suomen kasvatustieteellinen aikakausikirja.

Aho, Sirkku & Laine, Kaarina 2004. Minä ja muut. Kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. 1.-3. painos. Helsinki: Otava.

Ahokaara, Pirjo 2010. Nuorten fokusoitu ryhmäterapia ahdistuneisuuden ja masennuksen hoidossa. Kognitiivisen psykoterapian verkkolehti 2010, 7,(2),73-101. Kognitiivisen psykoterapian yhdistys. Verkkodokumentti. <<http://www.kognitiivinenpsykoterapia.fi/verkkolehti/2010/verkkolehtiahokaara5.pdf>>. Luettu 29.12.2012.

Antikainen, Ari 1998. Kasvatus, elämäntietä ja yhteiskunta. Helsinki: WSOY.

Auta lasta ry:n verkkosivut. <www.autalasta.fi>. Luettu 12.8.2012.

Broberg, Anders – Almqvist, Kjerstin & Tjus, Tomas 2005. Kliininen lapsipsykologia. Helsinki: Edita.

Bye, Lynn – Alvarez, Michelle E. - Haynes, Janet – Sweigart, Cindy E. 2010. Truancy Prevention and Intervention. A Practical Guide. School Social Work Association of America. Oxford Workshop Series.

Cacciatore, Raisa 2007. Aggression portaat. Helsinki: Opetushallitus.

Espoon kaupungin verkkosivut. <http://www.espoo.fi/fi-FI/Sosiaali_ ja_ terveystalvet/Perhe_ ja_ sosiaalitalvet/Lapsiperheiden_ talvet/Lastensuojelu/Tiivis_tuki_perheille>. <<http:// espoo04.hosting.documenta.fi/kokous/2012253380-3-2.PDF>>. Luettu 12.8.2012.

Euroopan komissio 2011. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle sekä alueiden komitealle. Koulunkäynnin keskeyttämisen vähentäminen ratkaiseva osa Eurooppa 2020-strategiaa. Bryssel 31.1.2011.

Eurooppa 2020 -strategia. Suomen kansallinen ohjelma, kevät 2011. 14a/2011. Valtiovarainministeriö. Taloudellisen ja talouspoliittiset katsaukset.

Granlund, Hanna & Nevala, Juha (n.d.). Yhteistyöllä syrjäytymisen ehkäisyyn - Takaisin kouluun -projektin 2004-2006 loppuraportti. Heinäsalmikoti. Oulu: Auta Lasta ry. Hallitusohjelma 2011. Verkkodokumentti. <<http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/fi.jsp>>. Luettu 14.12.2012.

Halonen, Katja 2012. Poijupuiston lastensuojelupalvelut. Espoon kaupunki. Verkkodokumentti. <<http:// espoo04.hosting.documenta.fi/kokous/2012253380-3-2.PDF>>. Luettu 14.2.2013.

Kaltiala-Heino, Riittakerttu, Ranta Klaus & Fröjd Sari 2010. Nuorten mielenterveys koulumaailmassa. Katsaus. Lääketieteellinen Aikakausikirja Duodecim 2010;126(17):2033-9.

Kangas, Lasse 2013. Voiko koulussa viihtyä? Tesso. Sosiaali- ja terveystieteellinen aikakausilehti 2/2013.

Kangasluoma, Lassi 2012. Nuoret ja vanhemmat, vastuu ja vapaus – tutkimusten valossa. Nuorten ystävät-lehti 1/2012.

Kansainvälinen Lasten oikeuksien sopimus.

Kearney, Christopher A. 2008. School absenteeism and school refusal behavior in youth: A contemporary review. Clinical psychology review 28 (2008) 451-471. Elsevier journal. Verkkodokumentti. <<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S027273580700133X>>. Luettu 15.2.2012.

Keltikangas-Järvinen, Liisa 2006. Temperamentti ja koulumenestys. Helsinki: WSOY.

Keltikangas-Järvinen, Liisa 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.

Kivelä, Suvi – Ahola, Sakari 2006. Koulutusyhteiskunnan syrjäpoluilla. VaSkoolin tutkimushankkeen 1. osaraportti. Turun yliopisto. Koulutussosiologian tutkimuskeskus, RUSE.

Kivelä, Suvi – Ahola, Sakari 2007. Elämää nivelvaiheissa. Nuorten syrjäytymienne ja sen ehkäisy. VaSkooli-projektin loppuraportti. Turun yliopisto. Koulutussosiologian tutkimuskeskus RUSE.

Kiviniemi, Liisa 2009. Nuorten omat kokemukset psyykkisestä pahoinvoinnista ja paranemisesta. Teoksessa Lämsä, Anna-Liisa 2009 (toim.). Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kotilainen- Siivonen & Suoninen 2011. Iloa ja voimaa elämään – Nuorten taiteen tekemisen merkitykset Myrsky -hankkeessa. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 44. Verkkodokumentti. <<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/ajankohtaista/uusi-verkkojulkaisu/myrsky>>. Luettu 29.12.2012.

Kouluterveyskysely 2010-2011. Verkkodokumentti. <http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tilastot/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset/aiheittain/kouluolot>. Luettu 13.10.2012.

Koponen, Jari 2012. Turvaluokka. Verkkodokumentti. Luettu 15.11.2012.

Kuronen, Ilpo 2010. Peruskoulusta elämäkouluun. Ammatillisesta koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten tarinoita peruskoulusuhteesta ja elämäkulusta peruskoulun jälkeen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos.

Kärkkäinen, Tuulikki 2004. Koulutuksen ja lapsi- vanhempisuhteen yhteys elämässä selviytymiseen. Sosiaalinen perimä ja koulutuskulttuurisen pääoman periytyminen sukupolvesta toiseen. Helsingin yliopiston soveltavan kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 250.

Lammi-Taskula, Johanna & Salmi, Minna 2009. Työ, perhe ja hyvinvointi. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna - Karvonen, Sakari & Ahlström, Salme (toim.) 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

Lapin yliopiston verkkosivut. <<http://www.doria.fi/handle/10024/74631>>. Luettu 12.8.2012.

Lapsen oikeuksien julistus. Verkkodokumentti. <http://www.unicef.fi/Lapsen_oikeuksien_sopimus_koko>. Luettu 10.11.2012.

Lastensuojelulaki 417/2007.

Laukkanen, Eila - Marttunen, Mauri - Miettinen, Seija & Pietikäinen, Matti (toim.) 2006. Nuoren psyykkisten ongelmien kohtaaminen. Helsinki: Duodecim.

Launio, Johanna 2012. Koulupoissaolot – Vaisaaren koulun nuorten näkökulmasta. Opinnäytetyö (AMK). Sosiaalialan koulutusohjelma. Lapsi-, nuoriso- ja perhetyö. Turun ammattikorkeakoulu.

Layzer, Jean I. - Goodson, Barbara – Creps, Cindy – Werner, Alan & Bernstein, Lawrence 2001. National Evaluation of Family Support Programs. Volume B: Research Studies, Final Report. Verkkodokumentti. <<http://www.abtassociates.com/reports/NEFSP-VolB.pdf>>. Luettu 7.1.2013.

Lehtinen, Erno – Kuusinen, Jorma & Vauras, Merja 2007. Kasvatuspsykologia. Oppimateriaalit. 2.uud.painos. Helsinki: WSOY.

Lock, S. & Barret, P.M. (2003) Universal School-based Intervention – Long Term Outcomes. Teoksessa Friends for Life. Evidence base abstracts 2007. Australian Academic Press.

Lämsä, Anna-Liisa 2009a. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Oulu: Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta.

Lämsä, Anna-Liisa (toim.) 2009b. Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Malinen, Ben 2010. Elämää kahlitseva häpeä. Helsinki: Kirjapaja.

Manninen, Jyri & Luukannel, Saara 2008. Joustava perusopetus. Jopo-toiminnan vaikuttavuuden arviointi. Opetusministeriön julkaisuja 2008:36. Opetusministeriö. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. Verkkodokumentti. <<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/opm36.pdf?lang=fi>>. Luettu 29.12.2012.

Metsämuuronen, Jari 2000. Metodologian perusteet ihmistieteissä. Metodologia -sarja 1.

Myrskylä Pekka 2010. Taantuma ja työttömyys. TEM.

Myrskylä Pekka 2011. Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys. 12/2011. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Mäki, Jaana & Vastamäki, Jutta 2001. Pysäkki lapsen sosiaalis-kognitiivisen kehityksen tukijana. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Nattestad, Maria – Okkonen, Kristiina 2011. Koulun toimenpiteet runsaasti poissaolevan oppilaan hyvinvoinnin tukemiseksi. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto, sosiaalityön koulutusohjelma.

Nuorisolaki 72/2006.

Nuorten ystävät - Huomista varten. Lukkari palauttaa nuoria koulutielle Seinäjoen lääkouluissa 30.11.2012. Verkkodokumentti. Luettu 3.1.2013.

Ohisalo, Maria 2012. Kohdennetun nuorisotyön Luotsi -toiminnan arviointitutkimus. Verkkodokumentti. <http://www.socca.fi/tutkimus/muu_tutkimus/luotsi_arviointi/>. Luettu 29.12.2012.

Oikeuskanslerinvirasto 2011. Peruskoulujen oppilashuollossa puutteita. Tiedote 5/2011. Verkkodokumentti. Luettu 3.11.2011.

Oikeuskanslerinvirasto 2012. Yhdenvertainen oppilashuolto ei toteudu. Tiedote 2/2012. Verkkodokumentti. Luettu 26.2.2012.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011. OECD -raportti. Suomalaiset suorittavat toisen asteen tutkinnon samassa ajassa kuin OECD:ssä keskimäärin. Tiedote 13.9.2011. Verkkodokumentti. Luettu 26.2.2012.

Oranen, Mikko 2008. Mitkä mieltä? Mitä mieltä? Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Raportti 7. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Oregonin yliopiston verkkosivut. <<http://cfc.uoregon.edu/intervention-adolescent.htm>>. Luettu 26.12.2012.

Peltonen, Heidi 2013. Voiko koulussa viihtyä? Tesso. Sosiaali- ja terveystieteellinen aikakauslehti 2/2013.

Pemberton, Camilla 2010. CWDC pilot to remodel social work delivery bears fruit on North Tyneside. Verkkodokumentti. <communitycare.co.uk/Articles>. Luettu 1.4.2012.

Pietikäinen, Minna, Luopa, Pauliina & Jokela Jukka 2009. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna, Karvonen, Sakari & Ahlström Salme (toim.) 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Pritchard, Colin 2001. A family-teacher-social work alliance to reduce truancy and delinquency – the Dorset Healthy Alliance project. School of Medicine, Department of Mental Health, University of Southampton.

Pudas-Tähkä, Sanna-Mari & Axelin, Anna 2007. Teoksessa Johansson, Kirsi - Axelin, Anna – Stolt, Minna & Ääri, Riitta-Liisa (toim.) 2007. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turun yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja A:51/2007. Turku: Turun yliopisto.

Raatikainen, Eija 2011. Luottamus koulussa: Tutkimus yhdeksännen luokan oppilaiden luottamus- ja epäluottamuskertomuksista ja niiden merkityksestä oppilaiden kouluarjessa. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Käyttäytymistieteellinen tiedekunta, käyttäytymistieteiden laitos. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Rantamäki, Heli 2012. Nuorten ystävät -lehti 1/2012.

Raunio, Kyösti 2006. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Reiterä-Paajanen, Ulla 2001. Koulun lähivastuu. Kouluetnografinen tapaustutkimus kolmella helsinkiläisellä yläasteella (1997-2000) koulukohtaisen lähivastuun kehittymisestä syrjäytymisen ehkäisemiseksi yläasteella. Helsingin kaupungin opetusviraston Lähivastuu-projekti. Helsingin kaupungin opetusviraston ja Opetushallituksen yhteisen tutkimushankkeen loppuraportti 2000. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja A 5: 2001.

Roine, Mira – Puusniekka, Riikka- Luopa, Pauliina – Kinnunen, Topi & Jokela Jukka (2011). Kaikki mukaan! Yhteisöllisyys Helsingin peruskoulujen voimavaraksi. Helsinki: Helsingin kaupunki ja Terveystien ja hyvinvoinnin laitos.

Saari, Juho 2009. Yksinäisten yhteiskunta. Helsinki: WSOYpro.

Salmela-Aro Katariina 2010. Koulu-uupumus sosiaalisessa kontekstissa: koulu, koti ja kaveripiiri. Psykologia 45 (05-06), 2010.

Salmi, Minna – Sauli, Hannele & Lammi-Taskula, Johanna 2009. Lapsiperheiden toimeentulo. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna - Karvonen, Sakari & Ahlström, Salme (toim.) 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi. Helsinki: Terveystien ja hyvinvoinnin laitos.

Salmivalli, Cristina 1998. Koulukiusaaminen ryhmäilmionä. Helsinki: Gaudeamus.

Salmivalli, Cristina 2003. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Salmivalli, Christina 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sinkkonen, Hanna-Maija 2007. Kadonneet pojat: monitapaustutkimus ESY-poikien kompleksisesta koulu-urasta ja elämäntilasta. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Käyttäytymistieteellinen tiedekunta, soveltavan kasvatustieteen laitos, erityispedagogiikka. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Smith, Peter K. 2011. Teoksessa Monks, Claire, P. & Coyne, Iain. (toim.) 2011. Bullying in Different Contexts. Cambridge: Cambridge University Press.

Soisalo, Raul 2010. Miksi lapsi ei halua mennä kouluun? Helsingin Sanomat 4.1.2010. Verkkodokumentti. <<http://www.hs.fi/tulosta/HS20100104SI1MA01660>>. Luettu 15.2.2012.

Sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivut. Kaste- ohjelma 2012-2015. <<http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/julkaisu/1578410>>. Luettu 13.7.2012.

Sosiaaliportti/lasten osallisuus. Verkkodokumentti. <<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus>>. Luettu 14.12.2012.

Stolt, Minna & Routsalo, Pirkko 2007. Teoksessa Johansson, Kirsi - Axelin, Anna – Stolt, Minna & Ääri, Riitta-Liisa (toim.) 2007. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Turun yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja A:51/2007. Turku: Turun yliopisto.

Stormshak, Elizabeth A. – Fosco, Gregory M. & Dishion, Thomas J. (2010). Implementing Interventions with Families in Schools to Increase Youth School Engagement: The Family Check-Up Model. School Mental Health (2010) 2:82-92. Verkkodokumentti. <<http://cfc.uoregon.edu/PUBS%20PDFs/StormshakFoscoDishion%202010%20SchMentalHlth.pdf>>. Luettu 22.2.2013.

Stoohart, Chloe 2010. FAST: a support programme to reduce intra-family conflict. Verkkodokumentti. <<http://www.communitycare.co.uk/articles/06/12/2010/115952/fast-a-support-programme-to-reduce-intra-family-conflict.htm>>. Luettu 20.7.2012.

Suomen Perheterapiayhdistys ry. 2011. Kun lapsi ei halua mennä kouluun. Tiedetoimitus. 24.1.2011. Verkkodokumentti. <<http://www.perheterapiayhdistys.fi>>. Luettu 4.1.2012.

Suomen perustuslaki 731/1999.

Systematic Reviews. CRD's guidance for undertaking reviews in health care 2009. CRD report 4 (3 edition). York: The University of York. NHS Centre for Reviews and Dissemination. Verkkodokumentti. <<http://www.york.ac.uk/inst/crd/SysRev/!SSL!/WebHelp/SysRev3.htm>>. Luettu 18.2.2012.

Tilastokeskus. Verkkodokumentti. <<http://www.stat.fi/meta/kas/koulupudokas.html>>. Luettu 12.7.2012.

Tilus, Pirjo 2004. Pelistä pois? Huolehtivan koulun haaste. Jyväskylä: PS-kustannus.

Törrönen, Maritta & Vornanen, Riitta 2002. Emotionaalinen huono-osaisuus peruskoululaisten korostamana syrjäytymisenä. Nuorisotutkimus 4/2002. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Veijola, Elsi 2005. Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret ja Omaura. Seurantatutkimus Omaura -toimintaa osallistuneiden nuorten elämänvaiheista 1995-2001. Turun yliopiston kasvatustieteen laitos. Opetusministeriön julkaisuja 2005:3.

Vilhula, Anna 2007. Sosiaalinen perimä. Ylisukupolviset kohtalot tutkimuskirjallisuuden valossa. Helsinki: Suomen mielenterveysseura.

Vornanen, Riitta 2000: Turvallisuus elämän kysymyksenä. 13 – 17-vuotiaiden nuorten turvallisuus ja turvattomuuden aiheet. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 81. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Vuokila-Oikkonen, Päivi & Ruotsalainen, Kari 2010. Nuoren tunne-elämän ongelmat, sosiaalisista suhteista vieraantuminen ja ammatillinen kohtaaminen. Teoksessa Laine, Terhi – Hyväri, Susanna & Vuokila-Oikkonen, Päivi 2010 (toim.). Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi.

Väljjarvi, Jouni 2011. Helsingin Sanomat 31.10.2011. Vieraskynä.

Väärälä, Reijo – Gröhn, Kari – Mauriala, Vesa & Sarvimäki, Pirjo 2003. Sosiaali- ja terveysministeriö 2003. Hallinnonalojen välisen syrjäytymistyöryhmän loppuraportti. Työryhmämuistioita 2003:20. 18.6.2003. Verkkodokumentti. <pre20031103.stm.fi/suomi/pao/syrjaytyimis/osa3.htm>. Luettu 11.2.2012.

Wallin, Aila 2011. Sosiaalityö koulussa. Avaimia hyvinvointiin. Helsinki: Tietosanoma.

KOTI- JA ULKOMAISET INTERVENTIOT

INTERVENTIO	ONGELMA JA TAUSTASY	MUUTOS-KOHDE	TAVOITTEET JA MENETELMÄT	TULOS JA KESTO
Omaura -hanke	Koulupudokkuus. Koulun ja nuoren kulttuurien välinen yhteentörmäys. Perheiden kyvyttömyys tukea ja kannustaa nuoria.	Nuoret Vanhemmat Nuorisotoimi Koulu Vuorovaikutus	Itsetunnon, myönteisen minäkäsityksen ja voimavarojen vahvistaminen ja tunnistaminen. Konkreettisen tuen saaminen työntekijältä. Koulunkäynnin ja vanhempien tuen tärkeyden korostaminen. Vanhempainillat. Osallisuuden ja onnistumisen kokemusten tarjoaminen. Nuorisiohjaajien vetämä toiminta. Koulupudokkuuden näkeminen prosessina. Nuorelle käytävissä oleva aikuinen. Eriyisopetuksen järjestäminen. Nuorisotoimen tiivis yhteydenpito nuoriin ja yhteistyö kodin ja koulun kanssa.	Koulusaavutusten paraneminen, osallisuuden ja yhteistoiminnan lisääntyminen, syrjäytymisen ehkäiseminen, itsetunnon kehittyminen. Vanhemmille tuki nuoren haastavassa kehitysvaiheessa. Intervention kesto: yleensä yksi lukuvuosi
Lukkari -hanke 2010–2012	Luvattomat poissaolot. Kouluhaluttomuus, psyykkiset ongelmat. Oppimisen ja arjenhallinnan vaikeudet.	Nuori Hanke-työntekijät Vanhemmat Vuorovaikutus	Konkreettisen tuen saaminen koulunkäyntiin. Keskustelut, hakujakso aamuhetketykset, palveluohjaus. Työntekijä nuoren saatavilla. Vanhempainryhmä. Hanketyöntekijöiden, koulun ja kodin yhteistyö.	Onnistuttiin kohtaamaan ja kannustamaan nuoria ja saamaan heidät takaisin kouluun. Intervention kesto n. 1kk
Yhteistyöllä syrjäytymisen ehkäisyyn – Takaisin kouluun -projekti 2004–2006 lastensuojelulaitoksessa	Luvattomat koulupoissaolot, koulunkäynnin keskeytyminen. Syrjäytymisriski. Rajaton käyttäytyminen kotona, koulussa ja vapaa-ajalla. Kotitilanne.	Nuori Koti ja perhe Koulu Sosiaalitoimi Yhteistyö	Saada tukea koulunkäyntiin. Osallistuminen yhteisiin palavereihin ja suunnitteluun. Huolen väistyminen varhaisen tuen avulla. Aikaa opetukseen. Ajoissa aloitetut lastensuojelun tukitoimet tai niitä välttymisen. Syrjäytymiskehityksen tunnistaminen ja ennaltaehkäisy. Sosiaalitoimen, kodin ja koulun välinen yhteistyö.	Vanhempien ja koulun huoli lasten koulunkäynnistä väheni. Opettajilla jäi aikaa perustyölle. Lapset osallistuvat ja tulevat kuulluiksi ja sitoutuivat yhdessä tehtyihin suunnitelmiin paremmin. Aikuisten asenteilla todettiin olevan suuri merkitys. Intervention kesto: 1kk-2,5 v

INTERVENTIO	ONGELMA JA TAUSTASY	MUUTOS-KOHDE	TAVOITTEET JA MENETELMÄT	TULOS JA KESTO
Koulun toimenpiteet runsaasti poissaolevan oppilaan tukemiseksi. Kelpo-hanke.	Koulupoissaolot Heikko elämänhallinta	Nuori Koulu Vuorovaikutus Vanhemmat	Luottamuksellisen suhteen luominen. Itsetunnon paraneminen. Sosiaalinen tuki ja kontrolli. Turvallisuus. Koulun toiminnan muokkaaminen. Joustavat opetusjärjestelyt. Ammatillinen positiivisuus. Moniammatillinen yhteistyö. Nuoren tavoitteellinen osallistaminen. Vanhempien tukeminen. Kotikäynnit	Analysoitu yhden oppilaan tapaus, jossa oppilaan hyvinvointi parani. Löydetty oppilashyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä: 1) Rakenteellisten, yhteisöllisten ja yksilöllisten elementtien yhdistäminen. 2) Ongelmapuheen ja rangaistusten välttely. 3) Koulun sosiaalityön rooli koulun sisällä ja suhteessa muihin toimijoihin. Intervention kesto: n. 3kk
Lastensuojelun toiminnallinen poikaryhmä	Lintsaaminen. Puutteelliset palvelut ja erityisopetuksen saamisen vaikeus. Suhde omiin vanhempiin.	Nuori Koulu Vanhemmat Vuorovaikutus	Oppia nimeämään ongelmat. Suhteen paraneminen omiin vanhempiin. Mahdollisuus sitoutua aikuisiin. Luottamuksen paraneminen aikuisia kohtaan. Opetusjärjestelyjen kehittäminen Vanhempien roolin vahvistaminen nuorten arjessa. Koulun yhteistyö nuoriso- ja terveystoimen sekä lastensuojelun kanssa.	Pojat oppivat ryhmäprosessin aikana kommunikoidaan ja antamaan ongelmilleen nimiä. Kodin ulkopuolisella tuella havaittiin olevan suuri merkitys yläasteikäisten poikien syrjäytymiskehityksen katkaisemisessa. Intervention kesto: 6kk
Koulun lähivastuu -projekti 1996–2000	Koulupoissaolot. Syrjäytymisriski	Koulu Vuorovaikutus	Syrjäytyminen nähdään prosessina. Syrjäytymistä pyritään vähentämään vuorovaikutusta ja osallisuutta lisäämällä. Nuorten ohjaaminen harrastustoimintaan ja arjen tukeminen. Koulun avautuminen ulospäin, yhteistyö muiden kanssa. Moniammatillisuus	Muutos koulun toimintatavoissa: Yksilöllinen opetus, kannustava arviointi, oppilaiden osallistuminen, vuorovaikutuksen tukeminen ja ryhmäytyminen vähensivät nuorten ulkopuolisuuden tunnetta ja syrjäytymistä. Intervention kesto: Lyhyt kohdennettu tuki jo syntyneeseen tilanteeseen tai pitkäkestoinen ennaltaehkäisevä tuki.

INTERVENTIO	ONGELMA JA TAUSTASY	MUUTOS-KOHDE	TAVOITTEET JA MENETELMÄT	TULOS JA KESTO
Jopo -luokka Hanke	Koulupoissaolot. Heikko elämänhallinta ja motivaatio, huono koulu menestys. Vaikeat perhe- ja elämäntilanteet.	Nuori Vanhemmat Koulu Vuorovaikutus	Motivaation parantaminen. Osallistuminen nuoren kokonaistilanteen arviointiin ja sopivien työmuotojen valintaan. Nuorten yksilöllisten tarpeiden huomioiminen. Pienryhmäopetus, luokassa erityisopettaja ja nuorisohjaaja tai nuorisotyöntekijä. Yksilöllinen tuki ja neuvonta nuorelle. Välitön puuttuminen poissaoloihin. Toiminnallisuus ja työssä oppiminen. Koulun moniammatillinen yhteistyö nuoris-, sosiaali- ja terveystoimien sekä ammatillisten oppilaitosten, lukioiden ja mm. työpajojen kanssa. Yhteistyö vanhempien kanssa.	Nuorten opiskelumotivaatio, tulevaisuusorientaatio ja elämänhallintakeino parantuivat, opiskelu oli tavoitteellisempaa. Koulupudokkaiden määrän väheneminen. Useampi nuori saa päättötodistuksen. Intervention kesto: Yläkoulun loppuun
Nuotta-valmennus 2010-	Heikko arjenhallinta, syrjäytymisriski	Nuori Nuorisokeskus Vuorovaikutus	Vuorokausirytmien löytyminen, sovittuihin aikatauluihin ja terveellisiin elämäntapoihin sitoutuminen. Antaa nuorille mahdollisuus pysähtymiseen, reflektointiin ja itsensä haastamiseen. Ideoita vapaa-aikaan. Toiminnallisen tekemisen ja elämyksien tarjoaminen. Lähettävän tahon (etsivä nuorisotyö, koulu, sosiaalitoimi, työpajat) tukeminen ja yhteistyö niiden kanssa.	Arjen hallinnan parantuminen, vuorovaikutustaitojen vahvistuminen, tulevaisuuden suunnitelmien selkiytyminen. Oppimisen siirtovaikutus. Lähettävien tahojen tyytyväisyys, Nuotta täydentää niiden palvelutarjontaa. Toiminnallisuus ja elämyksellisyys tukevat nuoren muuta palveluprosessia. Auttaa muutoksen aikaansaamisessa. Muiden viranomaisten tukea täydentävä ja tukeva. Intervention kesto noin 1kk.

INTERVENTIO	ONGELMA JA TAUSTASY	MUUTOS-KOHDE	TAVOITTEET JA MENETELMÄT	TULOS JA KESTO
Vinssi-intensiivi-menetelmä-hanke lastensuojelun asiakkaille 2009–2011.	Luvattomat poissaolot, koulupudokkuuden uhka. Tunne-elämään, vapaa-aikaan ja perheeseen liittyvät vaikeudet. Arjenhallinta, rikokset, päihtet. Sopivien palvelujen puute.	Perhe Hanke-työntekijät Vuorovaikutus	Yksilö- ja perhetyötä, ryhmätoimintaa. Nuoren ja perheen näkeminen kokonaisuutena. Yksilö- ja ryhmätoiminnan yhdistäminen. Etävanhemman tapaamisten huomioiminen. Tiivis yhteistyö koulun kanssa. Pitkäaikaisen, tiiviin ja samanaikaisen ammatillisen tuen tarjoaminen. Verkostotyö.	Koulupoissaolot vähenivät merkittävästi. Kukaan osallistuneista ei keskeyttänyt koulua jakson aikana. Perheen sisäisen vuorovaikutuksen paraneminen yksilö- ja ryhmätoimintaa yhdistämällä. Intervention kesto n. 1-1,5vuotta
Luotsi -projekti 2000-	Syrjään vetäytyminen. Käytösongelmat	Nuori Nuorisotoimi Vuorovaikutus Koulu	Omien vahvuuksien tunnistaminen. Tuki koulutehtävissä ja kokeisiin valmistautumisessa. Haetaan tarvittaessa aamulla kouluun. Yksilöllinen tukiohjelma nuorelle. Nuoren vahvuuksiin perustuva arviointi. Tarjota mahdollisuus pohtia tulevaisuuden positiivisia asioita. Leirit, retket ja ryhmätoiminta. Nuoren rinnalla pitkään sama aikuinen tuki. Eri tahojen (koulu, nuorisotoimi, lastensuojelu) moniammatillinen yhteistyö. Yhteistyö perheen kanssa. Tukirakenteiden luominen nuorelle. Opetusjärjestelyt	Osallistuneet nuoret suorittivat peruskoulun loppuun ja heillä oli suunnitelmia peruskoulun jälkeisen elämän suhteen. Vuorovaikutustaitojen paraneminen. Nuorten voimaantuminen. Intervention kesto: noin yksi vuosi

INTERVENTIO	ONGELMA JA TAUSTASY	MUUTOS-KOHDE	TAVOITTEET JA MENETELMÄT	TULOS JA KESTO
Ruori-projekti	Heikko elämänhallinta. Tarkkaavuus- ja häiriökäyttö, päihteiden käyttö, mielenterveys-ongelmat, kotiin ja vapaa-ajanviettoon liittyvät ongelmat.	Nuori Vanhemmat Yhteistyö ja vuorovaikutus	Tukea koulunkäyntiin ja sosiaalisten taitojen paranemiseen. Yksilö- ja ryhmätyöhön osallistuminen. Perhetyöntekijän työskentely vanhempien kanssa. Nuoriso- ja perhetyön yhdistäminen. Nuoren kanssa toimivat näkyivät nuoren elämässä koulussa, kotona ja vapaa-ajalla.	Kaikkien nuorten elämänhallinta parani. Koulupoissaolot ja häiriökäyttäytyminen loppuivat 85% nuorista ja arvosanat nousivat kolmasosalla. Varastelu ja ilkivalta vähenivät. Intervention kesto: n. 1,5 vuotta
VaSkooli-projekti 2004–2008	Koulupoissaolot. Syrjäytymisriski. Heikko elämänhallinta. Yksilöllisen ohjauksen tarve.	Nuori Vanhemmat Yhteistyö	Tukihenkilön yksilöllistä ohjausta, kannustusta ja käytännön apua sekä opintojen ja poissaolojen seuraamista. Yksilöllistä ohjausta nuoren opiskelun tukemiseksi. Eri tahojen moniammatillinen yhteistyö nuoren auttamiseksi.	Projektin päättyessä siihen osallistuneista peruskoululaisista 89% oli sijoittunut joko työhön tai koulutukseen. Toimintamallit tukevat lisäksi nuorten siirtymistä peruskoulusta toiselle asteelle ja koulusta työelämään. Intervention kesto: yläasteen 8.-9.luokkien aikana

INTERVENTIO	TAUSTASYYPONGELMA JA	MUUTOS-KOHDE	TAVOITTEET JA MENETELMÄT	TULOS JA KESTO
Turvaluokka	Omassa luokassa opiskelu ei onnistu tunnesyistä. Tuntien häiritseminen.	Nuori Koulu Vuorovaikutus	Apua tunteiden käsittelyyn. Turvallisen opiskeluympäristön tarjoaminen. Tilanteisiin puuttuminen ja niiden purkaminen heti. Aikuisen lapselle antama kiireetön aika. Aikuisen selkeä työnjako ja yhteistyö.	Oppilaiden luottamussuhde parani ja itsetunto vahvistui. Kognitiiviset suoritukset paranivat. Luokan ilmapiiri muuttui myönteisemmäksi ja turvallisemmaksi.
Pojijupuiston tehostettu perhetyö lastensuojelun avohuollon asiakkaille	Koulupoissaolot. Perheen heikko vuorovaikutus ja vanhemmuus. Huostaanoton uhka	Perhe Vanhemmat Nuori Koulu	Tehostettu perhetyö, perhekuntoutus. Tuki vanhemmille, vertaistuki. Tukea koulunkäyntiin avohuollon tukitoimena: aamuiset soitot, kouluun vieminen, Poijupuiston oma koulu. Mahdollisuus asua jonkin aikaa vastaanottokodissa. Yhteistyö Merisaappaan koulun kanssa.	Tehostetulla perhetyöllä pystytään tehokkaasti tukemaan nuorten koulunkäyntiä ja välttämään siitä johtuvia huostaanottoja. Intervention kesto: 3-6kk
Truancy Prevention and Intervention. Hanke	Luvattomat poissaolot	Koulu Vuorovaikutus ja yhteistyö	Huomio koulun vastaanottavassa ja oppilaita tukevassa ilmapiirissä. Havaita oppilaiden läsnäoloon negatiivisesti vaikuttavia yhteisötason tekijöitä. Vanhempien ja koulun vuorovaikutuksen edistäminen. Poissaolevan oppilaan ja vanhempien tapaaminen. Oppilaan läsnäolosuunnitelma. Jos vanhemmat eivät päässeet tapaamisiin, niitä voitiin järjestää myös vanhempien työpaikalla. Sovittelijan apu poissaolojen selvittelyssä. Koulun työntekijöiden samanaikainen työskentely oppilaan hyväksi.	Koulupoissaolojen määrän selkeä väheneminen koulujen tasolla. Yksilöllisten vaikutusten tuloksia oppilaisiin ei ole vielä saatavilla. Intervention kesto: 3 vuotta

INTERVENTIO	ONGELMA JA TAUSTASY	MUUTOS-KOHDE	TAVOITTEET JA MENETELMÄT	TULOS JA KESTO
Families and School together -ohjelma (FAST)	Luvattomat poissaolot. Käytösongelmat	Vanhemmat Vuorovaikutus	Vanhempien roolin vahvistaminen lapsen koulunkäynnin tukemisessa. Vanhempien tukeminen Alkoholin väärinkäytön vaikutusten esiin tuominen. Vanhempainryhmä Perheen sisäisten suhteiden paraneminen. Tukiverkostojen vahvistaminen	Vanhempien parempi sitoutuminen lasten koulunkäyntiin. Ristiriitojen väheneminen perheissä. Oppilaiden yliaktiivisuuden ja häiriökäyttäytymisen väheneminen luokassa. Vuoden päästä mitattaessa vaikutukset näkyivät enemmän kotona kuin koulussa. Intervention kesto: 8 tapaamista 1xvko, jonka jälkeen tapaamiset 1xvko kahden vuoden ajan.
A family-teacher-social work alliance to reduce truancy and delinquency Project	Luvattomat poissaolot. Häiriökäyttäytymisen koulussa. Ilkivalta. Koulusta syrjäytyminen. Sosiaaliset, yhteisölliset ongelmat, perheongelmat.	Perhe Koulu Vuorovaikutus	Ennaltaehkäisevää emotionaalista ja konkreettista tukea. Apua nuoren ja perheen arkiympäristössä koulussa. Ryhmätöitä ja ohjausta. Muutos aikuisten asenteissa: lasten näkeminen paremmin käyttäytyvinä ja työskentelevinä. Alakoulusta yläkouluun siirtymisen helpottaminen. Kodin ja koulun yhteistyö. Kriisiryhmän helppo saatavuus ja interventiot. Opettajille tukea ja konsultaatiota.	Vanhemmat ottivat enemmän osaa koulun elämään ja arvostivat koulua enemmän. Koulussa viihtyminen vähensi ilkivaltaa ja myös lähiyhteisö hyötyi ilkivallan vähenemisestä. Lasten käytös ja asenteet paranivat. Perheen sisäinen vuorovaikutus ja toimijoiden välinen yhteistyö paranivat. Koulun rooli korostui sosiaalistavana toimijana. Opettajilla jäi aikaa muille oppilaille. Joustava toiminta nuoren hyväksi ilman byrokratiaa. Intervention kestoa ei mainittu. Projekti kesti kolme vuotta.

INTERVENTIO	ONGELMA JA TAUSTASY	MUUTOS-KOHDE	TAVOITTEET JA MENETELMÄT	TULOS JA KESTO
Family Check-Up Hanke	Luvattomat poissaolot. Häiriökäyttäytyminen	Perhe Vuorovaikutus	Interventio nuorelle koulussa. Vanhempainryhmä. Perheinterventio. Perheterapia perheen sisäisten suhteiden ja vuorovaikutuksen parantamiseksi.	Luvattomien poissaolojen, kouluvaikeuksien, päihteiden käytön ja pidätysten väheneminen. Vanhemmat valvoivat paremmin lapsiaan. Perheiden sisäisen suhteiden ja vuorovaikutuksen paraneminen. Intervention kesto: Arvioitu interventio kesti neljä vuotta.
Friends -ohjelma	Luvattomat poissaolot. Ahdistus, masennus, tunteiden hallinnan vaikeus. Nuoren kehitysvaiheeseen ja perhedynamiikkaan liittyvät vaikeudet.	Nuori Vuorovaikutus ja yhteistyö	Minäkuvan ja omiin kykyihin uskomisen paraneminen. Tunteiden tunnistamisen ja hallinnan paraneminen. Ohjelmaan liittyvät oppitunnit, keskustelut ja harjoitukset. Nuoren ja vanhemman välinen vuorovaikutus. Moniammatillinen yhteistyö	Ahdistuksen merkittävä ja pysyvä väheneminen. Itsetunnon ja toimintakyvyn paraneminen. Tunteiden tunnistamisen ja negatiivisten tunteiden hallitsemisen paraneminen. Intervention kesto: Noin yksi lukukausi tai lukuvuosi. Kymmenen tapaamista ja kaksi jälkitapaamista.